

วรรณกรรมการกักกันกับการเล่าประวัติศาสตร์ของกลุ่มชนเชื้อสายญี่ปุ่นในอเมริกาเหนือ

ลักษณะสำคัญประการหนึ่งของวรรณกรรมการกักกันเมื่อยึดโยงเข้ากับบริบททางประวัติศาสตร์พบว่า เป็นตัวบทที่สร้างขึ้นเพื่อแสดงให้เห็นว่าแท้จริงแล้วกลุ่มชนเชื้อสายญี่ปุ่นต้องเผชิญหน้ากับสิ่งใดบ้างในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 นอกจากนี้การเขียนวรรณกรรมการกักกันยังเปรียบได้กับเป็นความพยายามของกลุ่มชนเชื้อสายญี่ปุ่นที่จะสร้างพื้นที่ให้ตนได้อยู่ในประวัติศาสตร์ทางการ เพราะเรื่องราวที่น่าเสนอเกี่ยวกับชนกลุ่มน้อยส่วนใหญ่มักจะถูกกลุ่มคนส่วนใหญ่มองข้าม หรือถูกทำให้ไม่มีตัวตนในประวัติศาสตร์ที่สร้างโดยกลุ่มคนกระแสหลัก ดังนั้นเมื่อไม่สามารถเป็นส่วนหนึ่งของประวัติศาสตร์ทางการได้ หรือไม่ได้อยู่ในการรับรู้ของคนทั่วไป สิ่งที่คุณเหล่านี้ต้องทำคือหาวิธีการไม่ให้ตนเองหายไปหรือถูกทำเป็นเสมือนไม่มีตัวตนโดยใช้วิธีการเล่าเรื่องเพื่อนำเสนอเรื่องราวของตนเอง ซึ่งนอกจากจะทำให้ตัวตนของคนที่เป็นชนกลุ่มน้อยไม่ได้ถูกทำให้หายไปแล้ว ยังเป็นการนำเสนอภาพของคนที่อาจถูกคนส่วนใหญ่ปิดบังไปด้วย

วรรณกรรมการกักกันใช้เรื่องเล่านำไปสู่การเปลี่ยนแปลงเพื่อให้คนส่วนใหญ่เข้าใจสภาพวิถีชีวิตของกลุ่มชนเชื้อสายญี่ปุ่นนอกเหนือจากการนำเสนอจากรัฐเพียงฝ่ายเดียว ภาษาจึงมีความสำคัญในการเป็นเครื่องมือที่นักเขียนนำมาใช้ตอบโต้รัฐหลังจากที่ในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 รัฐเป็นผู้นำเสนอเรื่องราวเกี่ยวกับเหตุการณ์การกักกันกลุ่มชนเชื้อสายญี่ปุ่น ตลอดจนรัฐยังได้สร้างภาพให้กับกลุ่มชนเชื้อสายญี่ปุ่นที่มีได้ตรงกับความเป็นจริงเท่าใดนัก โดยเฉพาะอย่างยิ่งการสร้างภาพลักษณ์ให้กลุ่มชนเชื้อสายญี่ปุ่นดูเป็นศัตรูในสายตาของคนทั่วไป นอกจากนี้ เนื่องจากวรรณกรรมการกักกันเป็นเรื่องเกี่ยวกับอดีตและผลกระทบที่ตามมา นักเขียนยังผสมผสานเหตุการณ์ประวัติศาสตร์ในตัวบทวรรณกรรมเพื่อเติมเต็มข้อมูลที่มีได้รับการบอกเล่า ขณะเดียวกันก็แสดงทัศนคติต่อเหตุการณ์ในประวัติศาสตร์ที่น่าเสนอผ่านมุมมองของคนที่อยู่ในวัฒนธรรมกระแสหลัก ดังนั้น ในการเขียนวรรณกรรมการกักกัน ผู้เขียนได้ใช้ประวัติศาสตร์ส่วนตัวและของชุมชนของตนผสมผสานกับประวัติศาสตร์ทางการในการพูดถึงอดีต โดยมีจุดมุ่งหมายให้คนทั่วไปเข้าใจถึงสิ่งที่เกิดขึ้นกับกลุ่มชนเชื้อสายญี่ปุ่นอย่างแท้จริง

เป็นที่เข้าใจกันว่าวรรณกรรมมักจะถูกมองว่าเป็นบันทึคดี สร้างขึ้นเพื่อความเพลิดเพลิน เป็นเพียงเรื่องแต่งที่ไม่สามารถนำข้อมูลมาอ้างอิงได้จริง ในขณะที่ประวัติศาสตร์

เปรียบเหมือนวิทยาศาสตร์ที่สามารถพิสูจน์หาข้อเท็จจริงได้ มีนักวิชาการพวกหนึ่งซึ่งชี้ให้เห็นว่า แท้ที่จริงแล้วประวัติศาสตร์ก็ไม่ได้แยกออกจากวรรณกรรมอย่างเด็ดขาด ใน *Metahistory: The Historical Imagination in Nineteenth-Century Europe* เฮย์เดน ไวท์ (Hayden White) ได้กล่าวไว้ว่าประวัติศาสตร์นั้นมีวิธีการเขียนเป็นไปในแบบเดียวกับวรรณกรรม กล่าวคือมีลักษณะเป็นเรื่องแต่งที่ประกอบไปด้วยโครงเรื่องและรูปแบบ ข้อเสนอของไวท์จึงนับว่าเป็นทัศนะที่ล้นคลอน กระบวนการตั้งสมมติฐานของนักประวัติศาสตร์ว่าเป็นแนววิทยาศาสตร์ซึ่งสามารถจับจุดคติและอรรถาภิธานในการเขียนงานได้¹ อย่างไรก็ตาม แนนซี เจ. ปีเตอร์สัน (Nancy J. Peterson) ได้กล่าวใน *Against Amnesia* ว่า แนวคิดของไวท์นับว่ามีผลกระทบทั้งในแง่ดีและแง่ลบต่อการเข้าใจเหตุการณ์การกักกันกลุ่มชนเชื้อสายญี่ปุ่นในอเมริกาเหนือระหว่างช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 เพราะหากจะมองว่าประวัติศาสตร์เป็นเรื่องแต่งก็คงไม่สามารถหาสิ่งใดมายืนยันได้ว่าชะตากรรมของกลุ่มชนเชื้อสายญี่ปุ่นที่ต้องไปใช้ชีวิตในค่ายกักกันนั้นเป็นเรื่องจริง² แต่ถ้ามองว่านักประวัติศาสตร์อาจไม่สามารถวางตัวเป็นกลางในเรื่องที่ตนเล่าได้ วิธีคิดเช่นนี้ย่อมเปิดโอกาสให้ชนกลุ่มน้อยมีสิทธิที่จะเล่าประวัติศาสตร์ของตนเพื่อที่จะโต้แย้งประวัติศาสตร์ที่เขียนโดยคนกลุ่มใหญ่ได้เช่นกัน

อย่างไรก็ดี ในกรณีของกลุ่มชนเชื้อสายญี่ปุ่นพวกเขาย่อมต้องการให้สิ่งที่เกิดขึ้นในอเมริกาเหนือระหว่างช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 เป็นความจริงที่พิสูจน์ได้ เพื่อให้โศกนาฏกรรมที่เกิดขึ้นอยู่ในการรับรู้ของผู้อื่น³ แต่เนื่องจากการเล่าในรูปแบบประวัติศาสตร์นั้นมีข้อจำกัดที่เอื้อต่อการให้รายละเอียดของเหตุการณ์โดยมองข้ามอารมณ์ความรู้สึก ดังนั้นนักเขียนวรรณกรรมการกักกันจึงเลือกใช้รูปแบบการเล่าของวรรณกรรมที่มีลักษณะยืดหยุ่นกว่า สามารถแสดงจินตนาการและน้ำเสียงของผู้เล่าได้ อีกทั้งการนำเสนอในรูปแบบวรรณกรรมนอกจากจะดึงดูดความสนใจของผู้อ่านได้มากกว่า ทั้งในแง่ของการสร้างอารมณ์ทางวรรณศิลป์แล้ว ยังเป็นการกันตัวเองออกจากการถูกโจมตีอีกด้วย แต่นอกเหนือจากเรื่องราวที่ถูกนำเสนอในแบบเรื่องแต่ง สิ่งที่ชอบอยู่ในตัวบทและมีความสำคัญคือประวัติศาสตร์ที่ถูกถ่ายทอดผ่านความทรงจำและประสบการณ์ของผู้เขียนหรือบุคคลอื่นในฐานะเป็นประจักษ์พยานของเหตุการณ์ หรือการอ้างอิง

¹ Nancy J. Peterson, *Against Amnesia* (Philadelphia: University of Pennsylvania Press, 2001), p. 23.

² *Ibid.*, pp. 8-9.

³ *Ibid.*, p. 9.

ข้อมูล ดังนั้น ตัวบทวรรณกรรมยังเปิดโอกาสให้ผู้อ่านได้สืบค้นประวัติศาสตร์ที่สอดแทรกในเรื่องเล่า นั้นด้วย

3.1 ความเป็นมาของกลุ่มชนเชื้อสายญี่ปุ่นในอเมริกาเหนือ

ถึงแม้ว่าวรรณกรรมการกักกันจะถือกำเนิดมาจากเหตุการณ์การกักกันกลุ่มชนเชื้อสายญี่ปุ่นในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 เนื้อหาที่ปรากฏในวรรณกรรมการกักกันนั้นมักจะมีการเล่าถึงอดีตความเป็นมาของกลุ่มชนเชื้อสายญี่ปุ่นแทรกอยู่ด้วย วรรณกรรมการกักกันจึงไม่ได้เป็นตัวบทที่ทำให้ผู้อ่านรับรู้ถึงประสบการณ์ในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 เพียงอย่างเดียว หากแต่ยังบอกเล่าประวัติศาสตร์ของกลุ่มชนเชื้อสายญี่ปุ่นนับตั้งแต่มีการตั้งถิ่นฐานในอเมริกาเหนือเป็นต้นมาจากวรรณกรรมการกักกันได้สะท้อนให้เห็นสถานะเป็นชนกลุ่มน้อยของกลุ่มชนเชื้อสายญี่ปุ่นที่ต้องอยู่ภายใต้อำนาจของชาวอเมริกันและชาวแคนาดาผิวขาวซึ่งเป็นชนกลุ่มใหญ่และถือว่าตนเองเป็นเจ้าของประเทศ

3.1.1 มูลเหตุของการอพยพ

วรรณกรรมการกักกันที่ศึกษาสะท้อนให้เห็นมูลเหตุและแรงจูงใจของคนรุ่นอิซเซอิที่เดินทางมายังอเมริกาเหนือแตกต่างกัน ในเรื่อง *Nisei Daughter* พ่อของโตะเนะตั้งใจมาสหรัฐอเมริกาเพื่อศึกษาต่อ แต่ภายหลังต้องล้มเลิกความฝันนั้นและหันไปประกอบอาชีพเลี้ยงตัวและสร้างครอบครัวแทน ในเรื่อง *Desert Exile: the Uprooting of a Japanese-American Family* พ่อของอุซึตะแตกต่างจากผู้อพยพส่วนใหญ่ตรงที่เดินทางมายังสหรัฐอเมริกาเพราะหน้าที่การงานการเป็นพนักงานของบริษัทมิตซูชิซึ่งเป็นบริษัทใหญ่ในญี่ปุ่นทำให้ครอบครัวของเขามีความมั่งคั่งที่ดีกว่าครอบครัวอื่น เพราะไม่ต้องเริ่มต้นด้วยการก่อร่างสร้างตัวใหม่ ส่วนครอบครัวของนะโอะมิในเรื่อง *Obasan* ก็เช่นเดียวกัน แม้ครอบครัวของเธอจะมีภูมิหลังเป็นผู้อพยพแต่ตาของเธอซึ่งเป็นแพทย์เป็นคนมีการศึกษาและมีหน้าที่การงานที่มั่นคง พื้นฐานทางครอบครัวของเธอในแคนาดาจึงไม่ต่างไปจากชาวแคนาดาชนชั้นกลางทั่วไป อย่างไรก็ตาม ไซว่าครอบครัวผู้อพยพจะมีความมั่งคั่งอยู่ดี สุขสบาย คนรุ่นอิซเซอิหลายต่อหลายคนต้องต่อสู้และดิ้นรนอย่างปากกัดตีนถีบเพื่อที่จะสร้างความมั่นคงให้กับตัวเองและครอบครัว ในนวนิยายเรื่อง *No-No Boy* โอะกะตะได้สะท้อนให้เห็นชีวิตของคนรุ่นอิซเซอิส่วนใหญ่ผ่านคำพูดของพ่ออิชิโรคือ เดินทางมายังต่างแดนเพื่อสร้างฐานะตั้งใจว่าถ้าตั้งตัวได้ก็จะกลับไปใช้ชีวิตที่สุขสบายในญี่ปุ่น พ่อและแม่ของอิชิโรนับเป็นตัวอย่างดังกล่าว

การเดินทางมายังสหรัฐอเมริกาของคนทั้งคู่เป็นไปเพียงเพื่อจะตั้งรกรากในสหรัฐอเมริกา เพียงชั่วคราวเพราะเป้าหมายที่แท้จริงคือการกลับไปมาตุภูมิเดิม

There was a man in my village who went to America and made a lot of money and he came back and bought a big piece of land and he was very comfortable. We came so we could make money and go back and buy a piece of land and be comfortable too.⁴

แต่ชีวิตครอบครัวของอิชิโรก็ไม่ได้มีความเป็นอยู่ที่ดีนัก บ้านของเขาอยู่ในแหล่งเสื่อมโทรม เหมือนกับครอบครัวผู้อพยพที่ส่วนใหญ่เป็นชนชั้นล่างในสังคม ส่วนกิจการที่ครอบครัวพอสร้างรายได้ก็เป็นเพียงร้านขายของชำเล็ก ๆ เท่านั้น ดังนั้นการจะกลับไปญี่ปุ่นอย่างคนร่ำรวยจึงแทบจะเป็นไปไม่ได้

ในงานเขียนเชิงอัตชีวประวัติของวะกะทซุกิในเรื่อง *Farewell to Manzanar* พ่อของเธอเปรียบได้กับเป็นตัวแทนของคนรุ่นอิชิเซอิหลายคนที่ตัดสินใจเดินทางมาต่างแดน เพราะคาดหวังถึงชีวิตที่ดีกว่าเดิมโดยไม่รู้ว่าการเริ่มต้นใหม่ในประเทศที่ตนไม่รู้จักนั้นไม่ใช่เรื่องง่ายอย่างที่คิดไว้ จากเรื่องเล่าของวะกะทซุกิ พ่อของเธอมาจากครอบครัวที่สืบเชื้อสายชาмуไร แต่ครอบครัวต้องประสบความพลิกผันเพราะการล่มสลายของสังคมศักดินาที่ทำให้ชาмуไรต้องหมดอำนาจและบทบาทไป ด้วยภาวะเศรษฐกิจฝืดเคือง ปู่ของเธอซึ่งแต่ก่อนเป็นเจ้าของหน้าร้านที่ต้องหันมายึดอาชีพค้าขายและเปิดโรงน้ำชา แต่สำหรับพ่อของวะกะทซุกิซึ่งเป็นลูกชายคนโตของบ้าน กลับมองว่าอาชีพดังกล่าวเป็นงานที่ไร้เกียรติ เพราะครั้งหนึ่งเมื่อชาмуไรยังมีบทบาทในสังคมญี่ปุ่น การจัดลำดับชั้นทางสังคมเป็นรองเพียงแค่เจ้าขุนมูลนายซึ่งอยู่ลำดับที่ 1 ส่วนเกษตรกรชาวนานั้นอยู่ในลำดับที่ 3 ในขณะที่พ่อค้าถือว่าการจัดลำดับต่ำสุด ดังนั้นพ่อย่อมรับไม่ได้กับการที่ครอบครัวของตนต้องมาลดเกียรติของตนเอง ทางออกของพ่อในวัย 17 ปี คือเลือกเดินทางมาตั้งตัวในสหรัฐอเมริกาด้วยเงินอันน้อยนิดพร้อมกับความคิดในแบบอุดมคติโดยไม่รู้ว่าการจัดลำดับชั้นทางสังคมของตนใน "โลกใหม่" จะถูกลดชั้นและแย่งยิ่งกว่าเดิม ในการเดินทางมายังสหรัฐอเมริกาของพ่อ สิ่งที่พ่อคาดหวังคือการได้งานและประกอบอาชีพเหมือนคนอเมริกันผิวขาวทั่วไป เพราะคิดไปว่าตนเองเป็นคนมีการศึกษาอย่างน้อยก็สามารถพูดภาษาอังกฤษซึ่งฝึกปรือมาตั้งแต่อยู่ที่ญี่ปุ่น

⁴ John Okada, *No-No Boy* (Seattle: University of Washington Press, 1976), p.19.

ดังนั้นทันทีที่พ่อมาถึงฮาวายจึงตรงไปร้านขายเสื้อผ้า เลือกชุดที่ดีที่สุดเหมือนอย่างที่ชาวอเมริกันทั่วไปใส่กัน แต่เมื่อไปถึงสถานที่รับสมัครงานกลับกลายเป็นตัวตลกให้คนอื่นล้อเลียนอย่างขบขัน เพราะงานที่มีไว้สำหรับชาวญี่ปุ่นหรือชาวจีนนั้นมีแต่งงานประเภทใช้แรงงาน ไม่มีใครแต่งกายเหมือนพ่อแม่แต่คนเดียว

He followed arrows from the sign to the back of the building, where he found a yard full of half-dressed Chinese and Japanese field hands waiting in line to apply for work in the sugar cane. His disdain for them was met with laughter. They look at him as if he were a manic, pointing with derision at his dandy's outfit. He rushed back to the street, cursing, dismayed, humiliated, heading for the safety of his cousin's.⁵

เสื้อผ้าแบบตะวันตกที่พ่อสวมใส่ในวันแรกที่เหยียบบนแผ่นดินอเมริกาจึงเปรียบเหมือนกับความคิดของพ่อที่คิดว่าตนมีความทัดเทียมกับชาวอเมริกัน แต่สำหรับคนอพยพที่อยู่ในสหรัฐอเมริกามาก่อนย่อมรู้ดีว่างานนั้นได้ถูกแบ่งแยกไปพร้อม ๆ กับสถานะทางสังคม คนอพยพที่เป็นชนกลุ่มน้อยจะเลี้ยงตัวเองได้จากงานของชนชั้นล่างเท่านั้น ในขณะที่งานประเภทไม่ต้องใช้แรงงานและได้แต่งตัวโก้หรูมีไว้สำหรับชาวอเมริกันผิวขาวไม่ใช่คนผิวสี ในกรณีเช่นนี้ชนชั้นและชาติพันธุ์จึงมีความสัมพันธ์กันอย่างแยกไม่ออก เพราะสำหรับชนกลุ่มน้อยได้ถูกผูกติดให้เป็นชนชั้นล่างไปโดยอัตโนมัติและยากที่จะผลักดันตัวเองให้มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นอย่างที่คาดหวังไว้สำหรับพ่อของวะกะทึซึกิเมื่อไม่มีทางเลือกใด สิ่งพ่อต้องทำคือกลั๊กลีนผืนเกียรติของตนและยอมทำงานทุกอย่างไม่ว่าจะเป็นงานกรรมกรแบกหาม เป็นเด็กรับใช้ในบ้าน รับจ้างทำสวนทำไร่เป็นพ่อครัว ฯลฯ ซึ่งล้วนแล้วแต่เป็นงานที่พ่อยอมไม่ยอมทำหากยังอยู่ที่ญี่ปุ่น แม้ต่อมาพ่อของวะกะทึซึกิจะสามารถตั้งตัวได้ด้วยอาชีพประมง แต่ชีวิตก็ไม่ได้รุ่งเรือง หน้าซ้ำทุกอย่างที่เคยสร้างอย่างยากลำบากต้องมามลายหายไปหลังจากถูกกักกันโดยรัฐสหรัฐอเมริกาในสงครามโลกครั้งที่ 2 ภูมิภาคหลังของครอบครัวที่มาจากชนชั้นชาмуไรจึงกลายเป็นเพียงความหลังให้หวนรำลึกถึงความภาคภูมิใจในเกียรติที่เคยมี ขณะเดียวกันความรุ่งโรจน์ในอดีตก็มีส่วนตอกย้ำให้รู้สึกสะทอนใจกับสถานภาพทางสังคมของตนในสหรัฐอเมริกา เพราะตลอดชีวิตของพ่อบนแผ่นดิน

⁵ Jeanne Wakatauki Houston and James D. Houston, *Farewell to Manzanar* (New York: Dell Laurel-Leaf, 1976), p. 51.

อเมริกันนั้นเป็นได้แค่คนนอกของสังคมอเมริกันและไม่เคยได้ทำงานที่จะสามารถยกระดับความเป็นอยู่ของตนเองได้แต่อย่างใด

กล่าวได้ว่า แม้ว่าในวรรณกรรมการกักกันที่ศึกษาจะแสดงให้เห็นมูลเหตุของการอพยพของชาวญี่ปุ่นที่เข้ามาয়อเมริกาเหนือแตกต่างกันไป แต่โดยส่วนใหญ่แล้ว คนรุ่นอพยพยังคงต้องดิ้นรนเพื่อที่จะสร้างอนาคตในดินแดนใหม่ บางครอบครัวประสบความสำเร็จและมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ในขณะที่บางครอบครัวไม่สามารถใช้ชีวิตอย่างที่คาดหวังไว้ได้

3.1.2 การสร้างครอบครัวและชีวิตความเป็นอยู่

จากวรรณกรรมการกักกันได้สะท้อนให้เห็นถึงชีวิตความเป็นอยู่ของกลุ่มชนเชื้อสายญี่ปุ่นซึ่งมีการผสมผสานระหว่างวัฒนธรรมตะวันออกกับวัฒนธรรมตะวันตกแม้ว่าการตั้งรกรากในอเมริกาเหนือของกลุ่มชนเชื้อสายญี่ปุ่นจะเริ่มต้นจากกลุ่มผู้อพยพก็ตาม กล่าวได้ว่าแม้ผู้อพยพส่วนใหญ่จะไม่ได้ละทิ้งวัฒนธรรมเดิมของตน แต่ในเมื่อพวกเขาจำเป็นต้องมีปฏิสัมพันธ์กับโลกภายนอกบ้าน วัฒนธรรมตะวันออกและตะวันตกจึงถูกนำปรับมาใช้ให้เข้ากับวิถีชีวิตภายในบ้าน การผสมผสานระหว่างสองวัฒนธรรมเห็นได้ตั้งแต่การตกแต่งบ้านที่มีทั้งเครื่องเรือนและเครื่องประดับทั้งของตะวันตกและตะวันออก ส่วนภาษาที่สมาชิกในครอบครัวใช้ก็มีทั้งภาษาญี่ปุ่นและภาษาอังกฤษ เช่นในเรื่อง *Desert Exile: the Uprooting of a Japanese-American Family* อุซึตะได้กล่าวไว้ว่าสำหรับครอบครัวของเธอจะสื่อสารกันด้วยภาษาญี่ปุ่นเป็นภาษาหลัก แต่ถึงพ่อและแม่จะพูดภาษาญี่ปุ่นกับลูก ลูกก็จะตอบกลับเป็นภาษาอังกฤษ ในขณะที่บ้านของโตะเนะในเรื่อง *Nisei Daughter* ถึงพ่อและแม่จะพูดภาษาอังกฤษเป็นภาษาที่สองแต่ก็มีความคุ้นชินมิได้มีความรู้สึกที่ภาษาอังกฤษสร้างความแปลกแยกแต่อย่างใด ดังจะเห็นได้จากเมื่อแม่คุยกับเพื่อนซึ่งมองว่าควรหัดให้ลูกใช้ภาษาญี่ปุ่นแม้แต่คำนามที่ใช้เรียกพ่อและแม่เมื่ออยู่บ้านเพื่อจะไม่ลืมนก้าเนิดและเชื้อสายของตนเอง แต่สำหรับแม่ของคะสุโกะกลับเห็นในทางตรงกันข้าม

Mrs. Matsui thought Mother's relationship with her children was chaotic. She clucked sympathetically at Mother, "Do they still call you 'Mama' and 'Papa'?"

"Oh, yes," [...] That's all they've ever heard around here. In fact, my husband and I have been corrupted, too. We call each other 'Mama' and 'Papa'. It just seems natural in our environment."⁶

สำหรับแม่ของคะสุโกะเปรียบได้กับคนรุ่นนิชเซออีกหลายคนแม่จะเป็นคนรุ่นอพยพซึ่งมีความเป็นญี่ปุ่นมากกว่าความเป็นอเมริกัน แต่เมื่อมาอยู่สหรัฐอเมริกาแล้วก็เริ่มปรับตัวให้เข้ากับสังคมใหม่ แม้แต่ด้านภาษาก็เคยชินและรู้สึกเป็นธรรมชาติกับการใช้ภาษาอังกฤษมากกว่า ขณะเดียวกันการใช้ภาษาอังกฤษของคนรุ่นนิชเซอियามพูดคุยกับลูก นอกจากจะช่วยลดปัญหาในการสื่อสารเพราะลูก ๆ ซึ่งเกิดและเติบโตในดินแดนใหม่มักจะพูดแต่ภาษาอังกฤษเป็นภาษาหลักแล้ว ยังช่วยลดช่องว่างระหว่างพ่อแม่และลูกด้วย

นอกจากเรื่องของภาษาแล้วการผสมผสานระหว่างวัฒนธรรมยังสะท้อนผ่านการรับประทานอาหาร ผู้อ่านจะพบว่าภาพบนโต๊ะอาหารในบ้านของกลุ่มชนเชื้อสายญี่ปุ่นไม่ได้มีความแปลกแยกไปจากบ้านของคนตะวันตกอย่างสิ้นเชิง แต่เป็นการแสดงให้เห็นถึงการใช้ชีวิตที่มีความกลมกลืนระหว่างสองวัฒนธรรม ดังที่อุซึตะได้กล่าวไว้ใน *Desert Exile: the Uprooting of a Japanese-American Family* ว่าครอบครัวของเธอนั้นรับประทานอาหารตะวันตกและตะวันออก แต่ดูเหมือนว่าอาหารญี่ปุ่นจะเป็นอาหารหลักบนโต๊ะอาหาร พ่อของเธอซึ่งเป็นคนรุ่นนิชเซอียนิยมทานอาหารตามแบบคนญี่ปุ่นทั่วไป ส่วนตัวเธอเองและพี่สาวถึงแม้จะเติบโตในสังคมอเมริกันและใช้ชีวิตเหมือนคนอเมริกันทั่วไปแต่เมื่ออยู่ในบ้านกลับได้รับอิทธิพลทางด้านรสนิยมเรื่องอาหารจากพ่อ และชื่นชอบอาหารญี่ปุ่นเหมือนกัน

Our daily meals, in contrast to our company dinners, consisted of simple fare, and were often a mixture of East and West. We always had rice instead of potatoes, however, and used soy sauce on our meat and fish rather than gravies and sauces. [...] [My father] usually ended his meal with *ochazuke* ---hot tea poured over a bowl of rice and eaten with whatever pickled vegetable my mother had in her large pickling bin. He

⁶ Monica Sone, *Nisei Daughter* (Seattle: University of Washington Press, 1979), p. 27.

had grown up on *ochazuke* in Japan, and my sister and I, too, grew up with an appreciation and taste for its simple honest flavors.⁷

ส่วนในเรื่อง *Nisei Daughter* ก็เช่นเดียวกัน เมื่ออยู่ในบ้าน ครอบครัวของคะสุโกะ รับประทานทั้งอาหารตะวันตกและตะวันออก แต่สำหรับบ้านของคะสุโกะ อาหารหลักในครอบครัว จะเป็นอาหารอเมริกันมากกว่าอาหารชาติอื่น "Although we acquired tastes for different types of food, we adhered mostly to a simple American menu."⁸ นอกจากนี้ก่อนรับประทานอาหาร สมาชิกในครอบครัวของเธอยังสวดขอบคุณพระเจ้าตามธรรมเนียมของชาวคริสต์ทั่วไป แสดงให้เห็นถึงชีวิตความเป็นอยู่ที่ไม่ได้แตกต่างไปจากครอบครัวชาวตะวันตกครอบครัวอื่น ๆ ดังนั้นกลุ่มชนเชื้อสายญี่ปุ่นโดยเฉพาะคนรุ่นนิเซอิเมื่ออยู่ในบ้านจึงมิได้รู้สึกถึงความขัดแย้ง ระหว่างความเป็นตะวันตกและความเป็นตะวันออกในบ้านของตน ในทางตรงข้ามพวกเขากลับ ชื่นชอบชีวิตความเป็นอยู่ที่อยู่กึ่งกลางระหว่างสองวัฒนธรรมโดยไม่รู้ตัว หรืออีกนัยหนึ่งก็คือ มีอัตลักษณ์ความเป็นญี่ปุ่นและความเป็นอเมริกันผสมผสานกัน

สำหรับครอบครัวของกลุ่มชนเชื้อสายญี่ปุ่น การรับประทานอาหารในบ้านยัง นับเป็นเวลาที่สามารถในครอบครัวได้มีโอกาสอยู่พร้อมหน้าพร้อมตากัน การรับประทานอาหาร ร่วมกันมีส่วนช่วยให้สัมพันธ์ภาพมีความแน่นแฟ้นมากขึ้น นอกจากนี้ พ่อแม่มักจะใช้เวลาในช่วง ดังกล่าวบรมดูแลลูก ๆ ไปพร้อม ๆ กัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องของมารยาทบนโต๊ะอาหาร ในเรื่อง *Nisei Daughter* คะสุโกะได้กล่าวถึงวิธีปลูกฝังมารยาทของพ่อและแม่ที่คอยดึงถึงเรื่องการ วางตัวที่เหมาะสม แม่ของเธอจะคอยเตือนหากเธอรับประทานอาหารไม่ถูกต้องตามธรรมเนียม ญี่ปุ่น ส่วนพ่อก็จะคอยเตือนเรื่องกิริยาที่ไม่เหมาะสมด้วยเช่นกัน ดังเช่นเมื่อตอนที่เธอและพี่น้องคน อื่น ๆ ยังเด็กได้นั่งร้องเพลงและเคาะถ้วยชามระหว่างทานข้าว พ่อเห็นดังนั้นก็จะบอกรให้หยุด ทันที "Four round black heads bobbed up quickly. Henry played drums on his rice bowl with the wooden chopsticks and soon everyone was copying him, singing and shrieking."⁹ จากตัวอย่างดังกล่าวนอกจากจะเห็นการอบรมสั่งสอนลูก ๆ ผ่านมารยาทบนโต๊ะอาหารแล้ว

⁷ Yoshiko Uchida, *Desert Exile: the Uprooting of a Japanese-American Family* (University of Washington Press, 1987), p. 28.

⁸ Monica Sone, *Nisei Daughter*, p.13.

⁹ *Ibid.*, p. 34.

ยังพบว่าบทบาทในการอบรมลูก ๆ นั้นมิได้ผูกขาดอยู่ที่ผู้เป็นแม่เพียงฝ่ายเดียว เพราะพ่อยามเมื่อใกล้ชิดกับลูกก็ถือโอกาสในช่วงเวลาที่ได้อยู่ด้วยกันนั้นคอยอบรมและตักเตือนเรื่องต่าง ๆ เช่นเดียวกับผู้เป็นแม่

สำหรับเรื่อง *Obasan* ซึ่งเป็นเรื่องของกลุ่มชนเชื้อสายญี่ปุ่นในแคนาดาสะท้อนให้เห็นว่าบ้านเป็นพื้นที่แห่งการเรียนรู้วัฒนธรรมญี่ปุ่นซึ่งเป็นรากเหง้าเดิมด้วยเช่นกัน ส่วนบทบาทของการถ่ายทอดวัฒนธรรมนั้นจะส่งผ่านโดยผู้หญิง นะโอะมิซึ่งเป็นเด็กจึงเรียนรู้ความเป็นญี่ปุ่นผ่านการปลูกฝังจากแม่ ยาย ป้า และ น้า ซึ่งมีความสัมพันธ์กันในแบบเครือญาติ แต่คนที่เธอใกล้ชิดและมีความสัมพันธ์แน่นแฟ้นมากที่สุดคือ แม่ ดังจะเห็นได้จากความสัมพันธ์ที่เธอมีต่อแม่ราวกับเป็นคนเดียวกัน

I am an offshoot--a young branch attacked by the right of flesh and blood. Where she is rooted, I am rooted. If she walks, I will walk. Her blood is whispering through my veins. The shaft of her leg is the shaft of my body and I am her though.¹⁰

นอกจากความใกล้ชิดที่นะโอะมิต่อแม่แล้ว ครอบครัวของเธอยังเป็นครอบครัวขยาย ปู่ ย่า ตา ยาย ลุง ป้า และน้า ยังคงไปมาหาสู่กันอย่างสม่ำเสมอ เอมิลีซึ่งเป็นน้ำของนะโอะมิตั้งใจไว้ว่าก่อนสงครามโลกครั้งที่ 2 ตระกูลนากะเนะและคาโต้ ผูกพันแน่นแฟ้นเหมือนขนมโมจิ "She insisted the Nakanes and Katos were intimate to the point of stickiness, like mochi."¹¹ ทว่าทุกสิ่งทุกอย่างต้องเปลี่ยนไปเมื่อเข้าสู่ช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 นโยบายของรัฐบาลที่ได้ทำการกักกันกลุ่มชนเชื้อสายญี่ปุ่นในแคนาดา และกวาดต้อนผู้ชายไปทำงานตาม "road camp" ส่งผลให้ครอบครัวของนะโอะมิต้องประสบกับการล่มสลายเหมือนกับครอบครัวอื่นที่ถูกทำให้กระจัดกระจาย ไม่อาจกลับมารวมตัวกันได้เหมือนเดิมอีก ส่วนตัวนะโอะมิจากที่เคยมองว่าพ่อและแม่ของเธอเปรียบเหมือนกับเข็มที่ปักทอสองครอบครัวเสมือนเป็นผ้าห่มผืนเดียวกัน แต่เมื่อคำสั่งของรัฐบาลมีผลบังคับใช้ พ่อและแม่ของเธอก็ไม่สามารถรวมคนในครอบครัวให้อยู่รวมกันได้เหมือนเดิม เพราะพ่อถูกส่งตัวไปทำงานที่ "road camp" ส่วนแม่ซึ่งเดินทางไปญี่ปุ่นไม่สามารถกลับแคนาดาได้

¹⁰ Joy Kogawa, *Obasan* (New York: Doubleday, 1994), p. 77.

¹¹ *Ibid.*, p. 24.

เพราะภาวะสงคราม ครอบครัวและญาติ ๆ ของเธอก็ถึงคราวที่ต้องพลัดพรากจากกัน และผ้าห่มที่นะโอะมิเปรียบกับสายสัมพันธ์อันแน่นแฟ้นของครอบครัวกลายเป็นผ้าห่มที่มีสภาพไม่ต่างไปจากผ้าห่มที่ถูกปลวกกัดกินเหมือนอวนที่ตาข่ายถูกฉีกขาด

จะเห็นได้ว่าความเป็นอยู่ของกลุ่มชนเชื้อสายญี่ปุ่นภายในบ้านจะมีทั้งความเป็นตะวันตกและความเป็นตะวันออกผสมผสานกัน คนรุ่นอิซเซอิซึ่งเป็นคนรุ่นอพยพไม่สามารถที่จะใช้ชีวิตในดินแดนใหม่โดยยึดถือแต่วัฒนธรรมเดิมได้เพียงอย่างเดียว ดังนั้นเมื่ออพยพมาอยู่ต่างแดนก็จำเป็นต้องปรับตัวให้เข้ากับวัฒนธรรมตะวันตกด้วยเช่นกัน ขณะเดียวกันคนรุ่นอิซเซอิ ก็เปรียบได้กับตัวแทนของ “โลกเก่า” ที่พยายามปลูกฝังและอบรมวัฒนธรรมญี่ปุ่นให้กับลูก ๆ ซึ่งเกิดและเติบโตในสหรัฐอเมริกาและแคนาดา สำหรับคนรุ่นหลังซึ่งคุ้นชินกับวัฒนธรรมตะวันตกมากกว่าแต่เมื่ออยู่ที่บ้านแล้วพวกเขาก็ซึมซับวัฒนธรรมตะวันออกที่พ่อและแม่ถ่ายทอดให้ นอกจากนี้บ้านจะเป็นพื้นที่แห่งการเรียนรู้วัฒนธรรมแล้ว บ้านยังเป็นศูนย์รวมของสมาชิกในครอบครัว การใช้ชีวิตอยู่ด้วยกันอย่างพร้อมหน้าพร้อมตามีส่วนสำคัญที่ทำให้ความสัมพันธ์ของคนในครอบครัวมีความแน่นแฟ้น

3.1.3 ปัญหาด้านอคติทางเชื้อชาติก่อนสงครามโลกครั้งที่ 2

ในวรรณกรรมการกักกันในแสดงให้เห็นถึงความแตกต่างระหว่างโลกภายในชุมชนของกลุ่มชนเชื้อสายญี่ปุ่นกับโลกภายนอกชุมชน ในชุมชนของกลุ่มชนเชื้อสายญี่ปุ่น คนในชุมชนมักจะรู้จักคุ้นเคยกัน คอยไปมาหาสู่กัน และให้ความช่วยเหลือเกื้อกูลกัน แต่สำหรับโลกภายนอกชุมชนแล้วกลับแตกต่างกันอย่างสิ้นเชิง เพราะอคติทางเชื้อชาติได้ปิดกั้นโอกาสไม่ให้นักเรียนเชื้อสายญี่ปุ่นได้เข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของสังคมกระแสหลักอย่างแท้จริง

ก่อนสงครามโลกครั้งที่ 2 กลุ่มชนเชื้อสายญี่ปุ่นต้องเผชิญหน้ากับอคติทางเชื้อชาตินับตั้งมีการอพยพเข้ามาয়อเมริกาเหนือ ในเรื่อง *Desert Exile: the Uprooting of the Japanese-American Family* เมื่อพ่อแม่ของอุชิตะย้ายมายังรัฐแคลิฟอร์เนีย สิ่งที่เขาต้องเผชิญคือการไม่ได้รับการต้อนรับจากชาวอเมริกันผิวขาว โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงเวลานั้นเป็นช่วงที่มีกระแสการต่อต้านคนตะวันออกอย่างรุนแรงและเปิดเผย และกลุ่มชนเชื้อสายญี่ปุ่นก็เป็นหนึ่งในเป้าหมายที่ชาวอเมริกันผิวขาวไม่ต้องการให้อยู่ในสหรัฐอเมริกา ดังจะเห็นได้จากตามป้ายต่าง ๆ มีข้อความในการขับไล่ชาวญี่ปุ่นให้ออกนอกประเทศ “Japs, don't let the sun shine on you

here. Keep moving”¹² ไม่เพียงแต่ป้ายประท้วงต่าง ๆ ที่ชาวอเมริกันผิวขาวติดไว้เพื่อทำการกีดกันกลุ่มคนเชื้อสายเอเชีย ตามย่านที่อยู่อาศัยต่าง ๆ ยังจำกัดพื้นที่ไว้เฉพาะชาวอเมริกันผิวขาวทั่วไปเท่านั้น ดังจะเห็นได้จากที่อุซิดะได้กล่าวไว้ว่า แม้จะไม่มี การแสดงออกอย่างชัดเจน แต่ก็ดูเหมือนว่าจะมีเส้นแบ่งเขตแดนว่าพื้นที่ใดจะเป็นของชาวอเมริกันผิวขาว และย่านใดจะเป็นที่อยู่อาศัยของชาวเอเชีย

It seemed the realtors of the area had drawn an invisible line through the city and agreed among themselves not to rent or sell homes above that line to Asians. The finer homes in east Berkeley and on the hills overlooking San Francisco Bay belonged to another world into which we rarely ventured,[...] ¹³

จากสิ่งที่อุซิดะบอกเล่าแสดงให้เห็นถึงความพยายามของชาวอเมริกันบางส่วนที่พยายามปิดกั้นมิให้คนเชื้อสายอื่นโดยเฉพาะชาวเอเชียได้เข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของพวกตน ย่านที่ชาวอเมริกันผิวขาวอาศัยอยู่จึงเปรียบเสมือนอีกโลกหนึ่งที่คนเอเชียไม่ได้สัมผัส เส้นที่แบ่งเขตแดนซึ่งอุซิดะบอกว่าเป็นเส้นที่มองไม่เห็นนั้นเปรียบได้กับมานอคติทางเชื้อชาติซึ่งแม้จะเป็นปัญหาที่เป็นนามธรรมไม่สามารถจับต้องได้แต่กลุ่มชนเชื้อสายญี่ปุ่นซึ่งตกอยู่ในฐานะผู้ถูกกระทำย่อมรับรู้ได้ว่าการกีดกันทางเชื้อชาตินั้นมีอยู่จริง สำหรับพ่อแม่ของอุซิดะถึงจะโชคดีที่ได้รับไม่ตรีจิตจากเจ้าของบ้านเช่า ให้เช่าบ้านโดยไม่สนใจความแตกต่างทางเชื้อชาติ กระนั้นพ่อแม่ของเธอก็ยังถูกชาวอเมริกันผิวขาวบางส่วนซึ่งอาศัยอยู่ในหมู่บ้านเดียวกันมาบอกให้ย้ายออกไป

ในเรื่อง *Nisei Daughter* แม้ว่าพ่อแม่ของคะสุโกะจะไม่มีปัญหาในเรื่องที่อยู่อาศัยเช่นเดียวกับครอบครัวของอุซิดะในเรื่อง *Desert Exile* อย่างไรก็ตามพ่อแม่ของคะสุโกะก็ไม่อาจเลี่ยงปัญหาที่เกี่ยวข้องกับเรื่องของเชื้อชาติไปได้ จะเห็นได้ว่าโรงแรมของครอบครัวของเธอจะตั้งอยู่ในย่านไฟโอเนียร์ซึ่งเต็มไปด้วยคนเมาและนักเลง แต่คนเหล่านี้กลับไม่ได้คุกคามครอบครัวของเธอแต่อย่างใด ในทางตรงกันข้ามผู้ที่สร้างปัญหาให้กับครอบครัวของเธอกลับเป็นตำรวจแทน จากเรื่อง *Nisei Daughter* พ่อของคะสุโกะถูกตำรวจยึดเยียดข้อหาว่าดื่มเหล้าเถื่อนขาย

¹² Yoshiko Uchida, *Desert Exile: the Uprooting of a Japanese-American Family*, p. 4.

¹³ *Ibid.*, pp. 3-4.

ข้อหาดังกล่าวไม่ใช่เพราะความเข้าใจผิดหากแต่ตำรวจพยายามฉกฉวยโอกาสที่จะรีดไถพ่อ ซึ่งเป็นคนญี่ปุ่น ตำรวจควรจะเป็นผู้พิทักษ์สันติราษฎร์ให้กับประชาชนกลับไม่ให้ความคุ้มครอง คนที่เป็นชนกลุ่มน้อยแต่อย่างใด ยิ่งไปกว่านั้นยังใช้อำนาจของตนในการเรียกเงินใต้โต๊ะจาก คนเหล่านี้เพราะมองว่าบรรดาผู้อพยพต่าง ๆ ย่อมไม่ยอมมีปัญหาและยินดีที่จะหาทาง ประนีประนอมไม่ว่าจะต้องตัดสินใจบนเจ้าหน้าที่ก็ตาม สำหรับพ่อของคะสุโกะเมื่อไม่ได้ทำ ความผิดใดสิ่งทีพ่อเลือกทำคือ ลูกขึ้นต่อสู้ความไม่ชอบธรรมนั้นแม้ว่าจะต้องเสียเวลาในการขึ้นศาล ก็ตาม กล่าวได้ว่าท่าทีของพ่อที่มีต่อเจ้าหน้าที่ตำรวจไม่เพียงแต่แสดงให้เห็นถึงความพยายาม ของชนกลุ่มน้อยที่จะเรียกร้องถึงความยุติธรรมเท่านั้น แต่ยังเป็นเสมือนการต่อสู้เพื่ออ้างถึงสิทธิ และความถูกต้องที่ตนพึงจะได้รับในฐานะประชาชนคนหนึ่งด้วย

ไม่เพียงแต่คนรุ่นนิเซอิเท่านั้นที่ต้องประสบกับอคติทางเชื้อชาติ ในเรื่อง *Nisei Daughter* และ *Obasan* คนรุ่นนิเซอิต้องเผชิญปัญหาเหมือนกันคือแม้จะเป็นคนมีการศึกษาแต่ก็ ไม่อาจหางานทำได้เหมือนคนอเมริกันหรือคนแคนาดาผิวขาว ดังจะเห็นได้จากการที่คะสุโกะต้อง หาที่ทำงานให้ได้ก่อนที่เธอจะสมัครเรียนเลขานุการ เพราะโรงเรียนจะไม่ยอมรับเธอเข้าเรียนหาก เธอไม่สามารถแน่ใจได้ว่าจะมีใครรับเข้าทำงาน ดังนั้นคะสุโกะจึงจำเป็นต้องหาคนที่จะสามารถให้ ช่วยเหลือเธอได้ โดยคนที่หยิบยื่นน้ำใจให้นี้เป็นเพื่อนของพ่อซึ่งเป็นคนในชุมชนเดียวกัน ส่วนเรื่อง *Obasan* แม้จะไม่ได้กล่าวถึงการปิดกั้นโอกาสการทำงานของคนรุ่นนิเซอิอย่างตรงไปตรงมา แต่จากภาวะว่างงานของเอมิลีและของพ่อนะโอะมิกิพอจะแสดงให้เห็นว่าคนรุ่นนิเซอิ ในสหรัฐอเมริกาและญี่ปุ่นอยู่ในสถานะความเป็นชนกลุ่มน้อยที่ถูกกีดกันไม่แตกต่างกัน

Aunt Emily, after graduating at the top of her class in Normal School, was unable to get a teaching position and stayed home to help Grandpa Kato with his medical practice. Father, at the time this picture was taken, was a university student. Later he helped Uncle, designing and building boats.¹⁴

จะเห็นได้ว่าคนรุ่นอพยพเดินทางมายังสหรัฐอเมริกาและแคนาดาไม่ได้เป็นเพราะ ต้องการไม่ใช่แค่เพียงชีวิตที่ดีขึ้นเท่านั้น แต่ยังหวังถึงอนาคตที่ดีของลูกโดยเฉพาะอย่างยิ่งเรื่องของ

¹⁴ Joy Kogawa, *Obasan*, p. 25.

การศึกษาที่น่าจะเปิดโอกาสให้ลูกมีชีวิตที่ดีกว่าพวกตน ทว่าความคาดหวังของพวกเขาไม่สามารถเป็นจริงไปได้ตราบโศกที่สังคมยังคงมีการแบ่งแยก ลูก ๆ ซึ่งเป็นชาวอเมริกันเชื้อสายญี่ปุ่นหรือชาวแคนาดาเชื้อสายญี่ปุ่นแม้จะมีโอกาสดีกว่าพ่อแม่ในด้านการศึกษา แต่คนรุ่นหลังก็ไม่อาจหาช่องทางที่จะก้าวหน้าได้อย่างคนอเมริกันและคนแคนาดาทั่วไป กล่าวได้ว่าการศึกษาช่วยให้พวกเขามีความรู้แต่ในชีวิตจริงพวกเขากลับไม่สามารถนำสิ่งที่ร่ำเรียนมาใช้ประโยชน์ได้ ไม่เพียงแต่การทำงานเท่านั้นที่คนรุ่นนิเซอิไม่ได้รับโอกาสทัดเทียมกับคนในสังคมกระแสหลัก แม้แต่การเข้าสังคมก็มีปัญหาด้วยเช่นกัน ดังนั้นคนรุ่นนิเซอิจึงมักจะคบหากับคนเชื้อสายเดียวกันมากกว่าจะคบกับเพื่อนต่างชาติ ทางเลือกดังกล่าวไม่ใช่ว่าพวกเขาเลือกเองหากแต่เป็นเพราะพวกเขาได้รับการปฏิบัติราวกับเป็นคนนอกหรือเป็นส่วนเกินในวงสังคมของคนขาว ดังจะเห็นได้จากเรื่อง *Desert Exile: the Uprooting of a Japanese –American Family* อุชิตะได้กล่าวไว้ว่าการที่มีผลการเรียนดีและเป็นคนมีความสามารถไม่ได้มีส่วนขัดขวางในเรื่องของการคบเพื่อน หากแต่สีผิวเป็นตัวกำหนดว่าเธอจะเป็นเพื่อนกับใครได้ “But in high school, we were singled out by our white peers, not for praise, but for total exclusion from their social functions.”¹⁵ ไม่เพียงแต่การแบ่งแยกจะเกิดขึ้นภายในโรงเรียนเท่านั้น สังคมนอกรั้วโรงเรียนก็มีการแบ่งแยกเช่นกัน เวลาที่ออกไปข้างนอกบางครั้งพวกเขาก็ต้องแน่ใจว่าร้านที่เดินเข้าไปนั้นไม่ได้มีการกีดกันกลุ่มชนเชื้อสายญี่ปุ่น ในเรื่อง *Desert Exile: the Uprooting of a Japanese –American Family* อุชิตะต้องเผชิญหน้ากับความอับอายหลายต่อหลายครั้งเพราะเชื้อสายของตนเอง ดังนั้นเพื่อสร้างเกราะป้องกันตัวเองก่อนที่จะถูกคนอื่นทำท่าทางเหยียดหยามใส่ สิ่งที่เราเลือกทำคือ โทรมไปถามตามสถานที่ต่าง ๆ ว่าหากเธอเข้าไปแล้วจะได้รับการต้อนรับหรือไม่

“Do you cut Japanese hair?”

“Can we come swim in the pool?” We’re Japanese.”

“Will you rent us a house? Will the neighbors object?”

These were the kinds of questions we asked in order to avoid embarrassment and humiliation.¹⁶

¹⁵ Yoshiko Uchida, *Desert Exile: the Uprooting of a Japanese-American Family*, p. 41.

¹⁶ *Ibid.*, pp. 41-42.

จากการตั้งคำถามของอุซิดะสะท้อนให้เห็นการยอมรับสถานภาพทางสังคมที่ด้อยกว่าชาวอเมริกันทั่วไป แม้ว่าคำถามเหล่านี้จะถามออกไปเพื่อป้องกันตัวเองไม่ให้อ้างอิงกับทฤษฎีที่รังเกียจที่ผู้อื่นมีต่อเธอ กระนั้นการยอมรับสภาพในฐานะผู้ถูกกระทำไม่เพียงแต่ส่งผลให้เธอต้องอดทนต่อการดูถูกของคนอื่นเท่านั้น แต่ยังเป็นการลดทอนคุณค่าของตนเองอีกด้วย อุซิดะจึงเปรียบได้กับคนรุ่นนิเซอิอีกหลายคน que เลือกที่จะไม่มีปากมีเสียง ดังนั้นเมื่อเธอไม่อาจหลีกเลี่ยงเหตุการณ์อันเลวร้ายได้ดังเช่นถูกไล่ให้ออกจากร้านอาหารในตอนที่ยังสนทนากับเพื่อน สิ่งที่อุซิดะทำคือทนกล้ำกลืนกับการถูกทำให้อับอายโดยไม่มีการโต้ตอบใด ๆ และเลือกที่จะกลับบ้าน โดยไม่ได้เรียกร้องถึงสิทธิที่เธอพึงมีในการพักผ่อนหย่อนใจในพื้นที่สาธารณะเหมือนคนอื่น ๆ

กล่าวได้ว่าอคติทางเชื้อชาติที่กลุ่มชนเชื้อสายญี่ปุ่นต้องประสบเป็นปัญหาที่ฝังรากลึกในสังคมอเมริกันและสังคมแคนาดาตามายาวนานนับตั้งแต่คนเหล่านี้อพยพมายังอเมริกาเหนือสำหรับกลุ่มชนเชื้อสายญี่ปุ่นแม้ว่าจะไม่พอใจในสิ่งที่เกิดขึ้นแต่น้อยครั้งที่พวกเขาจะลุกขึ้นสู้กับความอยุติธรรมในสังคม การอดทนต่อปัญหาที่ตนต้องเผชิญในช่วงก่อนสงครามโลกครั้งที่ 2 นับเป็นท่าทีสำคัญที่คนเหล่านี้แสดงออกเพราะไม่มีทางเลือกอื่นใดที่จะดีกว่าการสะกดกลั้นอารมณ์ความรู้สึกของตนเองหากต้องการจะใช้ชีวิตในสหรัฐอเมริกาและแคนาดาต่อไป นอกจากนี้ยังเห็นได้ว่าในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 เมื่อกลุ่มชนเชื้อสายญี่ปุ่นถูกกักกัน การแสดงออกของพวกเขาก็ไม่แตกต่างไปจากเดิมแม้ว่าอคติทางเชื้อชาติที่พวกเขาต้องเผชิญจะทวีความขัดแย้งมากขึ้นก็ตาม

3.2 ภาวะวิกฤตของสงครามที่ส่งผลกระทบต่อกลุ่มชนเชื้อสายญี่ปุ่น

แม้ว่ากลุ่มชนเชื้อสายญี่ปุ่นในอเมริกาเหนือจะเคยชินกับอคติทางเชื้อชาติที่คุกรุ่นมานาน แต่ความเลวร้ายของสถานการณ์ไม่มีครั้งไหนจะรุนแรงและตึงเครียดเท่าในช่วงที่สหรัฐอเมริกาและแคนาดาเข้าสู่สงคราม จากการปะทุของสงครามโดยเฉพาะเมื่อคูพีทาทของสหรัฐอเมริกาและแคนาดาเป็นกองทัพญี่ปุ่นซึ่งอยู่ฝ่ายอักษะ กลุ่มชนเชื้อสายญี่ปุ่นที่อยู่ก่อนในสหรัฐอเมริกาและแคนาดาต่างจึงต้องพลอยเดือดร้อนไปด้วย การตั้งข้อรังเกียจที่เคยมีมาอยู่แล้วได้ถูกพัดโหมกระพือขึ้น ส่งผลให้สถานะของกลุ่มชนเชื้อสายญี่ปุ่นที่ถูกมองในแง่ลบอยู่แล้วถูกทำให้ดูเลวร้ายมากกว่าเดิม

จากวรรณกรรมการกักกันสะท้อนให้เห็นว่าภาษากลายมาเป็นเครื่องมือสำคัญของรัฐในการควบคุมกลุ่มชนเชื้อสายญี่ปุ่น ดังจะเห็นได้ว่ารัฐบาลสหรัฐและแคนาดาได้ออก

มาตรการการอพยพกลุ่มชนเชื้อสายญี่ปุ่นออกจากพื้นที่ทางด้านชายแดนฝั่งตะวันตกโดยให้เหตุผลว่าเป็น "เขตพื้นที่ควบคุมเฉพาะ" (protected area) ซึ่งเป็นเหตุผลทางด้านความปลอดภัย อย่างไรก็ตาม จากคำสั่งดังกล่าวสะท้อนให้เห็นการเลือกใช้คำที่บิดเบือนความหมาย เพราะในความเป็นจริง "เขตพื้นที่ควบคุมเฉพาะ" นี้ เป็นเพียงการกำหนดคำขึ้นมาเพื่อใช้เป็นข้ออ้างในการกวาดต้อนและอพยพกลุ่มชนเชื้อสายญี่ปุ่นออกจากบ้านเรือนของตนไปยังพื้นที่ที่รัฐกำหนดหรืออีกนัยหนึ่ง "เขตพื้นที่ควบคุมเฉพาะ" ที่รัฐบาลบัญญัติขึ้นใช้นี้เปรียบได้กับ "พื้นที่ต้องห้าม" สำหรับกลุ่มชนเชื้อสายญี่ปุ่น กล่าวได้ว่าการนำข้ออ้างทางการทหารและการเลือกใช้คำดังกล่าวเป็นไปเพื่อให้กลุ่มชนเชื้อสายญี่ปุ่นเกิดความสับสนที่จะปฏิบัติตามนโยบายของรัฐ การเลือกสรรคำขึ้นมาใช้เพื่อตอบสนองจุดมุ่งหมายของรัฐสะท้อนให้เห็นอำนาจในการใช้ภาษาที่ก่อให้เกิดหรือคาดหวังการกระทำของอีกฝ่าย (speech act) ซึ่งในภายหลังยังพบว่าภาษานั้นมีบทบาทควบคู่ไปกับการแสดงอำนาจของรัฐในด้านอื่น ๆ ในเรื่อง *Obasan* เอมิลีได้กล่าวไว้ว่าภาษาที่รัฐใช้สามารถปิดกั้นการก่ออาชญากรรมใด ๆ ก็ได้ "With language like that you can disguise any crime" ¹⁷ จากคำพูดดังกล่าวนับว่าเป็นการวิพากษ์รัฐโดยตรง บทบาทของภาษาที่รับใช้รัฐนี้จึงทำให้รัฐสามารถกระทำการใด ๆ โดยขึ้นอยู่กับวิจารณ์ญาณของรัฐเพียงฝ่ายเดียวและไม่สนใจว่าในการกระทำของรัฐนั้นส่งผลต่อผู้ถูกกระทำอย่างไร

จากวรรณกรรมการกักกันพบว่าในช่วงก่อนมีการกักกันเกิดขึ้น กลุ่มชนเชื้อสายญี่ปุ่นได้ตกอยู่ในสถานะของผู้ถูกกระทำทั้งจากรัฐบาลและสื่อมวลชน พวกเขาไม่มีโอกาสและไม่สามารถแสดงตัวตนให้สังคมได้รับรู้เพราะรัฐได้ใช้อำนาจในการสั่งปิดหนังสือพิมพ์ของชุมชนญี่ปุ่นเพื่อไม่ให้กลุ่มชนเชื้อสายญี่ปุ่นเป็นผู้เสนอข่าวหรือเขียนข่าวเพื่อโต้แย้งรัฐ พวกเขาไม่สามารถโต้ตอบหรือชี้แจงข้อเท็จจริงที่ถูกบิดเบือนเพื่อสร้างภาพให้กลุ่มชนเชื้อสายญี่ปุ่นดูเลวร้ายมากยิ่งขึ้น ในสายตาของคนอเมริกันและคนแคนาดาผิวขาว กล่าวได้ว่าทันทีที่อ่าวเพิร์ลถูกโจมตี กลุ่มชนเชื้อสายญี่ปุ่นไม่ต่างไปจากแพะรับบาป ความโกรธแค้นและความไม่พอใจของคนในสังคมต่อเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นได้พุ่งเป้ามาที่กลุ่มชนเชื้อสายญี่ปุ่นในอเมริกาเหนือทั้ง ๆ ที่ไม่มีส่วนรู้เห็นเกี่ยวกับการระเบิดฐานทัพสหรัฐหรือแม้แต่การทำสงครามโลกของกองทัพญี่ปุ่นแต่อย่างใด สำหรับกลุ่มชนเชื้อสายญี่ปุ่นแม้จะไม่ได้เกี่ยวข้องกับเรื่องทางการทหารแต่เพราะเชื้อสายญี่ปุ่นของพวกเขาบวกรับอคติทางเชื้อชาติในสังคมที่มีมาอยู่ก่อนแล้วทำให้ถูกกล่าวโทษและต้องรับผิดชอบในสิ่งที่ตนไม่ได้ก่อไป

¹⁷Joy Kogawa, *Obasan*, p. 41.

โดยปริยาย อย่างไรก็ตามแม้ว่าในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 กลุ่มชนเชื้อสายญี่ปุ่นจำต้องนั่งเฝ้าและปล่อยให้ตนเองตกเป็นเป้าโจมตีทั้งจากรัฐบาลและสื่อมวลชน ทว่าในวรรณกรรมการกักกันผู้เขียนได้ชี้ให้เห็นถึงความรู้สึกของกลุ่มชนเชื้อสายญี่ปุ่นในฐานะของคนที่ต้องตกเป็นที่รองรับอารมณ์ของสังคม ในช่วงเวลาแห่งความตึงเครียดนั้นพวกเขาได้แต่สะกดกลั้นความขมขื่นไว้เมื่อถูกโยนความผิดให้โดยไม่ได้รับความยุติธรรม ในเรื่อง *Obasan* เอมิลีได้เขียนบันทึกเกี่ยวกับสภาพการณ์ต่าง ๆ รอบ ๆ ตัวลงในสมุดบันทึกของเธอ โดยหนึ่งในหัวข้อที่เธอเขียนนั้นเป็นเรื่องเกี่ยวกับการใช้อำนาจของสื่อมวลชนในการยัดเยียดความผิดให้กลุ่มชนเชื้อสายญี่ปุ่น ในข่าวหนังสือพิมพ์ได้มีการลงรูปถ่ายและพาดหัวข่าวว่าเด็กชายรุ่นนี้ซะอิคนหนึ่งถูกจับกุมด้วยข้อหาเป็นสายลับให้กับกองทัพญี่ปุ่น พร้อมกับหลักฐานคือวิทยุสื่อสาร ทว่าในความเป็นจริงของกลางที่ยึดได้กลับเป็นกล่องอาหารกลางวัน ไม่ใช่เครื่องมือที่เกี่ยวข้องกับการก่อวินาศกรรมแต่อย่างใด ถึงการสอบสวนในภายหลังจะชี้ชัดให้เห็นว่าเด็กชายที่ถูกกล่าวหา นั้นปราศจากความผิด ข้อความที่แจ่มชัดเท็จจริงกลับถูกพิมพ์ไว้เป็นข้อความเล็กอยู่ในมุมที่ไม่ได้ดึงดูดความสนใจของผู้อ่าน ต่างจากการพาดหัวข่าวในตอนแรกอย่างสิ้นเชิง

กล่าวได้ว่าแม้ว่าในภายหลังหนังสือพิมพ์จะลงข่าวแก้ไขข้อมูลที่ผิดพลาด แต่ก็มิได้ให้ความสำคัญมากเท่าที่ควรจะเป็น เด็กชายคนนี้จึงเป็นเหมือนกับภาพสะท้อนของกลุ่มชนเชื้อสายญี่ปุ่นที่ต้องตกเป็นเหยื่อของสถานการณ์ที่สื่อมวลชนสร้างขึ้นมา การนำเสนอข่าวของสื่อมวลชนในลักษณะนี้แสดงให้เห็นถึงความสำคัญของคำพูดที่เชื่อมโยงกับอำนาจซึ่งสื่อในสังคมกระแสหลักมีอำนาจในการเสนอข่าวอย่างเต็มที่ไม่ว่าจะเป็นในทางลบหรือทางบวก สำหรับกรณีนี้เห็นได้ชัดเจนว่าแนวโน้มในการนำเสนอของสื่อจะเป็นไปในทางลบมากกว่าทางบวก ข่าวจึงกลายมาเป็นเครื่องมือที่ยุงให้คนในสังคมเกิดความเคลือบแคลง สงสัย และไม่ไว้วางใจกลุ่มชนเชื้อสายญี่ปุ่นมากขึ้น ความมุ่งหวังที่จะขายข่าวมากกว่าความจริง ตลอดจนการบิดเบือนข้อเท็จจริงของสื่อย่อมมีผลมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงเวลานั้นสังคมกำลังตื่นตระหนกเมื่อที่ประเทศกำลังเข้าสู่สงครามจึงทำให้ประชาชนขาดความยั้งคิดและเชื่อในสิ่งที่สื่อนำเสนอโดยไม่พิจารณาหรือค้นหาความจริงที่ถูกต้อง

ในเรื่อง *Desert Exile: the Uprooting of a Japanese-American Family* อูชิโระได้กล่าวถึงข่าวทางหน้าหนังสือพิมพ์ และวิทยุไว้ว่าชาวอเมริกันเชื้อสายญี่ปุ่นถูกเรียกด้วยถ้อยคำคำทอและหยาบคาย เพื่อสร้างภาพความเป็นศัตรูให้อยู่ในใจของสาธารณชน ส่วนข่าวที่นำเสนอ ก็เป็นเพียงข่าวลือที่ไม่มีข้อพิสูจน์ใดๆ ชาวในลักษณะดังกล่าวจึงไม่ต่างอะไรกับความพยายามของ

สื่อที่จะกระตุ้นให้เห็นว่าการขับไล่ชาวอเมริกันเชื้อสายญี่ปุ่นออกจากบ้านเรือนของตนว่าเป็นสิ่งที่เหมาะสมและสมควรที่จะดำเนินการ

They were aided in their shabby efforts by irresponsible and inflammatory statements by the radio and press, which usually referred to the Japanese Americans as "Japs", thus linking us to enemy in the public mind. They also circulated totally unfounded stories. The Japanese Americans, they reported, had cut arrows in the sugar cane to guide the Japanese bombers to Pearl Harbor; they had interfered with vital United States communications by radio signals; they were treacherous, and loyal only to the Emperor of Japan; they had used their fishing boats to conduct espionage. So completely were these falsehoods accepted by the public that I have heard some of them repeated even today by those who still believe the forced removal of the Japanese Americans was justified.¹⁸

จาก *Desert Exile: the Uprooting of a Japanese-American Family* จะเห็นได้ว่านอกจากสื่อมวลชนพยายามสร้างสถานการณ์เพื่อขายข่าวและสร้างความเข้าใจผิดให้กับกลุ่มชนเชื้อสายญี่ปุ่นแล้ว สื่อมวลชนยังนิยมนำคำว่า "Japs" ซึ่งเป็นคำด่าทอนำมาใช้เรียกขานกลุ่มชนเชื้อสายญี่ปุ่นในการนำเสนอข่าวกล่าวได้ว่า คำว่า "Japs" เป็นคำที่ใช้เรียกกลุ่มชนเชื้อสายญี่ปุ่นมาตั้งแต่มีการอพยพเข้ามา กระทั่งเวลาผ่านไปพวกเขาก็ยังคงถูกเรียกเช่นนี้อยู่ การใช้คำดังกล่าวนับว่ามีผลกระทบต่อความรู้สึกของกลุ่มชนเชื้อสายญี่ปุ่นเพราะคำที่นำมาใช้มาใช้นั้นเป็นคำที่มีความหมายไม่ดี และแฝงท่าทีดูถูกอยู่ในที่ ขณะเดียวกันคำว่า "Japs" นี้ก็มีส่วนกระตุ้นให้เกิดทัศนคติในแง่ลบที่มีต่อกลุ่มชนเชื้อสายญี่ปุ่นมากขึ้น นอกเหนือไปจากนี้ คำด่าทอที่สื่อมวลชนเลือกใช้ยังมีส่วนในการรับรู้ตัวตนผ่านภาพลักษณ์ที่ผู้อื่นสร้างขึ้นซึ่งหากพิจารณาตามทฤษฎีจิตวิทยาของลากองที่เน้นความสำคัญของระบบสัญลักษณ์ ภาษาในที่นี้จึงมีความสำคัญต่อมนุษย์ในฐานะเป็นสื่อกลางที่ทำหน้าที่แสดงออกและสื่อความหมาย¹⁹ ดังนั้นภายใต้บทบาทของภาษา

¹⁸ Ibid., pp. 52-53.

¹⁹ ยศ สันตสมบัติ, *พรอยต์และพัฒนาการของจิตวิเคราะห์: จากความฝันสู่ทฤษฎีสังคม* (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2538), หน้า 94-95.

ภาพลักษณ์ที่เป็นแง่ลบของกลุ่มชนเชื้อสายญี่ปุ่นได้ถูกสร้างขึ้นโดยชนกลุ่มใหญ่หรือคนในสังคม กระแสหลัก กลุ่มชนเชื้อสายญี่ปุ่นจึงรับรู้ได้ถึงการจัดข้อรังเกียจของคนอื่น ๆ ในสังคม ขณะเดียวกัน ก็รู้ว่าตนเองถูกมองว่าแตกต่างจากคนทั่วไป ในเรื่อง *Obasan* โคะงะวะได้หยิบยกการครอบงำของ ภาษาขึ้นมาพูดถึงด้วยเช่นกัน ดังจะเห็นได้ว่าในแคนาดาที่มีการใช้คำว่า "Japs" ผ่านทางสื่อต่าง ๆ ในการประโคมข่าวซึ่งไม่เพียงแต่ชาวแคนาดาผิวขาวจะรู้สึกเกลียดชังกลุ่มชนเชื้อสายญี่ปุ่นใน แคนาดามากขึ้นเท่านั้น แต่ผู้ถูกเรียกก็รับรู้ถึงสถานะความเป็นศัตรูของตนได้ด้วยเช่นกันดังเช่นที่ เอมิลีบันทึกไว้ในสมุดบันทึกของเธอ

But worse than my irritation, there's this horrible feeling whenever I turn on the radio, or see a headline with the word "Japs" screaming at us. So long as they designate the enemy by that term and not us, it doesn't matter. But over here, they say "Once a Jap always a Jap." And that means us. We're the enemy.²⁰

นอกจากจะทำการปิดหนังสือพิมพ์ประจำชุมชนแล้ว รัฐยังห้ามการติดต่อกัน ภายในชุมชนยังออกมาในรูปของการประกาศเคอร์ฟิวหรือห้ามออกจากเคหสถานในยามวิกาล ซึ่งถือเป็นการป้องกันทางอ้อมไม่ให้กลุ่มชนเชื้อสายญี่ปุ่นในชุมชนได้พบปะพูดคุยกันได้ ขณะเดียวกันรัฐยังได้ดำเนินการริบทรัพย์สินต่าง ๆ ตามบ้าน โดยหนึ่งในของต้องห้ามที่รัฐจะยึด คือวิทยุสื่อสาร กล้องถ่ายรูป หรืออุปกรณ์ใด ๆ ที่ใช้ในการสื่อสาร ความพยายามของรัฐที่จะปิดกั้น หนทางในการสื่อสารภายในชุมชนของกลุ่มชนเชื้อสายญี่ปุ่นจึงไม่เป็นเพียงแค่การกระทำที่ลิดรอน เสรีภาพเท่านั้น แต่ยังเป็นกระบวนการแรกที่รัฐพยายามสลายชุมชนของกลุ่มชนเชื้อสายญี่ปุ่นด้วย เพราะหากพิจารณาตามที่แอนเดอร์สันได้กล่าวไว้ว่าการรวมตัวของคนในชุมชนเกิดขึ้นได้ด้วยการ สื่อสาร²¹ ดังนั้นในกรณีของกลุ่มชนเชื้อสายญี่ปุ่น การยึดโยงคนในชุมชนเข้าไว้ด้วยกันย่อมเป็นเรื่อง ยากยิ่งเพราะไม่สามารถติดต่อกับสื่อถึงกันได้ ในช่วงเวลาดังกล่าวชุมชนของกลุ่มชนเชื้อสายญี่ปุ่น จึงมีสภาพไม่ต่างไปจากชุมชนที่กำลังเข้าสู่ภาวะของการล่มสลาย ในเรื่อง *Obasan* โคะงะวะ

²⁰ Joy Kogana, *Obasan*, p.99.

²¹ Benedict Anderson, *Imagined Communities: Reflections on the Origin and Spread of Nationalism* (London: Verso, 1983) pp. 47, 49. Cited in King-Kok Cheung, *Articulate Silences* (New York: University of Cornell Press, 1995), p.140.

ได้ชี้ให้เห็นประเด็นนี้โดยสะท้อนผ่านความนึกคิดของนะโอะมิซึ่งมองว่าวิธีที่รัฐบาลดำเนินการยึดทรัพย์ทำให้กลุ่มชนเชื้อสายญี่ปุ่นต้องตกอยู่ในสภาวะไร้เสียงแห่งการโต้ตอบ

We are the chips and sand, the fragments of fragments that fly like arrows from the heart of the rock. We are the silences that speak from stone. We are the despised rendered voiceless stripped of car, radio, camera, and every means of communication, a trainload of eyes covered with mud and spittle.²²

โคะงะวะยังชี้ให้เห็นต่อไปว่าผลกระทบจากนโยบายของรัฐที่ทำให้กลุ่มชนเชื้อสายญี่ปุ่นต้องตกอยู่ในความเจียนนั้นไม่ต่างไปจากการถูกทำให้ไร้ตัวตนเหมือนกับน้ำค้างในยามเช้าที่เหือดแห้งไปก่อนการมาเยือนของรุ่งอรุณ “We are the Issei and the Nisei and the Sansei, the Japanese Canadians. We disappear into the future undemanding as dew.”²³ กล่าวได้ว่าเมื่อกลุ่มชนเชื้อสายญี่ปุ่นถูกทำให้หายไปเช่นนี้พวกเขาจึงไม่มีโอกาสที่จะทำให้ผู้อื่นได้ตระหนักถึงสิ่งที่เกิดขึ้นกับชุมชนของตน ความเจียนดังกล่าวย่อมมีสืบเนื่องต่อไปตราบไต่ที่กลุ่มชนเชื้อสายญี่ปุ่นยังคงตกอยู่ในสถานะของคนชายขอบที่ไม่อาจนำพาตัวเองเข้าสู่ศูนย์กลางเพื่อให้ผู้อื่นรับรู้ถึงความมีอยู่ของพวกเขาได้

กล่าวได้ว่าในช่วงวิกฤตของสงคราม สิ่งหนึ่งที่มีบทบาทควบคุมในการใช้อำนาจรัฐคือ ภาษา การที่รัฐและสื่อมวลชนใช้ภาษาในการสร้างสถานการณ์ตลอดจนภาพลักษณ์ในทางลบให้กับกลุ่มชนเชื้อสายญี่ปุ่นโดยที่กลุ่มชนเชื้อสายญี่ปุ่นไม่สามารถโต้ตอบได้นั้น สะท้อนให้เห็นว่าอำนาจของภาษาจะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อผู้ใช้เป็นผู้มีอำนาจ ส่วนกลุ่มชนเชื้อสายญี่ปุ่นซึ่งอยู่ในสถานะด้อยกว่าจึงยากที่จะแก้ข้อกล่าวหาที่ถูกหยิบยกขึ้นมาโจมตีได้ ในฐานะเป็นชนกลุ่มน้อยที่ถูกกดทับไว้คนเหล่านี้จึงไม่อาจแถลงข้อเท็จจริงหรือแจจแจงรายละเอียดที่ถูกต้องได้ เพราะพวกเขาถูกปิดกั้นโอกาสแม้แต่จะแสดงตัวให้สาธารณชนได้รับรู้ การปิดสื่อสิ่งพิมพ์ของกลุ่มชนเชื้อสายญี่ปุ่นแต่สื่อมวลชนในสังคมกระแสหลักเป็นฝ่ายนำเสนอข่าวได้เพียงฝ่ายเดียว ตลอดจนความพยายามของรัฐที่ระงับไม่ให้นักข่าวเชื้อสายญี่ปุ่นได้ติดต่อสื่อสารกัน นับเป็นมาตรการสำคัญที่ช่วยให้

²² Joy Kogawa, p.132.

²³ Ibid.

การดำเนินการของรัฐในการควบคุมกลุ่มชนเชื้อสายญี่ปุ่นในช่วงสงครามเป็นไปโดยง่ายและมีความราบรื่นโดยภาษายังคงมีบทบาทสำคัญต่อไปตลอดในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2

3.2.1 แนวทางการควบคุมสถานการณ์ของรัฐก่อนการกักกัน

ภายหลังอ่าวเพิร์ลถูกโจมตี รัฐบาลสหรัฐและแคนาดาต่างพยายามควบคุมสถานการณ์เพื่อป้องกันไม่ให้เกิดความลุกลามต่อไป โดยมีมาตรการต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นการตรวจสอบหาผู้ต้องสงสัย ตลอดจนการเตรียมนโยบายการอพยพก่อนที่จะคำสั่งในการกักกันกลุ่มชนเชื้อสายญี่ปุ่นจะมีผลบังคับใช้

- การริบทรัพย์สินและการควบคุมตัว

เมื่อกองทัพญี่ปุ่นรุกรานฐานทัพของสหรัฐซึ่งตั้งมั่นอยู่บนเกาะฮาวาย กลุ่มชนเชื้อสายญี่ปุ่นในอเมริกาเหนือก็พอจะคาดเดาชะตากรรมของตนเองล่วงหน้าว่าจะต้องเป็นที่ถูกจับตาของรัฐ รัฐบาลออกคำสั่งมิให้ชาวญี่ปุ่น เยอรมัน และอิตาเลียนเดินทางออกนอกประเทศ บัญชีธนาคารถูกระงับ บ้านของกลุ่มชนเชื้อสายญี่ปุ่นหลายหลังถูกเข้าตรวจค้นโดยไม่มีหมายค้นจากทางการ ชาวประมงหลายคนถูกตั้งข้อสงสัยว่าเป็นผู้ให้การช่วยเหลือในการขนถ่ายน้ำมันให้กับกองทัพเรือญี่ปุ่นในน่านน้ำมหาสมุทรแปซิฟิก อีกทั้งชาวญี่ปุ่นรุ่นอพยพซึ่งเป็นผู้นำชุมชนถูกเจ้าหน้าที่เอฟบีไอเข้าจับกุม การดำเนินการของรัฐที่มองว่ากลุ่มชนเชื้อสายญี่ปุ่นมีความเป็นอื่น โดยนำเรื่องของวัฒนธรรมมาเป็นเกณฑ์ในการแยกออกจากสังคมกระแสหลักเห็นได้ชัดเจนจากการที่รัฐจะเข้ามาจับกุมผู้นำชุมชนที่รับผิดชอบเกี่ยวกับเรื่องทางวัฒนธรรมเพื่อไปสอบสวนก่อน ดังนั้นเพื่อไม่ให้ตัวเองตกเป็นผู้ต้องสงสัยว่ามีส่วนพัวพันกับเหตุการณ์ดังกล่าว กลุ่มชนเชื้อสายญี่ปุ่นคนอื่น ๆ จึงจำต้องทำหลายสิ่งต่าง ๆ ที่เชื่อมโยงกับประเทศญี่ปุ่นให้หมดสิ้นเพื่อตัดปัญหา ก่อนที่รัฐจะส่งเจ้าหน้าที่มาตรวจค้นตามบ้าน ในเรื่อง *Farewell to Manzanar* พ่อของวะกะทึซึกิ จำต้องเผาธงชาติญี่ปุ่นที่นำติดตัวมาด้วยและเก็บรักษาไว้เป็นอย่างดีถึง 35 ปี ตั้งแต่อพยพเข้ามายังสหรัฐอเมริกา รวมไปถึงเอกสารต่าง ๆ ที่แสดงให้เห็นว่ายังติดต่อกับคนที่ประเทศญี่ปุ่นอยู่ในเรื่อง *Nisei Daughter* สมาชิกแต่ละคนในครอบครัวของคาสุโกะก็ต้องนำของสะสมส่วนตัวมาเผาทิ้งด้วยเช่นกัน ไม่ว่าจะเป็นหนังสือภาษาญี่ปุ่น วรรณกรรมญี่ปุ่น หนังสือนิทานและนิตยสารที่เป็นภาษาญี่ปุ่น ดาบซามูไรซึ่งเป็นของเล่น แผ่นเสียงเพลงญี่ปุ่น หรือแม้แต่บทกวีของแม่ที่แต่งเป็นภาษาญี่ปุ่น คาสุโกะได้กล่าวถึงคืนที่ครอบครัวของเธอทำลายสิ่งของอันเป็นที่รักไว้ว่า

เป็นคืนที่ยากจะทำใจ ความละอายใจในสิ่งที่ทำลงไปได้ตามมาหลอกหลอนอยู่ในความรู้สึกอีกหลายปี “Wearily we closed our eyes, filled with an indescribable sense of guilt for having destroyed the things we loved. This night of ravage was to haunt us for years.”²⁴ จากวรรณกรรมสะท้อนให้เห็นว่าในช่วงสถานการณ์เช่นนั้นดูเหมือนว่ากลุ่มชนเชื้อสายญี่ปุ่นไม่มีทางเลือกมากนัก การเผาทำลายสิ่งๆ ที่เชื่อมโยงความเป็นญี่ปุ่นนี้จึงไม่ต่างอะไรกับการที่กลุ่มชนเชื้อสายญี่ปุ่นจำต้องละทิ้งมรดกทางวัฒนธรรมเดิมของตน การทำลายสิ่งๆ ที่มีคุณค่าทางด้านจิตใจในการเตือนให้ระลึกถึงรากเหง้าของตนเองจึงเปรียบได้กับการทำลายส่วนหนึ่งของความเป็นตัวตนของตนไปด้วยพร้อม ๆ กัน การกระทำดังกล่าวแม้ว่าจะไม่เต็มใจแต่ก็เป็นไปเพื่อที่让自己ตนเองสามารถอยู่รอดได้ในสังคมที่มีปัญหาเกี่ยวกับอคติเชื้อชาติ และไม่ยอมรับความแตกต่างของกลุ่มชาติพันธุ์อื่น

ในสหรัฐอเมริกานอกจากรัฐจะส่งเจ้าหน้าที่ไปจับกุมผู้นำชุมชนแล้ว รัฐบาลได้ส่งเจ้าหน้าที่จากสำนักสืบสวนกลางและเจ้าหน้าที่ตำรวจเข้ามาตรวจค้นตามบ้านต่าง ๆ เพื่อวิปถวัลย์สินต้องห้าม หาหลักฐานที่จะเกี่ยวข้องกับการโจมตีอ่าวเพิร์ล และจับกุมคนรุ่นอิซเซอิที่เข้าข่ายเป็นผู้ต้องสงสัยว่าจะให้การช่วยเหลือกองทัพญี่ปุ่นตามบ้านต่าง ๆ พ่อของวะกะทซูกิและอุซึตะประสบชะตากรรมร่วมกับคนรุ่นอิซเซอิคนอื่น ๆ เพราะถูกควบคุมตัวไปสอบสวนทั้ง ๆ ที่ไม่มีความคิดใดๆ บ้านซึ่งควรจะเป็นพื้นที่ที่เดียวที่กลุ่มชนเชื้อสายญี่ปุ่นสามารถใช้ชีวิตได้อยู่เป็นสุขโดยไม่ต้องสนใจเรื่องภายนอกบ้านโดยเฉพาะอย่างยิ่งปัญหาเกี่ยวกับความขัดแย้งทางเชื้อชาติได้กลายมาเป็นพื้นที่ที่ไม่อาจปกป้องคุ้มภัยได้อีกต่อไป การที่เจ้าหน้าที่ของรัฐได้บุกรุกเข้ามาโดยไม่มีหมายค้นจึงไม่ต่างไปจากความสงบสุขที่เคยมีได้ถูกรุกราน กล่าวได้ว่าแม้ว่าทางการมีเหตุผลทางการทหารที่จะต้องปกป้องอธิปไตยของประเทศ การเข้ามาหาหลักฐานตามบ้านต่าง ๆ จึงเป็นไปเพื่อให้แน่ใจว่าไม่มีกำลังซ่อนสูมที่จะเป็นภัยต่อประเทศ อย่างไรก็ตาม การเข้ามาตรวจค้นตามบ้านเรือนของกลุ่มชนเชื้อสายญี่ปุ่นนั้นยังมองได้อีกนัยหนึ่งคือมีแรงจูงใจมาจากอคติทางเชื้อชาติเป็นสำคัญ ความไม่เชื่อใจหรือความไม่ไว้วางใจในกลุ่มชนเชื้อสายญี่ปุ่นจึงทำให้รัฐต้องเข้ามาทำการตรวจค้นตามที่อยู่อาศัยของคนเหล่านี้ อีกทั้งการที่รัฐเลือกจับกุมแต่คนรุ่นอิซเซอิยังเป็นการเน้นย้ำว่าหากมีข้อพิพาทระหว่างสหรัฐอเมริกากับญี่ปุ่น คนรุ่นอิซเซอิซึ่งเป็นคนต่างดาวและไม่ใช่พลเมืองอเมริกันย่อมเป็นผู้ต้องสงสัยกลุ่มแรก จากเรื่อง *Farewell to Manzanar* พ่อของวะกะทซูกิซึ่งเป็นคนรุ่นอิซเซอิ และเป็นชาวประมงจึงถูกจับกุมโดยเจ้าหน้าที่ได้เข้ามาควบคุมตัวพ่อถึงในบ้านต่อหน้าลูก ๆ และภรรยา

²⁴ Monica Sone, *Nisei Daughter*, p.156.

He didn't struggle. There was no point to it. He had become a man without a country. The land of his birth was at war with America; yet after thirty-five years here he was still prevented by law from becoming an American citizen. He was suddenly a man with no rights who looked exactly like the enemy. [...] But he still had dignity, and he would not let those deputies push him out the door. He led them.²⁵

จากคำกล่าวของวะกะทซึกิแสดงให้เห็นถึงสถานะของพ่อซึ่งเป็นคนรุ่นนิกโซะอิว่าเมื่อสงครามระหว่างสหรัฐอเมริกาและญี่ปุ่นได้ปะทุขึ้น คนรุ่นนี้ได้กลายเป็นคนไร้ประเทศ เพราะไม่อาจกลับไปญี่ปุ่นบ้านเกิดของตนซึ่งเป็นคู่พิพาทกับสหรัฐอเมริกา ขณะเดียวกันก็ไม่ใช่สามารถเป็นคนอเมริกัน แม้จะอยู่ประเทศนี้มานานเท่าใดก็ตาม เพราะกฎหมายก็ไม่อนุญาตให้พ่อโอนสัญชาติได้ สำหรับพ่อของวะกะทซึกิเมื่อถูกจับกุมพ่อไม่มีสิทธิ์แม้แต่จะปกป้องตัวเองจากความผิดที่ไม่ได้ทำ ยิ่งไปกว่านั้น ยังต้องกลายเป็นศัตรูสำหรับสหรัฐอเมริกา สิ่งเดียวที่พ่อยังหลงเหลืออยู่คือศักดิ์ศรีแห่งตนโดยพ่อไม่คิดที่จะหลบหนีหรือดินรนที่จะเอาตัวรอด สิ่งที่พ่อทำคือเลือกที่จะเดินนำหน้าเจ้าหน้าที่เอฟบีไอ แทนที่จะถูกลากตัวออกไป จากปฏิกริยาของพ่อแม้จะดูเหมือนว่าเป็นผู้ถูกกระทำ แต่พ่อก็ยังเลือกที่จะต่อสู้อย่างสงบด้วยการรักษาเกียรติของตนเอาไว้

ส่วนในเรื่อง *Desert Exile: the Uprooting of a Japanese-American Family* นอกจากพ่อของอุชิตะจะถูกจับกุมตัวไปแล้ว คนในบ้านของเธอยังถูกเจ้าหน้าที่ควบคุมตัวไว้ในบ้าน

One policeman stationed himself at the front door and the other at the rear. When two of our white friends came to see how we were, they were not permitted to enter or speak to my mother and sister, who, for all practical purposes, were prisoners in our home.²⁶

จากสถานการณ์ของภายในบ้านของอุชิตะกล่าวได้ว่าบ้านในช่วงเวลาแห่งความวุ่นวายนั้นไม่อาจเป็นพื้นที่ที่ปลอดภัยอีกต่อไป บ้านซึ่งควรจะเป็นสถานที่ที่ปลอดภัยจากอคติทางเชื้อชาติกลับไม่

²⁵ Jeanne Wakatsuki Houston and James D. Houston, *Farewell to Manzanar*, p. 8.

²⁶ Yoshiko Uchida, *Desert Exile: the Uprooting of a Japanese-American Family*, p. 17.

สามารถคุ้มครองกลุ่มชนเชื้อสายญี่ปุ่นได้อีกแล้ว เพราะนอกจากบ้านของอุซิตะจะถูกยึดค้นข้าวของ กระจัดกระจายไปทั่ว ครอบครัวของเธอยังถูกเจ้าหน้าที่ตำรวจควบคุมตัวไว้ในบ้านอย่างไม่ คลาดสายตาซึ่งทำให้แม่และพี่สาวของเธอไม่ต่างไปจากผู้ต้องหาที่ไร้อิสระและถูกจองจำในบ้าน ของตัวเอง

ส่วนในแคนาดา รัฐก็ได้เข้ามาตรวจค้นทรัพย์สินตามบ้านด้วยเหมือนกัน จากเรื่อง *Obasan* จะเห็นได้ว่าสิ่งที่ชาวแคนาดาเชื้อสายญี่ปุ่นต้องเผชิญนั้นไม่ต่างไปจากชาวอเมริกัน เชื้อสายญี่ปุ่น เพราะนอกจากจะถูกห้ามไม่ให้ออกนอกบ้านในยามวิกาลแล้ว ข้าวของในบ้านที่ ถูกยึดไปนั้นต่างเป็นสิ่งของต้องห้ามเหมือนกันคือ วิทยุ กล้องถ่ายรูป หรือแม้แต่ดาบซามูไรของเล่น ของสตีเฟน นอกจากนี้รัฐยังได้ทำการยึดเรือประมงดังที่ปรากฏในบันทึกประจำวันของเอมิลีที่เขียน ถึงแม่ของนะโอะมิ

Remember the boat that Sam and Mark finished last winter with all hand carvings? It was seized along with all the fishing boats from up in New Westminster. Fishing licenses were suspended a couple of weeks ago as well. The dog-salmon industry, I hear is shorthanded because the Japanese cannot fish anymore. But the white fishermen are confident that they can make up the lack in the next season, if they can use the Japanese fishing boats.²⁷

กล่าวได้ว่าการที่รัฐยึดเรือประมงนั้นอาจเป็นเพราะรัฐต้องการควบคุมไม่ให้ กลุ่มชนเชื้อสายญี่ปุ่นได้ออกทะเลเพื่อไม่ให้มีโอกาสได้ติดต่อกับกองทัพเรือญี่ปุ่นที่ลาดตระเวนอยู่ ในน่านน้ำมหาสมุทรแปซิฟิก อย่างไรก็ตาม รัฐมิได้ยึดเรือประมงเพียงอย่างเดียวเท่านั้นแต่ยังได้รับ ใบอนุญาตจับปลาด้วย การกระทำของรัฐเช่นนี้สะท้อนให้เห็นว่าจุดประสงค์ที่แฝงมากับนโยบาย ทางความมั่นคงทางการทหารคือความพยายามของรัฐที่จะปิดกั้นหนทางทำมาหากิน ของชาวแคนาดาเชื้อสายญี่ปุ่นซึ่งเป็นชาวประมงไปในคราวเดียวกัน ส่วนคนที่ได้รับผลประโยชน์ คือชาวแคนาดาผิวขาวเพราะไม่เพียงแต่ได้เรือของชาวแคนาดาเชื้อสายญี่ปุ่นที่ถูกยึดไปแล้ว ยังเป็นผู้ทำการจับปลาแต่เพียงผู้เดียวโดยไม่มีคู่แข่งใด ๆ

²⁷ Joy Kogawa, *Obasan*, pp. 97-98.

ในแคนาดานอกเหนือจากการริบทรัพย์ตามบ้านต่าง ๆ แล้ว รัฐยังได้เริ่มควบคุมตัวชาวแคนาดาบางส่วนด้วยโดยเกณฑ์คนเหล่านี้มาอยู่ที่ฮาสทิงส์ พาร์ค (Hastings Park) ในแวนคูเวอร์ คำสั่งดังกล่าวมีผลบังคับใช้กับกลุ่มคนบางส่วนที่อยู่นอก "พื้นที่เขตควบคุมเฉพาะ" เพื่อให้มารวมตัวกันก่อนที่จะมีการกวาดต้อนและอพยพกลุ่มชนเชื้อสายญี่ปุ่นไปอยู่ทางตอนในของประเทศอย่างเป็นทางการ จะเห็นได้ว่าในการควบคุมตัวกลุ่มชนเชื้อสายญี่ปุ่นนี้รัฐได้ใช้อำนาจพร้อมกับการบิดเบือนของภาษาเพื่อสร้างภาพว่าการกักตัวกลุ่มชนเชื้อสายญี่ปุ่นไม่ได้ดูเลวร้ายตามความเป็นจริง จากนโยบายของรัฐ รัฐได้แบ่งคนที่รัฐกวาดต้อนมายังฮาสทิงส์ พาร์คเป็นสองส่วนคือ ส่วนหนึ่งจะไปอยู่ที่ซิคเบย์ (Sick Bay) ในขณะที่บางส่วนไปอยู่ที่เดอะพูล (The Pool) กล่าวได้ว่าชื่อของสถานที่ที่รองรับผู้ถูกกักกันนั้นดูดีเหมือนกับเป็นสถานที่สำหรับพักผ่อนหย่อนใจ แต่ในความเป็นจริงซิคเบย์ไม่ได้เป็นชายหาด ส่วนเดอะพูลก็ไม่ได้เป็นสระน้ำ ในขณะที่ซิคเบย์และเดอะพูล ต่างเป็นคำที่เชื่อมโยงกับน้ำซึ่งสื่อความหมายในเชิงสัญลักษณ์เกี่ยวกับชีวิต แต่ในความเป็นจริงนอกจากทั้งสองสถานที่จะเป็นพื้นที่ที่ไร้น้ำซึ่งตรงข้ามกับความหมายของคำแล้ว ทั้งซิคเบย์และเดอะพูล ยังไร้ซึ่งชีวิตชีวาเพราะเป็นคุกที่คุมขังกลุ่มชนเชื้อสายญี่ปุ่นบางส่วนทั้งผู้ชาย ผู้หญิง เด็ก คนเหล่านี้ถูกกักกันไม่ต่างไปจากสัตว์ที่ถูกต้อนให้อยู่ในคอก ในเรื่อง *Obasan* โคะงะวะวะ ได้สะท้อนให้เห็นชีวิตของคนที่ซิคเบย์และเดอะพูล เมื่อสมาชิกในครอบครัวของนะโอะมิกิต้องประสบชะตากรรมเช่นเดียวกับกลุ่มชนเชื้อสายญี่ปุ่นคนอื่น ๆ ปู่และย่าของเธอต้องใช้ชีวิตที่ยากลำบากอยู่ที่นี้ จนในที่สุดปู่ของเธอก็ได้ล้มป่วยในซิคเบย์ ซึ่งพ้องกับความหมายของชื่อของสถานที่ที่หมายถึง "หาดแห่งความเจ็บป่วย" สภาพความเป็นอยู่ที่ยากลำบากและบั่นทอนสภาพจิตใจของผู้ถูกกักกันสะท้อนผ่านสมุดบันทึกของเอมิลีเมื่อเธอบรรยายถึงบรรยากาศสถานที่ที่กักกันกลุ่มชนเชื้อสายญี่ปุ่นไว้ ถึงแม้เอมิลีจะไม่ได้ถูกนำตัวไปอยู่ที่ฮาสทิงส์ พาร์คแต่เพียงแคเธอไปเยี่ยมคนรู้จักที่นั่นเธอก็ยังรับรู้ได้ถึงสถานะของกลุ่มชนเชื้อสายญี่ปุ่นในสายตาของรัฐบาล ทางการไม่เพียงแต่ไม่เคารพคุณค่าความเป็นมนุษย์ของบุคคลเหล่านี้เท่านั้น แต่ยังไม่เหลียวแลที่จะดูแลเอาใจใส่และปล่อยให้ผู้ถูกกักกันเหล่านี้ต้องอยู่ตามยถากรรม เอมิลีเปรียบความเป็นอยู่ของกลุ่มชนเชื้อสายญี่ปุ่นที่ฮาสทิงส์ พาร์คว่าเลวร้ายกว่าสัตว์ตามคอกปศุสัตว์ที่อย่างน้อยก็ยังมีคอกเล็ก ๆ ส่วนตัวและได้รับอาหารพิเศษ แต่กลุ่มชนเชื้อสายญี่ปุ่นที่อยู่ที่นี่ถูกนำมาอยู่รวมกันอย่างแออัด ไม่มีแม้แต่ผ้าประปา ไม่มีโอกาสชำระร่างกายหรือเปลี่ยนเสื้อผ้าที่สกปรกและต้องใส่ชุดเดิมแม้ว่าจะล่วงไปกว่าสองอาทิตย์ ไม่ได้รับประทานอาหารที่ถูกหลักโภชนาการ และต้องใช้ชีวิตอยู่อย่างหนาวเหน็บโดยไม่มีเชื้อไฟนิต ๆ ช่วยให้ความอบอุ่นแก่ร่างกาย

There are no partitions of any kind whatsoever and the people are treated worse than livestock, which at least had their own pens and special food when they were there. No plumbing of any kind. They can't take a bath. They don't even take their clothes off. Two weeks now. Lord! Can you imagine a better breeding ground for typhus? They're cold (Vancouver has a fuel shortage), they're undernourished, they're unwashed.²⁸

จากสภาพดังกล่าวทำให้กลุ่มชนเชื้อสายญี่ปุ่นในแคนาดาต้องเผชิญหน้ากับความยากลำบากมากกว่ากลุ่มชนเชื้อสายญี่ปุ่นในสหรัฐอเมริกา เพราะรัฐบาลแคนาดาไม่ได้ให้ความสนใจต่อความเป็นอยู่ของผู้ถูกกักกันเท่าที่ควรแม้ว่าในช่วงที่ควบคุมตัวนี้ผู้ถูกกักกันจะยังไม่ได้ย้ายไปที่ทุรกันดารก็ตาม นอกจากนี้ที่ฮาสทิงส์ พาร์คยังมีการแยกเพศของผู้ถูกกักกัน นโยบายดังกล่าวอาจเป็นไปได้เพื่อจัดระเบียบ แต่มองอีกแง่หนึ่งแนวคิดดังกล่าวนอกจากจะแยกสมาชิกครอบครัวไม่ให้อยู่พร้อมหน้าพร้อมตากันแล้ว ยังมีส่วนปิดโอกาสในการดำรงเผ่าพันธุ์ สอดคล้องกับนโยบายของรัฐ ที่ต้องการให้กลุ่มชนเชื้อสายญี่ปุ่นในแคนาดาสาบสูญไป

กล่าวได้ว่าสถานการณ์อันเลวร้ายที่กลุ่มชนเชื้อสายญี่ปุ่นต้องเผชิญค่อย ๆ ทวีความตึงเครียดขึ้นเรื่อย ๆ ในช่วงของการริบทรัพย์และการควบคุมตัวนี้นับเป็นกระบวนการที่รัฐได้ทำการละเมิดสิทธิของกลุ่มชนเชื้อสายญี่ปุ่นโดยที่คนเหล่านี้ไม่สามารถตอบโต้หรือต่อต้านอำนาจของรัฐได้ กลุ่มชนเชื้อสายญี่ปุ่นจึงตกอยู่ในสถานะของผู้ถูกกระทำที่ไม่สามารถช่วยเหลือตนเองได้ การที่รัฐเข้ามาตรวจค้นตลอดจนริบทรัพย์ตามบ้านเรือนต่าง ๆ โดยไม่มีหมายค้นแสดงให้ถึงการใช้อำนาจของรัฐโดยไม่มีขอบเขตและขาดความชอบธรรม ส่วนการควบคุมกลุ่มชนเชื้อสายญี่ปุ่นบางส่วนยังนับว่าเป็นการกระทำที่สั่นคลอนเสถียรภาพความมั่นคงในครอบครัวอีกด้วย เพราะสมาชิกในครอบครัวต้องพลัดพรากจากกันอย่างไม่ทันตั้งตัวและเตรียมใจ

²⁸ Ibid, p.107.

- การอพยพและการเคลื่อนย้าย

จากวรรณกรรมการกักกันที่ศึกษาพบว่าหลังจากรัฐบาลสหรัฐและแคนาดาได้ประกาศให้มีการอพยพเกิดขึ้น ผู้ที่ประสบกับเหตุการณ์ดังกล่าวต่างรู้สึกสะเทือนใจต่อสิ่งที่เกิดขึ้นอยู่ไม่น้อย ในเรื่อง *Nisei Daughter* คะสุโกะได้กล่าวถึงความรู้สึกที่มาจากส่วนลึกในใจว่าถึงแม้จะแค้นเคืองและรู้สึกถึงความอยุติธรรมที่ตนต้องเผชิญ แต่สุดท้ายก็ไม่สามารถทำอะไรได้นอกจากยอมเก็บศักดิ์ศรีของตนเองไว้และเรียนรู้ที่จะอดทน

In the privacy of our hearts, we had raged, we had cried against the injustice, but in the end we had swallowed our pride and learned to endure.²⁹

ส่วนอุชิตะได้กล่าวใน *Desert Exile: the Uprooting of a Japanese-American Family* ในแนวทางเดียวกันว่าทั้งเธอและพี่สาวต่างไม่พอใจและโกรธรัฐบาลที่ได้กระทำการไม่ต่างไปจากการเพิกถอนสิทธิพลเมืองของพวกเธอ แต่เธอทั้งสองต่างถูกเลี้ยงดูให้รู้จักเคารพและเชื่อมั่นในอำนาจของรัฐ ดังนั้นในช่วงเวลาดังกล่าวทั้งสองคนจึงคิดว่าการให้ความร่วมมือกับรัฐบาลเป็นทางเลือกที่ดีที่สุดที่ให้ความช่วยเหลือประเทศของตน

My sister and I were angry that our country could deprive us of our civil rights in so cavalier a manner, but we had been raised to respect and to trust those in authority. [...] We natively believed at the time that cooperating with the government edict was the best way to help our country.³⁰

อุชิตะและพี่สาวรวมไปถึงกะสุโกะในเรื่อง *Nisei Daughter* เปรียบได้กับคนรุ่นนิเซอิอีกหลายคน แม้ว่าจะรู้สึกผิดหวังในนโยบายของรัฐเพราะต้องถูกกักกันโดยรัฐบาลของตน แต่ถึงอย่างไรพวกเขายังคงพยายามพิสูจน์ตนเองด้วยการทำตามคำสั่งที่ประกาศออกมา และแสดงให้เห็นชาติ

²⁹ Monica Sone, *Nisei Daughter*, p.124.

³⁰ Yoshiko Uchida, *Desert Exile: the Uprooting of a Japanese-American Family*, p. 57.

สังเกตเห็นว่าพวกเขาคือคนอเมริกันที่ภักดีต่อประเทศเช่นเดียวกับคนอื่น ๆ ดังนั้นสิ่งที่พวกเขาเลือกคือทำตามคำสั่งรัฐบาลโดยไม่มีข้อขัดแย้งใดๆ จนดูเหมือนว่าพวกเขายอมให้ความร่วมมือกับรัฐและยอมรับนโยบายที่รัฐมีอย่างดุขยี่แม้ว่าการกระทำของรัฐจะลิดรอนเสรีภาพอันเป็นสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐานก็ตาม อย่างไรก็ตาม อย่งไรก็ดี ความเจ็บที่กลุ่มชนเชื้อสายญี่ปุ่นมีต่อการกระทำของรัฐบาลนั้นไม่อาจมองได้ว่าเป็นความเจ็บที่เกิดจากการตกอยู่ในสถานะผู้ถูกกระทำเพียงฝ่ายเดียว หากแต่ยังสามารถมองได้ว่าเป็นการแสดงออกอย่างอดทนอดกลั้นต่อความอยุติธรรมที่ตนต้องเผชิญเพื่อที่จะอยู่รอดในสังคมที่เต็มไปด้วยอคติทางเชื้อชาติ

ในเรื่อง *Obasan* ได้สะท้อนมุมมองของคนรุ่นนิเซอิที่มีต่อนโยบายของรัฐบาลแคนาดาในการกวาดต้อนกลุ่มชนเชื้อสายญี่ปุ่นไปตามเหมืองร้างต่าง ๆ ผ่านทัศนคติของเอมิลีในบันทึกของเธอที่เธอเขียนถึงพี่สาวหรือแม่ของนะโอะมิ เธอได้กล่าวถึงนโยบายของรัฐที่ขอความร่วมมือกลุ่มชนเชื้อสายญี่ปุ่นในการอพยพไปอยู่ตามพื้นที่ที่รัฐบาลกำหนด สำหรับเอมิลีเธอรู้ดีว่าคำขอร้องของรัฐนั้นมีได้ถามถึงความสมัครใจอย่างแท้จริงหากแต่บีบบังคับทางอ้อมให้คนรุ่นนิเซอิต้องทำตาม สำหรับคนรุ่นนิเซอิ พวกเขาต่างเจ็บปวดกับนโยบายของรัฐเมื่อต้องตกเป็นอาชญากรรมสงครามของประเทศของตนเอง ยิ่งไปกว่านั้นอุดมคติเกี่ยวกับระบอบประชาธิปไตยที่พวกเขายึดถือได้ถูกทำลายลงหมดสิ้นเมื่อแคนาดาประเทศที่มีการปกครองในระบอบประชาธิปไตยได้กักกันพลเมืองของตนเหมือนกับที่เยอรมนีกักกันคนยิว ต่างกันเพียงตรงที่ความเป็นเผด็จการของแคนาดาไม่ได้แสดงออกอย่างเปิดเผยเหมือนอย่างเยอรมนี

Mind you, you can't compare this sort of thing to anything that happens in Germany. That country is openly totalitarian. But Canada is supposed to be a democracy. [...]

All Nisei are liable to imprisonment if we refuse to volunteer to leave. [...]

Why do they consider us to be wartime prisoners? Can you wonder that there is a deep bitterness among the Nisei who believed in democracy?³¹

จากบันทึกของเอมิลีแสดงให้เห็นถึงความรู้สึกของคนรุ่นนิเซอิที่ไม่อาจยึดมั่นอุดมการณ์ประชาธิปไตยของประเทศตนได้อีกต่อไป เพราะรัฐบาลซึ่งมีอำนาจในการปกครองสูงสุดกลับเป็น

³¹ Joy Kogawa, *Obasan*, p.103.

ผู้ทำลายสิ่งที่รัฐพยายามปลูกฝังคนในชาติเอง กล่าวได้ว่าเหตุการณ์การกักกันกลุ่มชนเชื้อสายญี่ปุ่นทั้งในสหรัฐอเมริกาและแคนาดาไม่เพียงแต่ส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตของผู้ถูกกักกันเท่านั้น แต่ยังได้สิ้นคลอนอุดมคติเกี่ยวกับระบอบประชาธิปไตยโดยเฉพาะในหมู่คนรุ่นนิเซอิอีกด้วย

ก่อนที่จะมีการกวาดต้อนและกักกันเกิดขึ้น ในสหรัฐอเมริกา รัฐบาลได้มีคำสั่งให้กลุ่มชนเชื้อสายญี่ปุ่นเตรียมตัวเพื่อทำการอพยพไปยังพื้นที่ที่รัฐกำหนดเป็นเพียงระยะเวลาสั้น ๆ ทำให้ผู้ถูกกักกันไม่มีเวลาในการจัดการกับทรัพย์สินภายในบ้านของตน อีกทั้งยังไม่รู้ว่าจะต้องถูกกักกันนานเท่าใด รัฐบาลได้กำหนดให้ผู้ถูกกักกันแต่ละคนขนข้าวของส่วนตัวไปเท่าที่จำเป็น ดังนั้นจึงหมายความว่าพวกเขาต้องหาทางที่จะจัดการกับทรัพย์สินต่าง ๆ ภายในบ้านก่อนที่จะถึงกำหนดวันที่ต้องไปเดินทางตามค่ายต่าง ๆ ในช่วงเวลาที่กระชั้นชิดเช่นนี้ทำให้กลุ่มชนเชื้อสายญี่ปุ่นไม่มีทางเลือกมากนักว่าจะจัดเก็บของมีค่าภายในบ้านอย่างไร สุดท้ายการขายสมบัติของตนดูเหมือนจะเป็นทางออกที่ดีที่สุด เพราะอย่างน้อยก็ตัดปัญหาเกี่ยวกับเรื่องการจัดเก็บและนำเงินที่ได้จากการขายของมาเป็นทุนรอนต่อไป อย่างไรก็ตามก็ตีกลุ่มชนเชื้อสายญี่ปุ่นก็ต้องเผชิญกับการถูกคนในสังคมจ้องหาผลประโยชน์ในช่วงที่พวกเขากำลังทุกข์ยากและขาดที่พึ่ง เพราะพ่อค้าซึ่งรับซื้อสินค้ามือสองกดราคาสินค้าที่พวกเขาขายอย่างไม่เห็นแก่มนุษยธรรมใด ๆ ขณะเดียวกันรัฐก็ไม่ได้เหลียวแลว่าพวกเขาจะสามารถจัดการทรัพย์สินของตนอย่างไร จากเรื่อง *Farewell to Manzanar* ะกะทซุกิได้กล่าวถึงความรู้สึกขมขื่นที่กลุ่มชนเชื้อสายญี่ปุ่นต้องเผชิญเมื่อแม่ของเธอตัดสินใจขายเครื่องถ้วยซึ่งเป็นของสะสมของครอบครัวเพราะไม่สามารถนำไปขายด้วยได้ เครื่องถ้วยชุดนั้นนอกจากจะมีคุณค่าทางด้านจิตใจแล้ว ในแง่ของศิลปะราคาก็มีมูลค่าสูงด้วย แต่พ่อค้าสินค้ามือสองให้ราคาในครั้งแรกเพียงสิบห้าเหรียญสหรัฐ ก่อนจะขึ้นราคาให้เป็นสิบเจ็ดเหรียญสหรัฐ ทั้ง ๆ ที่ราคาที่ควรได้จากการขายเครื่องถ้วยชุดนั้นไม่ควรจะต่ำกว่าสองร้อยเหรียญสหรัฐ การกดราคาสินค้าไม่เพียงแต่จะสะท้อนให้เห็นความพยายามเอาเปรียบของบรรดาพ่อค้าที่ทำกับคนที่ไม่มีทางเลือกเท่านั้น แต่การเสนอราคาที่ต่ำกว่ามาตรฐานเยี่ยงนั้นไม่ต่างอะไรจากการดูถูกและไม่ให้เกียรติกัน เหมือนกับว่ากลุ่มชนเชื้อสายญี่ปุ่นจะต้องยินยอมรับข้อเสนอทุกอย่างหากว่าอับจนหนทาง ความรู้สึกของแม่เมื่อเจอท่าที่เช่นนั้นจึงรู้สึกโกรธและคับแค้นใจ สุดท้ายเธอไม่ยอมรับข้อเสนอที่เอาเปรียบนั้น และตัดสินใจทุบชุดเครื่องถ้วยที่เป็นของรักของหวงทิ้งด้วยน้ำมือของตัวเองแทนพร้อม ๆ กับความเสียใจที่ยากจะสะกดกลั้น

Mama 's nerves were shot, and now navy jeeps were patrolling the streets. She didn't say another word. She just glared at this man, all the rage and frustration channeled at him through eyes. [...]

She reached into the red velvet case, took out a dinner plate and hurled it at the floor right in front of his feet.

The man leaped back shouting, "Hey! Hey, don't do that! Those are valuable dishes!"

Mama took out another dinner plate and hurled it at the floor, then another and another, never moving, never opening her mouth, just quivering and glaring at the retreating dealer, with tears streaming down her cheeks.³²

กล่าวได้ว่าก่อนจะมีการอพยพเกิดขึ้น กลุ่มชนเชื้อสายญี่ปุ่นต้องประสบกับความกดดันจากหลายฝ่าย ทั้งจากรัฐบาลที่มีคำสั่งให้อพยพออกจากบ้านของตน จากสื่อมวลชนที่รุมประณามเกี่ยวกับการโจมตีอ่าวเพิร์ลของกองทัพญี่ปุ่น ทั้ง ๆ ที่กลุ่มชนเชื้อสายญี่ปุ่นในอเมริกาเหนือไม่ได้มีส่วนรู้เห็นหรือส่วนเกี่ยวข้องแต่อย่างใด ขณะเดียวกันคนส่วนใหญ่ในสังคมกระแสหลักก็เห็นชอบกับนโยบายของรัฐและพากันจงเกลียดจงชังกลุ่มชนเชื้อสายญี่ปุ่นมากขึ้น กระทั่งเมื่อพวกเขาจะเตรียมตัวอพยพไปตามความต้องการของทุกฝ่ายก็ยังคงต้องเผชิญหน้ากับการเอารัดเอาเปรียบจากบรรดาพ่อค้าสินค้ามือสองโดยที่รัฐไม่ได้ให้การเหลียวแลหรือคุ้มครองกลุ่มชนเชื้อสายญี่ปุ่นแต่อย่างใด

ในเรื่อง *Desert Exile: the Uprooting of a Japanese-American Family* ครอบครัวของอุซึดะก็ต้องประสบกับปัญหาเดียวกันเมื่อได้รับคำสั่งให้จับเก็บข้าวของภายในบ้านที่อยู่มานานกว่า 15 ปีภายในเวลา 10 วัน เนื่องจากบ้านที่เธออาศัยอยู่นั้นเป็นบ้านเช่าทำให้ไม่สามารถทิ้งของไว้ในบ้านได้ แต่ครอบครัวเธอยังโชคดีที่เจ้าหน้าที่ของโบสถ์ในชุมชนให้การช่วยเหลือทำให้สามารถเก็บเครื่องเรือนบางส่วนได้ที่ห้องเก็บของของโบสถ์ได้ อย่างไรก็ตามครอบครัวของเธอ ยังจำเป็นต้องขายเครื่องเรือนบางส่วนที่ไม่มีที่เก็บ นอกจากนี้ในช่วงเวลาแห่งความวุ่นวายนั้นเธอก็ต้องหากคนมารับเลี้ยงสุนัขซึ่งไม่ได้รับอนุญาตให้พาเข้าไปอยู่ในค่ายได้ การยกสุนัขที่เลี้ยงมานับเป็นเรื่องที่ยากจะทำใจเพราะความผูกพันที่มีต่อสัตว์เลี้ยงของตน แต่เมื่อไม่มีทางเลือกสิ่งเดียวที่เธอพอ

³² Jeanne Wakatsuki Houston and James D. Houston, *Farewell to Manzanar*, pp.13-14.

ทำได้คือจำต้องตัดใจยกสุนัขให้กับคนอื่นไป ส่วนทรัพย์สินบางอย่างที่ไม่ต้องการขายได้ถูกนำไปฝากไว้กับเพื่อนบ้านซึ่งพอจะมีไมตรีจิตให้ความช่วยเหลือยามที่ทุกข์ร้อน แต่ก็โชว่าเพื่อนบ้านทุกข์คนจะมีน้ำใจให้หมด เพราะยังมีบางคนมาขอสิ่งของที่ครอบครัวเธอไม่สามารถเอาไปได้ซึ่ง ๆ หน้า การกระทำเช่นนี้กล่าวได้ว่าผู้ขอดูเหมือนจะไม่สนใจใยดีความรู้สึกของคนที่ถูกบังคับให้อพยพออกจากบ้านของตนเท่าใดนัก เมื่อจัดการเก็บข้าวของภายในบ้านหมดแล้ว บ้านของอุชิตะคูไรชีวิตที่แตกต่างจากในอดีตที่เคยอยู่อย่างมีความสุขในช่วงก่อนสงครามปะทุขึ้นอย่างสิ้นเชิง สิ่งที่เหลืออยู่ในบ้านคือสัมภาระที่เตรียมไว้สำหรับนำไปใช้ในค่ายตามที่รัฐบาลกำหนดอย่างเช่นข้าวของเครื่องใช้ส่วนตัวจำพวกเครื่องนอน เครื่องครัวบางส่วน เป็นต้น คืนสุดท้ายก่อนการอพยพ เธอและสมาชิกในครอบครัวที่เหลือในช่วงนั้นคือ แม่และพี่สาวได้รับประทานอาหารที่ดีที่สุดเป็นมื้อสุดท้ายก่อนจะเดินทางไปอยู่ในค่าย แต่ช่วงเวลาดังกล่าวกลับต้องไปใช้เวลาในบ้านของเพื่อนบ้านซึ่งไม่ใช่ในบ้านของตน

I sat on the piano bench that had been in our home until a few days before and thought of the times I had sat on it when we entertained our many guests. Now, because of the alarming succession of events that even then seemed unreal, I had become a guest myself in our neighbors' home.³³

ในเรื่อง *Nisei Daughter* ครอบครัวของคะสุโกะก็ต้องประสบกับภาวะเดียวกับครอบครัวของกลุ่มชนเชื้อสายญี่ปุ่นครอบครัวอื่น ถึงครอบครัวของเธอจะเป็นเจ้าของกิจการโรงแรมมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดี แต่ก่อนวันที่มีการอพยพเกิดขึ้น ไม่มีข้าวของใดภายในบ้านแสดงให้เห็นถึงความสุขสบายเพราะนอกจากสิ่งของที่เชื่อมโยงกับความเป็นญี่ปุ่นจะถูกเผาทำลายทิ้งแล้วทรัพย์สินบางส่วนถูกขายไปและมีบางส่วนที่ต้องนำไปเก็บไว้ในห้องใต้ดิน ในคืนสุดท้ายก่อนการเดินทางออกจากซีแอตเติลตามคำสั่งของรัฐ พวกเขาจึงต้องนอนกับพื้นพร้อมกับผ้าห่มและถุงนอนที่ได้รับการแจกจากกองทัพ

จากวรรณกรรมการกักกันได้แสดงให้เห็นถึงสภาพบ้านของกลุ่มชนเชื้อสายญี่ปุ่นก่อนมีการอพยพเกิดขึ้นว่าต้องกลายมาเป็นบ้านที่ว่างเปล่าเพราะนโยบายของรัฐ สิ่งที่เกิดขึ้นกับกลุ่มชนเชื้อสายญี่ปุ่นย่อมนำมาความเจ็บปวดมาสู่คนเหล่านี้เพราะจำต้องขายและละทิ้งสิ่งของที่เป็น

³³ Yoshiko Uchida, *Desert Exile: the Uprooting of a Japanese-American Family*, p. 64.

ข้าวของส่วนตัวอย่างไม่มีศรัทธาใจ แต่ในสถานการณ์เช่นนั้นพวกเขาไม่มีทางเลือกอื่นใดนอกจาก จะให้ความร่วมมือกับรัฐบาล

ในเรื่อง *Nisei Daughter* ในวันเดินทางครอบครัวของคะสุโกะสามารถนำสิ่งของที่ ติดตัวไปได้เพียงแค่ข้าวของที่จำเป็นเท่านั้นตามข้อกำหนดของรัฐเช่นเดียวกับครอบครัวอื่น ๆ กระนั้นก่อนที่จะออกจากบ้านแม่อังยังฉวยขวดโชยุติดมือไปด้วย ในขณะที่ลูกกลับมาองว่าเป็นเรื่องตลก

Nobody seemed to know where it [a gallon can of soy sauce] had come from or where it was going, until Mother finally spoke up guiltily, "Er, it's going with me. I didn't think we'd have shoyu where we're going." [...]

I felt mortified. "Mama, people will laugh at us. We're not going on a picnic!"

But Mother stood her ground. "Nonsense. No one will ever notice this little thing. It isn't as if I were bringing liquor!"³⁴

จากเรื่อง *Nisei Daughter* การที่แม่ของคะสุโกะหยิบขวดโชยุไปด้วยนั้นแสดงให้เห็นว่าแม่จะให้ความสำคัญกับเรื่องเล็ก ๆ น้อย ๆ อย่างเช่นรสชาติอาหาร เพราะไม่รู้ว่าเมื่อไปอยู่ในค่ายแล้วรัฐจะจัดเตรียมอาหารประเภทใดให้ผู้กักกันได้รับประทาน กล่าวได้ว่าในฐานะคนรุ่นนิชเซอิ ซึ่งคุ้นชินกับอาหารญี่ปุ่นมากกว่าย่อมอยากจะได้รับประทานอาหารที่คุ้นลิ้น นอกจากนี้ถ้ามองว่างานเขียนของชนกลุ่มน้อยมักจะแสดงวัฒนธรรมผ่านเรื่องอาหารการกิน ขวดโชยุที่แม่หยิบใส่กระเป๋าไปด้วยจึงไม่เพียงแต่มีความสำคัญในเรื่องของการปรุงรสอาหารเท่านั้น หากแต่ขวดโชยุที่แม่ ซึ่งเป็นคนรุ่นนิชเซอินำติดตัวไปด้วยนั้นยังสื่อถึงการพยายามธำรงรักษาความเป็นญี่ปุ่นเอาไว้ไม่ว่าจะต้องอพยพย้ายไปอยู่ที่ใดก็ตาม

สำหรับกลุ่มชนเชื้อสายญี่ปุ่นในแคนาดาก็ต้องประสบกับปัญหาในช่วงการเตรียมการอพยพไม่ต่างไปจากกลุ่มชนเชื้อสายญี่ปุ่นในสหรัฐอเมริกา แต่ดูเหมือนจะร้ายแรงยิ่งกว่า เพราะฝ่ายที่คดโกงพวกเขากลับเป็นรัฐบาลของตนเอง พวกเขาถูกบังคับให้นำทรัพย์สินของตนที่ไม่สามารถนำติดตัวไปฝากไว้กับ The Custodian of Alien Property แต่แทนที่หน่วยงานนี้จะ

³⁴ Monica Sone, *Nisei Daughter*, p.168.

ปกป้องรักษามลประโยชน์ให้กับผู้อพยพ กลับกลายเป็นว่าทรัพย์สินและที่ดินของพวกเขาได้ถูกขายทอดตลาดโดยมิได้รับความเห็นชอบหรือความสมัครใจจากผู้เป็นเจ้าของแต่อย่างใด³⁵

ในการเคลื่อนย้ายกลุ่มชนเชื้อสายญี่ปุ่นในสหรัฐอเมริกาไปยังค่ายต่าง ๆ กลุ่มชนเชื้อสายญี่ปุ่นต้องไปรวมตัวกันตามจุดนัดพบที่รัฐกำหนดเพื่อเดินทางไปยังค่ายต่าง ๆ โดยรถประจำทางหรือรถไฟที่รัฐจัดเตรียมไว้เพื่อการขนส่งผู้ถูกกักกันโดยเฉพาะ ในเรื่อง *Desert Exile: the Uprooting of a Japanese-American Family* อุชิตะได้กล่าวถึงความรู้สึกในตอนนั้นไว้ว่า เมื่อเธอเห็นทหารที่ยืนถือปืนอยู่ เธอตระหนักได้ว่าสิ่งที่เกิดขึ้นกับกลุ่มชนเชื้อสายญี่ปุ่นในช่วงสงครามนั้นไม่ใช่เรื่องเล็กน้อยอีกต่อไป หากเป็นเรื่องใหญ่มากกว่าที่เธอเคยคิดเอาไว้ ความรู้สึกกดดันและหวาดกลัวต่อสิ่งที่อยู่ตรงหน้าทำให้เธอถึงกับไม่สามารถระงับความรู้สึกกลัวเอาไว้ได้

It wasn't until I saw the armed guards standing at each doorway, their bayonets mounted and ready, that I realized the full horror of the situation. Then my knees sagged, my stomach began to churn, and I very nearly lost my breakfast.³⁶

จะเห็นได้ว่ารัฐบาลรัฐได้ใช้กำลังทหารเข้ามาดูแลการอพยพเคลื่อนย้ายอย่างเข้มงวดเพื่อป้องกันความวุ่นวายและการหลบหนีโดยตรงกำลังทหารพร้อมอาวุธครบมือ ภาพในวันเดินทางที่คนทั่วไปพบเห็นจึงไม่น่าจะเป็นภาพที่เกิดขึ้นในประเทศที่ปกครองด้วยระบอบประชาธิปไตย โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อผู้ถูกกักกันซึ่งมีเชื้อสายญี่ปุ่นเหล่านี้ไม่ได้เป็นผู้ต้องหาหรือก่ออาชญากรรมใด ๆ แต่ต้องควบคุมตัวราวกับนักโทษด้วยทหารที่มีอาวุธปืนอยู่ในมือ

ในขณะที่กลุ่มชนเชื้อสายญี่ปุ่นรู้สึกใจเสียต่อสิ่งที่ตนเองต้องเผชิญ แต่สำหรับคนอื่น ๆ ที่ไม่ได้ตกเป็นเหยื่อของนโยบายของรัฐกลับออกมามุ่งดูการโยกย้ายด้วยความสนใจใคร่รู้ อุชิตะซึ่งเป็นหนึ่งในกลุ่มชนเชื้อสายญี่ปุ่นที่ถูกปฏิบัติไม่ต่างจากผู้ต้องหาที่ถูกควบคุมตัวต้องรู้สึก

³⁵ David Fujiwara, *War and Expulsion*. [Online]. Available from: http://www.jcc.on.ca/heritage/five_gen/exhibit/03.html. [2003, November 9]

³⁶ Yoshiko Uchida, *Desert Exile: the Uprooting of a Japanese-American Family*, p. 6.

ตะขิดตะขวงใจต่อสถานะของตนต่อหน้าธารกำนัล ขณะเดียวกันก็อดคิดไม่ได้ว่าการไปของพวกตน นั้นเป็นไปตามความต้องการของผู้อื่นที่หวังว่ากลุ่มชนเชื้อสายญี่ปุ่นจะไปเสียให้พ้น

Before long, we were told to board the buses that lined the street outside, and the people living nearby came out of their houses to watch the beginning of our strange migration. Most of them probably watched with curious and morbid fascination, some perhaps even with a little sadness. But many may have been relieved and glad to see us go.³⁷

ความรู้สึกของกลุ่มชนเชื้อสายญี่ปุ่นเมื่อถูกควบคุมตัวต่อหน้าสาธารณชนย่อมรู้สึกอับอาย กับสถานภาพของตนเองโดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อต้องตกเป็นเป้าความสนใจของผู้อื่น ไม่เพียงแต่ ประชาชนทั่วไปเท่านั้นที่มามุงดูการอพยพของกลุ่มชนเชื้อสายญี่ปุ่น นักข่าวเองก็ยังมีมาทำข่าวใน เหตุการณ์อย่างใกล้ชิด โดยนำเสนอข่าวที่ไม่สนใจต่อความรู้สึกของผู้ถูกกักกัน ในเรื่อง *Nisei Daughter* คาสุโกะได้กล่าวถึงเหตุการณ์ในช่วงเตรียมขึ้นรถไว้ นักข่าวหนังสือพิมพ์ได้มา ขอถ่ายรูปคู่สามีภรรยาคนหนึ่งไปลงหนังสือพิมพ์โดยขอให้ผู้มุงดูชายเพื่อถ่ายรูปตอนที่ขึ้นรถ ในสถานการณ์ขณะนั้น คู่สามีภรรยาตั้งกล่าววางตัวไม่ถูกว่าควรจะทำตัวอย่างไร เพราะในฐานะคน ที่ถูกบังคับให้อพยพออกจากบ้านและถูกกักกันโดยรัฐบาลย่อมรู้สึกไม่ดีที่จะเปิดเผยตัวต่อ สาธารณชนโดยเฉพาะในหน้าหนังสือพิมพ์ แต่เมื่อปฏิเสธไม่ได้สิ่งที่พวกเขาจำต้องทำคือยืนเป็น แบบถ่ายรูปให้ตามที่ได้รับคำร้องขอ ทว่ารอยยิ้มที่ปรากฏบนภาพถ่ายไม่ได้เป็นรอยยิ้มที่ฉาบด้วย ความสุขหรือความอิมเมจ ในทางตรงกันข้ามกลับเป็นการแสรังยิ้มออกมาเพื่อกลบเกลื่อน ความละอายใจในสถานภาพของตนเอง

Newspaper photographers with flash-bulb cameras pushed busily through the crowd. One of them rushed up to our bus, and asked a young couple and their little boy to step out and stand by the door for a shot. They were reluctant, but the photographers were persistent and at length they got out of the bus and posed, grinning widely to cover their embarrassment. We

³⁷ Ibid., p. 67.

saw the picture in the newspaper shortly after and the caption underneath it read, "Japs good-natured about evacuation."³⁸

จะเห็นได้ว่าการนำเสนองานในช่วงการอพยพกลุ่มชนเชื้อสายญี่ปุ่นไปยังค่ายต่าง ๆ ภาษายังคงมีบทบาทและอิทธิพลต่อการรับรู้ของประชาชนทั่วไป การพาดหัวข่าวราวกับว่ากลุ่มชนเชื้อสายญี่ปุ่นไม่ได้มีความรู้สึกในแง่ลบต่อการถูกบังคับให้อพยพยอมทำให้คนทั่วไปเข้าใจไปว่าพวกเขาไม่ได้มีปัญหากับสิ่งที่ตนเองเผชิญแต่อย่างใด

ในขณะที่คาสุโกะและอุซึตะต่างอยู่ในช่วงวัยผู้ใหญ่ รับรู้เกี่ยวกับอคติทางเชื้อชาติที่มีอยู่ก่อนสงครามโลกครั้งที่ 2 แล้ว แต่สำหรับวะกะทึซึกิซึ่งในช่วงเวลาการถูกกักกันมีอายุเพียง 7 ปี เธอยังเด็กเกินกว่าจะเข้าใจปัญหาความขัดแย้งทางเชื้อชาติและตระหนักได้ว่าเธอเป็นหนึ่งในกลุ่มชาติพันธุ์ที่ต่างจากคนในสังคมกระแสหลัก ดังนั้นเธอจึงไม่รู้ว่าทำไมตนเองและครอบครัวจึงถูกรัฐบาลบังคับให้อพยพออกจากบ้านและถูกกวาดต้อนไปอยู่ในค่ายโดยมิได้ตระหนักว่านโยบายของรัฐได้ลบล้างละเมิดสิทธิมนุษยชนของเธอ ปฏิกริยาของเธอที่ต่อการโยกย้ายจึงเต็มไปด้วยความไร้เดียงสา เธอตื่นเต้นที่ได้เดินทางด้วยรถบัสเพราะเป็นครั้งแรกที่ได้เดินทางไกลไปยังต่างเมือง การแสดงออกของวะกะทึซึกิในฐานะเด็กเล็กจึงต่างจากผู้ใหญ่ทั่วไป เมื่อรถบัสที่เธอโดยสารมาถึงค่าย คนที่อยู่บนรถต่างนั่งอึ้งกับสภาพค่ายที่อยู่ตรงหน้าซึ่งไม่รู้ว่าจะต้องใช้ชีวิตอยู่ที่นั่นไปนานเท่าใด ส่วนคนที่มาถึงก่อนแล้วต่างพากันมองหาญาติมิตรที่รู้จัก กระนั้นความปลื้มปิติที่จะได้พบกันก็มีได้เปี่ยมล้นด้วยความสุขมากนัก เพราะการมาอยู่ร่วมกันในครั้งนี้ต้องเปลี่ยนสถานภาพจากอิสรชนกลายเป็นผู้ถูกกักกัน สำหรับตัววะกะทึซึกิสิ่งที่เธอทำกลับตรงกันข้ามกลับผู้ใหญ่อย่างสิ้นเชิง เธอร้องตะโกนออกนอกหน้าต่างด้วยความร่ำเรงว่าสมาชิกในครอบครัวของเธอทุกคนนับสิบชีวิตต่างอยู่บนรถบัสคันเดียวกันโดยไม่เข้าใจว่าทำไมคนอื่นจึงนิ่งเงียบ

People were sitting on cartons or milling around, with their backs to the wind, waiting to see which friends or relatives might be on this bus. As we approached, they turned or stood up, and some moved toward us expectantly. But inside the bus no one stirred. No one waved or spoke. They just stared out the windows, ominously silent. I didn't understand this.

³⁸ Monica Sone, *Nisei Daughter*, p.170.

Hadn't we finally arrived, our whole family intact? I opened a window, leaned out, and yelled happily. "Hey! This whole bus is full of Wakatsukis!"³⁹

คำพูดของวะกะทซุกิช่วยทำให้สถานการณ์ที่กำลังตึงเครียดอยู่นั้นผ่อนคลายมากขึ้น และสามารถเรียกรอยยิ้มและเสียงหัวเราะจากคนอื่น ๆ อย่างไรก็ตาม ปฏิกิริยาและคำพูดของวะกะทซุกิได้กลายมาเป็นการเสียดสีรัฐบาลซึ่งเธอกล่าวออกไปโดยไม่รู้ตัว คำพูดของเธอสะท้อนให้เห็นว่าครอบครัวเธอเป็นหนึ่งในอีกหลาย ๆ ครอบครัวที่ไม่อาจหลบหนีจากการกวาดต้อนของรัฐได้ และถูกลิดรอนเสรีภาพในที่สุด ส่วนความบริสุทธิ์ไร้เดียงสาที่เธอแสดงออกก็เปรียบได้กับสถานภาพของกลุ่มชนเชื้อสายญี่ปุ่นทั่วไป แม้ว่าจะไร้มลทินหรือไม่ได้กระทำความผิดใด ๆ แต่ก็ถูกรัฐกักกันไม่ต่างไปจากนักโทษ สำหรับวะกะทซุกิเธอได้เข้าไปอยู่ในค่ายอย่างมีความสุขเหมือนเด็กเล็กที่ตื่นตาตื่นใจกับสิ่งใหม่ ๆ ที่อยู่รอบตัวโดยไม่เข้าใจถึงสถานภาพของตนเอง

กล่าวได้ว่าการดำเนินการของรัฐในการกวาดต้อนกลุ่มชนเชื้อสายญี่ปุ่นเป็นไปอย่างสงบ ไม่มีการต่อต้านหรือการกระทบกระทั่งที่รุนแรงใด ๆ ดังนั้นในการรับรู้ของคนทั่วไปย่อมเข้าใจไปว่าการดำเนินนโยบายของรัฐเป็นสิ่งที่เหมาะสมและไม่มีผลกระทบต่อกลุ่มชนเชื้อสายญี่ปุ่นเพราะดูเหมือนคนเหล่านี้จะให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี อย่างไรก็ตาม ในวรรณกรรมการกักกันได้แสดงให้เห็นว่ากลุ่มชนเชื้อสายญี่ปุ่นมิได้ไร้ความรู้สึกต่อชะตากรรมของตนเองแต่อย่างใด ในทางตรงกันข้ามพวกเขาารู้สึกไม่พอใจอยู่ไม่น้อย แต่ก็เลือกที่จะไม่แสดงออก การนิ่งเฉยของกลุ่มชนเชื้อสายญี่ปุ่นและให้ความร่วมมือกับรัฐบาลโดยหลีกเลี่ยงที่จะสร้างความวุ่นวายใด ๆ แสดงให้เห็นว่าคนเหล่านี้ยินดีที่ปฏิบัติตามคำสั่งของรัฐโดยมองว่าเป็นหน้าที่ของพลเมืองที่ดีที่จะไม่กระทำการใด ๆ ที่จะขัดแย้งกับรัฐบาลของตน กระนั้นการแสดงออกของกลุ่มชนเชื้อสายญี่ปุ่นยังสื่อให้เห็นถึงความอดทนอดกลั้นต่อสถานการณ์ที่ตนเองต้องเผชิญไม่ว่าจะถูกกดขี่จากฝ่ายใดก็ตาม

3.2.2 ชีวิตในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2

ในการกักกันกลุ่มชนเชื้อสายญี่ปุ่น รัฐบาลสหรัฐและแคนาดาต่างพยายามแสดงความชัดเจนเกี่ยวกับการอพยพกลุ่มชนเชื้อสายญี่ปุ่นออกจากเขตพื้นที่ที่ทางการกำหนดว่าเป็นไปเพื่อความมั่นคงของประเทศ มิได้แฝงไปด้วยความอยุติธรรมอย่างที่หลายฝ่ายเข้าใจ ดังนั้นภาษา

³⁹ Jeanne Wakatsuki Houston and James D. Houston, *Farewell to Manzanar*, p.19.

จึงมีบทบาทในการสร้างภาพที่รัฐบาลต้องการนำเสนอ ในการเรียกค่ายที่เป็นที่พิทกพิงของกลุ่มชนเชื้อสายญี่ปุ่นในสหรัฐอเมริกาทางการจึงเลือกใช้คำว่าศูนย์แรกรับ(Assembly Center) และ “ศูนย์อพยพระหว่างสงคราม” (Relocation Camp) แต่สำหรับความรู้สึกของผู้ถูกกักกันค่ายที่พวกเขาอยู่นั้นไม่ต่างไปจาก “ค่ายกักกัน” (Concentration Camp) เพราะลักษณะของค่ายมีการล้อมรั้วด้วยลวดหนามปล่อยกระแสไฟฟ้าเพื่อป้องกันการหลบหนีและมีทหารอเมริกันคอยตรวจตราและสอดส่องพร้อมอาวุธปืน

ในเรื่อง *Desert Exile: the Uprooting of a Japanese-American Family* เมื่อครอบครัวของอุซิดะได้ย้ายจากค่ายทานฟอรัมมายังค่ายโทปาซ สิ่งแรกที่เธอเห็นคือการต้อนรับของคนในค่ายที่มาอยู่ก่อนแล้ว พร้อมกับการแสดงของบรรดาลูกเสือโดยถือป้ายที่มีข้อความว่า “ขอต้อนรับสู่โทปาซ ค่ายของคุณ” “Welcome to Topaz—Your camp.” ป้ายดังกล่าวแม้ว่าจะเป็นการแสดงน้ำใจให้แก่ผู้มาใหม่ แต่คนที่เข้ามาอยู่ในค่ายย่อมยากที่จะทำใจยอมรับกับสภาพความเป็นอยู่ใหม่ได้ ข้อความต้อนรับจึงเหมือนกับเป็นประโยคเสียดสีไปด้วยในตัว เพราะหากเลือกได้ย่อมไม่มีใครอยากจะจากบ้านของตนมาอยู่อาศัยในค่ายกลางทะเลทรายด้วยความยากลำบากแบบนี้ นอกจากนี้ เจ้าหน้าที่ของทางการยังได้แจกเอกสารซึ่งเป็นข้อแนะนำและกฎระเบียบต่าง ๆ สำหรับการใช้ชีวิตในค่าย ในย่อหน้าหนึ่งของเอกสารดังกล่าวทางการได้ประกาศชัดเจนเกี่ยวกับการสร้างความเข้าใจในการเรียกค่าย ตลอดจนคำศัพท์ต่าง ๆ เช่น “ห้องโถงกลาง” ซึ่งเป็นสถานที่สำหรับรับประทานอาหารต้องเรียกว่า “ห้องอาหาร” ส่วน “ตำรวจค่าย” ก็ต้องเรียกว่า “หน่วยรักษาความปลอดภัย” “ผู้อพยพ” หรือผู้ถูกกักกันนั้นทางการเรียกว่า “ผู้พักอาศัย”

There was also a paragraph about words. “You are now in Topaz, Utah,” it read. “Here we say Dining Hall and not Mess Hall; Safety Council, not Internal Police; Residents, not Evacuees; [...]”.⁴⁰

จากการเลือกใช้คำของทางการที่ให้ความหมายตรงกันข้ามกับสภาพความเป็นจริง แสดงให้เห็นว่าชีวิตของกลุ่มชนเชื้อสายญี่ปุ่นที่อยู่ภายในค่ายนั้นถูกนำเสนอในทำนองว่าคนเหล่านี้เดินทางออกจากบ้านเรือนของตนเองมายังสถานที่ที่รัฐจัดเตรียมให้ในฐานะของผู้พักอาศัยไม่ใช่ผู้อพยพ

⁴⁰ Yoshiko Uchida, *Desert Exile: the Uprooting of a Japanese-American Family*, p.109.

หรือผู้ถูกกักกัน การเปลี่ยนสถานที่อยู่สำหรับกลุ่มชนเชื้อสายญี่ปุ่นจึงดูเหมือนเป็นเพียงการเดินทางมาเพื่อพักผ่อนท่ามกลางบรรยากาศแวดล้อมใหม่ ทว่าในความเป็นจริงชีวิตความเป็นอยู่ของผู้ถูกกักกันไม่ได้เป็นไปอย่างที่รัฐพยายามจะสร้างภาพ “ห้องอาหาร” ซึ่งเป็นคำที่รัฐบาลบัญญัติขึ้นแม้จะฟังดูดีแต่ในความเป็นจริงแล้ว “ห้องอาหาร” นี้มีสภาพไม่ต่างไปจากโรงอาหารทั่วไปที่กลุ่มชนเชื้อสายญี่ปุ่นนับพันคนต้องมารวมตัวกันเพื่อรับประทานในแต่ละมื้อ ส่วนคำว่า “หน่วยรักษาความปลอดภัย” ที่สื่อความหมายในทำนองว่าเป็นกองกำลังที่คอยดูแลความเรียบร้อยภายในค่ายหรือให้ความคุ้มครองป้องกันกลุ่มชนเชื้อสายญี่ปุ่นซึ่งเป็นผู้พักอาศัยแท้ที่จริงแล้วหน่วยงานนี้ถูกจัดตั้งขึ้นเพื่อคอยสอดส่องคนในค่ายเพื่อให้แน่ใจว่ากลุ่มผู้ถูกกักกันจะไม่สร้างความวุ่นวายหรือก่อการจลาจลใด ๆ

ส่วนในแคนาดา ก่อนมีการกักกันเกิดขึ้น รัฐบาลแคนาดาได้ทำการกวาดต้อนผู้ชายให้ออกไปจาก “พื้นที่ควบคุมเฉพาะ” ก่อนตามคำสั่ง Order in Council ลงวันที่ 16 มกราคม โดยรัฐบาลได้ขอความร่วมมือให้ผู้ชายเหล่านี้ให้ทำงานให้รัฐ การที่รัฐใช้คำว่า “ขออาสาสมัคร” กลับไม่ได้หมายถึงการขอความร่วมมือเฉพาะคนที่ยินดีทำงานให้กับรัฐจริง ๆ เพราะในทางปฏิบัติรัฐได้บังคับให้ผู้ชายทุกคนต้องไปทำงานที่ “road camp” ส่วน “ศูนย์อพยพ” ที่รัฐได้เตรียมไว้ก่อนดำเนินการกวาดต้อนและอพยพกลุ่มชนเชื้อสายแคนาดาบางส่วนไปอยู่ตามเหมืองร้างต่าง ๆ ถูกเรียกให้ดูดีว่า “Interior Housing Project” แต่สภาพความเป็นอยู่ของคนที่นี่ไม่ต่างไปจากค่ายกักกันเพราะต้องอยู่อย่างอดอยากและต้องทนกับความลำบากโดยรัฐไม่ได้ใส่ใจใดๆ

จากวรรณกรรมการกักกันได้ชี้ให้เห็นว่า ภาษาในที่นี้มีส่วนในการรับใช้อำนาจของรัฐ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อรัฐมีอำนาจยอมกำหนดกฎเกณฑ์และให้ความหมายของคำต่างๆ ตามแต่คิดว่าจะเหมาะสม แต่สำหรับผู้ที่ถูกอยู่ได้อำนาจของภาษานั้นย่อมรู้ว่าแท้ที่จริงแล้วความหมายของภาษาถูกปรับเปลี่ยนไปมากเพียงใด ดังนั้นวรรณกรรมการกักกันได้นำเสนอสภาพความเป็นอยู่ภายในค่ายที่ยากลำบากต่างจากการสร้างภาพของรัฐบาลอย่างสิ้นเชิงในสหรัฐอเมริกา กลุ่มชนเชื้อสายญี่ปุ่นต้องอยู่ในค่ายกักกันที่รัฐบาลสร้างไว้ให้เป็น “บ้าน” ของพวกเขา ส่วนกลุ่มชนเชื้อสายญี่ปุ่นในแคนาดาต้องอาศัยอยู่ตามกระท่อมที่ดูทรุดโทรมแตกต่างจากการให้ความหมาย ของคำนิยามคำว่า “บ้าน” ที่พวกเขาเคยอยู่อย่างเทียบไม่ได้ ดังจะเห็นได้จากในสหรัฐอเมริกาอาคารห้องพักต่างๆมิได้จัดเตรียมไว้ทันตามกำหนดเวลา อีกทั้งอาคารที่พักส่วนใหญ่สร้างไว้เพียงเพื่ออยู่อาศัยชั่วคราวไม่มีความแข็งแรงและส่วนใหญ่ยังไม่เสร็จสมบูรณ์

บางอาคารก็ดูเก่าและทรุดโทรมจนผู้ถูกกักกันต้องช่วยกันซ่อมแซมใหม่ ส่วนการจัดแบ่งที่พักที่รัฐเรียกว่า “ห้องชุด” หรือ “อพาร์ทเมนต์” นั้น ก็เป็นเพียงห้องเล็กๆ ที่กลุ่มผู้ถูกกักกันต้องเบียดเสียดอยู่ด้วยกันอย่างแออัดยัดเยียด ชาติความเป็นส่วนตัว ใครที่โชคดีอาจได้อยู่ร่วมกับครอบครัวของตน แต่ยังมีอีกหลายคนต้องอาศัยอยู่ร่วมกับคนแปลกหน้า ในความรู้สึกของผู้ถูกกักกันเมื่อมาถึงห้องพักของตนที่ถูกแบ่งไว้ตามหมายเลขประจำตัวของครอบครัว พวกเขาต่างพากันนั่งอิงกับสภาพความคับแคบที่เห็นอยู่ตรงหน้า ห้องที่ดูว่างเปล่าไม่มีอะไรนอกจากเตาไฟ ดังจะเห็นได้จากสภาพห้องพักของครอบครัวของคะสุโกะ

Our home was one room, about 18 by 20 feet, the size of a living room. There was one small window in the wall opposite the one door. It was bare except for a small, tinny wood-burning stove crouching in the center. The flooring consisted of two by fours laid directly on the earth, and dandelions were already pushing their way up through the cracks.⁴¹

จะเห็นได้ว่าสภาพของห้องพักนั้นแตกต่างจากที่รัฐบาลเรียกว่า “ห้องชุด” หรือ “อพาร์ทเมนต์” อย่างสิ้นเชิง เพราะห้องที่ผู้ถูกกักกันต้องเข้าพักเป็นเพียงห้องเล็ก ๆ ที่ไม่มีแม้แต่มุมส่วนตัวให้สมาชิกในครอบครัวได้ครอบครองเป็นของตัวเอง นอกเหนือจากความคับแคบของห้องพักแล้ว กลุ่มชนเชื้อสายญี่ปุ่นในสหรัฐอเมริกาจะต้องเผชิญกับปัญหาจากภัยธรรมชาติ เพราะที่ตั้งของค่ายอยู่กลางทะเลทราย ดังนั้นสภาพภูมิอากาศและภูมิประเทศจึงกลายมาเป็นอุปสรรคในการดำรงชีวิต ไม่ว่าจะเป็นความแตกต่างของสภาพภูมิอากาศในยามค่ำคืนที่หนาวเหน็บ หรือความร้อนระอุในช่วงเวลากลางวัน ทว่ายังมีสิ่งหนึ่งที่เป็นปัญหาอยู่เกือบตลอดเวลาคือฝุ่นลมทะเลทรายที่พัดทรายเข้ามายังห้องพัก ดังนั้นสิ่งที่กลุ่มชนเชื้อสายญี่ปุ่นในสหรัฐอเมริกาพยายามทำคือเนรมิตห้องพักเล็ก ๆ ให้ดูเหมือนบ้านให้มากที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ ขณะเดียวกันก็ต้องพยายามรับมือกับภัยธรรมชาติรอบ ๆ ตัว ในเรื่อง *Farewell to Manzanar* นอกจากครอบครัวของวะกะทซุกิต้องมาอยู่รวมกันในห้องแคบ ๆ แล้ว สภาพห้องพักของพวกเขาในวันแรกที่มาถึงยังเต็มไปด้วยฝุ่นทรายที่พัดเข้ามาตามรูรั่วของผนังห้อง สภาพห้องจึงดูไม่เหมือนห้องพักเพราะแต่ละคนเมื่อตื่นนอนมาจะมีแต่ทรายจนเต็มตัวไปหมด วะกะทซุกิและคิโยะซึ่งเป็น

⁴¹ Monica Sone, *Nisei Daughter*, p.172.

พี่ชายเมื่อตื่นขึ้นมาแล้วเห็นสภาพของกันและกันต่างพากันหัวเราะอย่างขบขัน ในขณะที่แม่กลับนอนเงิบและมองไปรอบ ๆ ห้องด้วยท่าที่ที่ตรงกันข้าม

His eyebrows were gray, and he was starting to giggle. He was looking at me, at my gray eyebrows and coated hair, and pretty soon we were both giggling. I looked at Mama's face to see if she thought Kiyō was funny. She lay very still next to me on our mattress, her eyes scanning everything-bare rafters, walls, dusty kids-scanning slowly, [...] ⁴²

กล่าวได้ว่าวาระกะทิกุชิและคิโยะซึ่งยังเด็กไม่เข้าใจกับสถานการณ์ของตัวเอง พวกเขาจึงมองสิ่งที่อยู่รอบตัวเป็นเรื่องตลก ตรงกันข้ามกับแม่ซึ่งเป็นผู้ใหญ่และรับรู้ได้ถึงความยากลำบากที่เธอและลูกๆ ต้องเผชิญต่อไปตราบใดที่ยังต้องใช้ชีวิตอยู่ที่ค่ายแมนซานาร์ วู้ดดีซึ่งเป็นพี่ชายและกลายมาเป็นหัวหน้าครอบครัวแทนพ่อที่ถูกจับตัวไปจึงต้องพยายามหาทางให้แม่และน้องมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น สิ่งที่วู้ดดีทำคือสั่งให้น้อง ๆ ซึ่งเป็นผู้ชายระดมกำลังอุดรอยรั่วของผนังห้อง ขณะเดียวกันก็คอยปลอบโยนแม่ซึ่งรับไม่ได้กับสภาพที่อยู่อาศัยของครอบครัว

He was short; she was even shorter, under five feet.

He said softly, "You okay, Mama?" [...]

Her eyes blazed then, her voice quietly furious. "Woody, we can't live like this. Animals live like this."

It was hard to get Woody down. He'd keep smiling when everybody else was ready to explode. Grief flickered in his eyes. He blinked it away and hugged her tighter. "We'll make it better, Mama. You watch." ⁴³

จากตัวอย่างข้างต้น การแสดงออกของวู้ดดีไม่เพียงแต่สะท้อนให้เห็นการดิ้นรนของผู้ถูกกักกันทางด้านกายภาพผ่านการพยายามปรับปรุงห้องพักให้คนในครอบครัวสามารถใช้ชีวิตอยู่ได้ โดยลดปัญหาที่เกิดฝุ่นทะเลทราย การสร้างห้องให้กลายมาเป็นที่พักพิงได้ยังมีส่วนทางด้าน

⁴² Jeanne Wakatsuki Houston and James D. Houston, *Farewell to Manzanar*, p. 23.

⁴³ *Ibid.*, pp. 25-26.

อารมณ์ความรู้สึกของผู้ถูกกักกันด้วยเพราะอย่างน้อยก็ยังช่วยลดความทุกข์ใจที่เกิดจากปัญหาความเป็นอยู่ของตนเอง

ในเรื่อง *Nisei Daughter* ครอบครัวของคะสุโกะต้องพักอยู่ในห้องพักที่ว่างโล่งเช่นกัน แต่พ่อของเธอก็ยังมีความคิดที่จะทำให้ห้องดูน่าอยู่เหมือนบ้านมากขึ้นด้วยการนำไม้ที่เหลือทิ้งมาต่อเป็นเครื่องเรือน

There was a pile of wood left by the carpenters and hundreds of nail scattered loose. Everybody was picking them up, and I hustled right in with them. Now maybe we can live in style with tables and chairs.⁴⁴

จากความคิดของพ่อสะท้อนให้เห็นความพยายามที่พ่อจะสร้าง “ความเป็นบ้าน” ในสภาพของห้องพักที่ไม่อาจจะเรียกว่าบ้านไปได้ กระนั้นแม้จะหาทางที่จะฟื้นฟูสภาพที่อยู่อาศัยของตัวเองได้แล้ว อุปสรรคในการสร้างบ้านยังถูกรัฐบาลสั่งริบไป โดยทางการได้ให้ส่งคนรุ่นนิเซอิที่ทำงานให้กับรัฐ เป็นฝ่ายรับผิดชอบในการเข้ามาตรวจค้นอุปกรณ์ตามห้องพักต่างๆ การกระทำของรัฐนั้นอาจมองได้ว่าไม่อยากจะให้ผู้ถูกกักกันเก็บอุปกรณ์การสร้างบ้านซึ่งเป็นของมีคมไว้ในครอบครอง เพราะอาจจะมีปัญหาในเรื่องการจลาจลต่อไป อย่างไรก็ตามการริบอุปกรณ์ซึ่งใช้สร้างบ้านนั้นยังมองได้ว่ารัฐพยายามกีดกันหนทางของผู้ถูกกักกันในการฟื้นฟูชีวิตของตัวเอง บ้านที่พวกเขาพยายามสร้างขึ้นใหม่จึงถูกระงับและแทรกแซงโดยรัฐ จากเรื่อง *Nisei Daughter* พ่อของคะสุโกะต้องยอมส่งเสื้อผ้าให้แก่เจ้าหน้าที่ไป กระนั้นพ่อก็ยังซ่อนอุปกรณ์อื่นๆเอาไว้โดยไม่บอกความจริง การกระทำของพ่อไม่เพียงแต่เป็นการซ่อนความลับเท่านั้นแต่ยังสะท้อนให้เห็นความดิ้นรนของผู้ถูกกักกันที่ยังพยายามสร้างความเป็นบ้านให้กับตนเองต่อไป

ในขณะที่รัฐบาลอเมริกันมีการจัดเตรียมค่ายเพื่อรองรับกลุ่มชนเชื้อสายญี่ปุ่น แม้จะยังไม่แล้วเสร็จและก่อสร้างได้ไม่ดีเท่าที่ควร แต่เมื่อนำมาเปรียบเทียบกับที่อยู่ของกลุ่มชนเชื้อสายญี่ปุ่นในแคนาดาแล้วพวกเขามีสภาพความเป็นอยู่ที่ดีกว่ามาก ความแตกต่างดังกล่าวเป็นผลมาจากการที่รัฐบาลแคนาดาไม่ได้เตรียมความพร้อมใดๆ กลุ่มชนเชื้อสายญี่ปุ่นที่ถูกส่งตัวไปยังเมืองต่าง ๆ ต้องอาศัยอยู่ตามกระโจมซึ่งเป็นที่พักชั่วคราว บางคนได้อยู่รวมกันตามกระท่อม

⁴⁴ Monica Sone, *Nisei Daughter*, p.175.

ที่ต้องใช้กระดาษหนังสือพิมพ์มาทำเป็นผนังกันลมหนาว⁴⁵ ในเรื่อง *Obasan* กลุ่มชนเชื้อสายญี่ปุ่นในแคนาดาก็ต้องเผชิญหน้ากับปัญหาเกี่ยวกับที่อยู่อาศัยไม่แตกต่างไปจากกลุ่มชนเชื้อสายญี่ปุ่นในสหรัฐอเมริกา แม้ว่าที่พักของพวกเขาจะมีพื้นที่ใหญ่กว่าเพราะได้อยู่กระท่อม แต่สภาพของกระท่อมนั้นห่างไกลจากสุขสบายที่เคยอยู่ในบ้านของตนก่อนทำการอพยพ เมื่ออะโอะมิรำลึกถึงบ้านเกิดของเธอในแวนคูเวอร์ที่เธอใช้ชีวิตอยู่ก่อนที่จะถูกรัฐบาลกวาดต้อนไปอยู่เหมืองร้าง บ้านที่เธอนึกถึงนั้นเต็มไปด้วยความสุขและความปลอดภัย แตกต่างจากโลกภายนอกบ้านอย่างสิ้นเชิงที่ดูเหมือนจะเต็มไปด้วยอันตรายแม้เพียงแค่ว่าออกไปอยู่ในสวนหลังบ้านก็ตาม

Inside the house in Vancouver there is confidence and laughter, music and mealtimes, game and storytelling. But outside, even in the backyard, there is an infinitely unpredictable, unknown and often dangerous world.⁴⁶

ส่วนบ้านในสโลคันที่เธอใช้ชีวิตอยู่ในช่วงสงคราม อะโอะมิจะให้ภาพบ้านหลังนี้ต่างภาพของบ้านในแวนคูเวอร์ ภาพของบ้านซึ่งมีความแตกต่างกันดังกล่าวเน้นย้ำให้เห็นว่า สำหรับบ้านในสโลคันเป็นเพียงที่อยู่ที่อยู่ในช่วงสงครามไม่ได้มีความสุขความอบอุ่นเช่นเดียวกับบ้านที่เธอจากมาเป็นสถานที่ที่เธอจำต้องอยู่เพราะรัฐบาลบังคับ ไม่อาจรู้สึกได้ถึงความมั่นคงปลอดภัย

We walk a few steps farther down the path, and there almost hidden from sight off the path, is a small gray hut with a broken porch camouflaged by shrubbery and trees. [...] From the road, the house is invisible, and the path to it is overgrown with weeds. [...]

Everything is gray---the newspapered walls, the raw gray planks on the floors, the two windows meshed by twigs and stems and stalks of tall grasses seeking a way in.⁴⁷

⁴⁵ David Fujiwara, *War and Expulsion*. [Online]. Available from:

http://www.jcc.on.ca/heritage/five_gen/exhibit/03.html#a [2003, November 9]

⁴⁶ Joy Kogawa, *Obasan*, p. 69.

⁴⁷ *Ibid.*, pp.142-143.

จากตัวอย่างข้างต้น สภาพของบ้านที่สโลคินไม่เพียงแค่ว่าไม่สามารถคุ้มภัยได้เท่านั้น ความยากลำบากเมื่อต้องใช้ชีวิตอยู่ในกระท่อมหลังนั้นยังสะท้อนผ่านสภาพกระท่อมที่ดูเก่าทรุดโทรมผุพัง ส่วนลักษณะของบ้านและที่ตั้งที่บรรยายไว้ว่าไม่สามารถมองไม่เห็นได้จากถนนด้านนอกได้เพราะถูกกลืนไปกับวัชพืชที่ปกคลุมอยู่ ยังแสดงให้เห็นว่าเธอต้องอยู่ที่นั่นเหมือนกับคนที่อยู่ใต้ดิน ไม่โอกาสแสดงตัวตนให้คนภายนอกได้รับรู้ ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่าสภาพของบ้านที่ดูทรุดโทรมแตกต่างจากบ้านเก่าที่เคยอยู่สะท้อนให้เห็นสภาวะของกลุ่มชนเชื้อสายญี่ปุ่นที่เปลี่ยนแปลงไปตามที่อยู่อาศัยใหม่ของตนเองด้วย

จากวรรณกรรมการกักกัน การอพยพเข้าไปอยู่ตามค่ายและเหมืองร้างต่าง ๆ ทำให้กลุ่มชนเชื้อสายญี่ปุ่นต้องตกอยู่ภายใต้บริบทพลัดถิ่น (displacement) เพราะนโยบายของรัฐได้บีบบังคับให้กลุ่มชนเชื้อสายญี่ปุ่นทั้งในสหรัฐอเมริกาและแคนาดาต้องอพยพโยกย้ายออกจากบ้านเรือนของตนไปยังพื้นที่ที่รัฐบาลกำหนด กลุ่มชนเชื้อสายญี่ปุ่นซึ่งอยู่ภายใต้บริบทพลัดถิ่นนี้ถูกเปลี่ยนสถานะจากปัจเจกชนที่มีอิสระและเสรีภาพมาเป็นผู้ถูกกักกัน ดังนั้นการพลัดถิ่นในที่นี้จึงมิได้มีผลกระทบต่อการเปลี่ยนแปลงถิ่นที่อยู่อาศัยเพียงอย่างเดียว แต่ยังส่งผลทางด้านจิตใจของผู้ถูกกักกันอีกด้วย ดังนั้นในวรรณกรรมการกักกันเมื่อผู้ถูกกักกันได้พุดถึงสภาพที่อยู่ใหม่ที่รัฐได้จัดเตรียมให้พวกเขาก็มักจะนำเอาที่อยู่ใหม่นี้ไปเปรียบเทียบกับบ้านเดิมที่ตนจากมา

จากวรรณกรรมการกักกันที่ศึกษา ตัวละครต่างประสบกับชะตากรรมเดียวกันคือ ถูกบังคับให้อพยพออกจากบ้านของตน ในงานเขียนเชิงอัตชีวประวัติทั้งสามเรื่อง คือ *Nisei Daughter* *Desert Exile: the Uprooting of a Japanese- American Family* และ *Farewell to Manzanar* ตัวละครทั้งหมดต้องโยกย้ายไปอยู่ตามค่ายที่รัฐบาลอเมริกันกำหนด ในนวนิยายเรื่อง *Obasan* นะโอะมิและครอบครัวต้องอพยพออกจากบ้านด้วยเช่นเดียวกัน แต่ร้ายแรงยิ่งกว่าเพราะนโยบายของรัฐบาลแคนาดาทำให้สมาชิกในครอบครัวของเธอไม่อาจรวมตัวกันได้ ส่วนนวนิยายเรื่อง *No-No Boy* ถึงแม้จะมีได้พุดถึงเหตุการณ์การกักกันโดยตรง แต่ตัวละครในเรื่องต่างก็ได้ผลกระทบจากประสบการณ์พลัดถิ่นด้วยกันทั้งสิ้น จากวรรณกรรมทั้ง 5 เรื่องพบว่าตัวละครทั้งหมดหลังจากถูกรัฐบังคับให้ละทิ้งบ้านของตนแล้วไม่มีใครได้กลับบ้าน ดังนั้นในขณะที่เล่าเรื่องตัวละครเหล่านี้ต่างยังต้องเผชิญหน้ากับสภาวะพลัดถิ่น เพราะล้วนแต่ไม่มีโอกาสได้กลับไปบ้านหรือย้ายไปยังถิ่นที่อยู่เดิมที่ตนเองจากมา สำหรับเรื่อง *No-No Boy* แม้ว่าอิชิโรจะได้กลับไปยังเมืองซีแอตเติลอีกครั้งหลังจากต้องติดคุกถึงสองปี แต่ทั้งเขาและครอบครัวก็ไม่อาจกลับไปบ้านที่เคยอยู่ก่อนช่วง

สงครามได้ ยิ่งไปกว่านั้นอิชิโรยังรู้สึกว่าการได้กลับมายังซีแอตเติลในครั้งนี้ไม่ได้ทำให้เขารู้สึกว่าตนเองได้กลับบ้านแต่อย่างใด ความรู้สึกที่ตนเองเป็นผู้บุกรุกสังคมที่เคยอยู่สะท้อนให้เห็นว่าจากกันบึงของจิตใจ อิชิโรมิได้รู้สึกว่าตนเองได้กลับบ้านอย่างแท้จริง หรืออีกนัยหนึ่งคือเขายังประสบกับภาวะพลัดถิ่นอยู่ "Walking down the street that autumn morning with a small black suitcase, he felt like an intruder in a world to which he had no claim."⁴⁸

เนื่องจากเรื่องเล่าต่างอยู่ภายใต้บริบทพลัดถิ่น ในวรรณกรรมการกักกันตัวละครจึงไม่มีโอกาสได้กลับบ้าน การรำลึกถึงบ้านในห้วงความคิดคำนึงจึงเป็นการพยายามนำพาตนเองย้อนกลับไปสู่บ้านที่ไม่มีอยู่แล้ว บ้านสำหรับตัวละครเหล่านี้จึงไม่ได้มีบทบาทในแง่การเป็นสถานที่แห่งความทรงจำอย่างเดียว แต่ยังมีความสำคัญต่อตัวละครในแง่ของการแสวงหาตัวตนด้วย กล่าวคือบ้านมีความเชื่อมโยงเกี่ยวกับการรับรู้ตัวตน ดังนั้นการรำลึกถึงบ้านจึงมีส่วนช่วยให้ตระหนักถึงที่มาของตนเอง นอกจากนี้บ้านยังแฝงนัยยะเกี่ยวกับการครอบครองหรือการเป็นเจ้าของ เมื่อตัวละครไม่มีบ้านหรือกลายเป็นคนพลัดถิ่นเพราะถูกขับไล่ให้ออกไปจากบ้านของตน ตัวละครที่ไร้บ้านจึงไม่ต่างอะไรจากคนที่ไม่มีที่ทางเป็นของตนเอง

กล่าวได้ว่ากลุ่มชนเชื้อสายญี่ปุ่นทั้งในสหรัฐอเมริกาและแคนาดาต้องประสบกับภาวะพลัดถิ่นเมื่อถูกบังคับให้อพยพออกจากบ้านของตน ความผูกพันที่มีต่อบ้านที่พวกเขาเคยอาศัยอยู่จึงสะท้อนผ่านการรำลึกถึงบ้านที่ไม่มีอยู่แล้ว แม้ว่าในสหรัฐอเมริกาค่ายที่พวกเขาอยู่จะกลายมาเป็น "บ้าน " ที่รัฐบาลสร้างให้ แต่ในความรู้สึกของผู้ถูกกักกันที่มีต่อ "บ้าน " ของรัฐบาลกลับมองเป็นเพียงที่พักอาศัยที่พวกเขาจำต้องอยู่ นอกจากนี้ "บ้าน " ที่รัฐบาลสร้างให้ผู้ถูกกักกันอยู่นั้น มีสภาพต่างจากบ้านของคนอเมริกันผิวขาวซึ่งเป็นเจ้าหน้าที่ที่อยู่ในค่ายอย่างสิ้นเชิงดังเช่นในเรื่อง *Desert Exile: the Uprooting of a Japanese-American Family* ความสะดอกสบายของบ้านของเจ้าหน้าที่ที่อุซิตะได้กล่าวไว้ในนั้นมีสภาพต่างจากเรือนนอนของผู้ถูกกักกันซึ่งแสดงให้เห็นความเป็นอยู่ที่ดีกว่าผู้ถูกกักกันทุกอย่าง ไม่ว่าจะเป็นขนาดของบ้านที่ใหญ่เท่ากับห้องพักของผู้ถูกกักกันสามห้องรวมกัน พื้นบ้านปูด้วยพรม มีอุปกรณ์อำนวยความสะดวกต่างๆและมีเครื่องเรือนพร้อมในตัว ความรู้สึกของอุซิตะเมื่อเข้ามาอยู่ในบ้านของเจ้าหน้าที่อเมริกันผิวขาว เธอจึงอดรู้สึกอิจฉาไม่ได้แต่ในความรู้สึกนั้นก็ยิ่งทำให้เธอหวนนึกถึงบ้านของเธออีกด้วย

⁴⁸ John Okada, *No-No Boy* (Seattle: University of Washington Press, 2001), p.1.

Furnished in this way, their quarters didn't even look like an Army barrack. I was amazed at the transformation and realized this was the first time in six months I had been inside a normally furnished home. I was filled with envy, longing, and resentment. Until, I had seen these comfortable and well-furnished quarters, I hadn't realized how much I missed our home in Berkeley, and more than anything I longed to be back once more in our house on Stuart Street.⁴⁹

จากความรู้สึกของอุซิดะสะท้อนให้เห็นความปรารถนาที่จะกลับไปบ้านของตนเองแต่ในเมื่อไม่สามารถกลับไปได้ สิ่งที่เขาทำคือการหวนรำลึกถึงบ้านในห้วงความคิดคำนึงเท่านั้น การคิดถึงบ้านในฐานะคนพลัดถิ่นไม่ได้ปรากฏในฉากนี้แค่ฉากเดียว แม้แต่ความฝันเขาก็ฝันถึงบ้านเก่าของเธอ ไม่ได้ฝันถึงห้องพักที่เธออยู่เลย

I often dreamed at night, and in my dreams I was always home in Berkeley. I never dreamed of Tanforan, and it was always disappointing to open my eyes in the fading darkness, see the coarse stable roof over my head, and realize that the horse stall was my present reality.⁵⁰

ในเรื่อง *Farewell to Manzanar* ะกะทซุกิกิผูกพันกับบ้านในโอเชียน พาร์ค ซึ่งเป็นบ้านที่เธออยู่อาศัยก่อนที่จะถูกอพยพให้มาอยู่ในค่ายแมนซานาร์เช่นกัน ดังจะเห็นได้จากความรู้สึกของเธอที่มีต่อลมที่พัดในยามค่ำคืนซึ่งทำให้เธอรู้สึกราวกับได้อยู่ใกล้ทะเลเหมือนกับบ้านเดิม

At night the wind through the leaves would sound like the surf had sounded in Ocean Park, and while drifting off to sleep I could almost imagine we were still living by the beach.⁵¹

⁴⁹ Yoshiko Uchida, *Desert Exile: the Uprooting of a Japanese-American Family*, p.117.

⁵⁰ Ibid., p. 93.

⁵¹ Jeanne Wakatsuki Houston and James D. Houston, *Farewell to Manzanar*, pp. 95-96.

ไม่เพียงแต่เมื่ออยู่ในค่ายเท่านั้นที่จะกะชุกที่จะคิดถึงบ้านของตนในโอเชียน พาร์ค บ้านหลังนี้ยังอยู่ในความทรงจำของเธอไม่เลือนหายไปไหนไม่ว่าเธอจะย้ายไปอยู่ที่อื่นแล้วก็ตาม การเฝ้าคิดถึงแต่บ้านที่ตนจากมานี้จึงสะท้อนให้เห็นความผูกพันของผู้ถูกกักกันที่มีต่อบ้านเดิม

ในเรื่อง *Obasan* โคะงะวะได้ชี้ให้เห็นถึงความหมายของคำว่าบ้านในบริบทของคนแคนาดาผิวขาวและของกลุ่มชนเชื้อสายญี่ปุ่นที่แตกต่างกันโดยสิ้นเชิงด้วยเช่นกัน กระทั่งที่นะโอะมิต้องย้ายไปอยู่ในแอลเบอร์ตาตามคำสั่งของรัฐบาลเล็กกว่าที่เคยอยู่ที่สโลคันมากนัก ขณะเดียวกันพื้นที่ที่ตั้งของบ้านยังอยู่ชายทุ่งเน้นย้ำให้เห็นว่าสถานะของการเป็นชนกลุ่มน้อยที่ถูกขับเบียดออกจากการรับรู้ของคนทั่วไป “We are at the far end of a large yard that has a white house in the middle.”⁵² ในขณะที่บ้านของชาวแคนาดาผิวขาวกลับตั้งตระหง่านเด่นอยู่ตรงกลางทุ่งแสดงให้เห็นถึงสถานะของคนแคนาดาผิวขาวในสังคมกระแสหลักซึ่งอยู่ศูนย์กลาง นอกจากนี้ในความรู้สึกของนะโอะมิ บ้านของชาวนาแคนาดาผิวขาวแม้จะไม่ใหญ่โตอะไรมากมายแต่กลับให้ความรู้สึกถึงความเป็นบ้านจริงๆ

The farmer's house is a real house with a driveway leading into a garage. It makes me think of our house in Vancouver, though this is not as large. Through the whipping brown dust, I can see its white lace curtains in the windows and its border of determined orange flowers.⁵³

กล่าวได้ว่าบ้านสำหรับกลุ่มชนเชื้อสายญี่ปุ่นเป็นสิ่งที่มีความหมาย การพูดถึงบ้านเก่าในวรรณกรรมการกักกันจึงไม่ได้เป็นไปเพื่อให้เห็นถึงความสำคัญของบ้านในฐานะเป็นที่พักพิงเพียงอย่างเดียว แต่การรำลึกถึงบ้านยังแสดงให้เห็นถึงความผูกพันที่ตัวละครมีต่อบ้านของตน ดังที่ได้กล่าวมาแล้วว่าบ้านสำหรับกลุ่มชนเชื้อสายญี่ปุ่นเป็นพื้นที่แห่งการเรียนรู้วัฒนธรรมและเป็นศูนย์รวมของคนในครอบครัว ก่อนการกักกันจะเกิดขึ้นสายสัมพันธ์ของครอบครัวเป็นไปอย่างอบอุ่นและมีความใกล้ชิดสนิทสนมกัน ตลอดจนยังมีการสืบทอดและถ่ายทอดแบบแผนวัฒนธรรมภายในบ้าน ดังนั้นการถูกบังคับให้ออกจากบ้านของตนและการสูญเสียบ้านไปจึงพลอยทำให้

⁵² Joy Kogawa, *Obasan*, p. 229.

⁵³ Ibid.

จิตวิญญาณของบ้านถูกทำลายพร้อม ๆ กับวัฒนธรรมที่เรียนรู้ภายในบ้านและความสัมพันธ์ของสมาชิกในครอบครัว ดังนั้นสำหรับกลุ่มชนเชื้อสายญี่ปุ่นเมื่อต้องตกอยู่ในสถานะผู้ถูกกักกัน การรำลึกถึงบ้านจึงเป็นการกระทำที่มีความหมายแม้ว่าบ้านนั้นจะไม่มีอยู่แล้วก็ตาม เพราะอย่างน้อย การคิดถึงบ้านในห้วงความคิดคำนึงเปรียบได้กับเป็นการนำตนเองกลับคืนสู่อุดมคติที่ครั้งหนึ่งเคยเต็มไปด้วยความทรงจำดี ๆ ก่อนที่จะเข้าสู่ช่วงเวลาแห่งความเลวร้ายในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2

ในวรรณกรรมการกักกันนอกจากสภาพที่พักจะแสดงให้เห็นความยากลำบากของผู้ถูกกักกันแล้ว วรรณกรรมการกักกันยังตีแผ่ให้เห็นถึงชีวิตความเป็นอยู่ด้านอื่น ๆ ด้วย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสหรัฐอเมริกา ปัญหาที่กลายมาเป็นส่วนหนึ่งในชีวิตประจำวันคือจำนวนห้องอาบน้ำและห้องสุขาภายในค่ายที่มีจำนวนไม่พอเพียง ทำให้ผู้ถูกกักกันต้องคอยยืนเข้าแถวทำธุระของตนเป็นเวลานาน และยังสร้างความอึดอัดใจให้กับคนเหล่านี้ที่ต้องใช้ชีวิตอยู่ท่ามกลางความไม่พร้อมใด ๆ แม้แต่น้อย

ในเรื่อง *Desert Exile: the Uprooting of a Japanese-American Family* ครอบครัวของอุชิเดะต้องประสบกับปัญหาดังกล่าว ทานฟอรันสภาพห้องน้ำและห้องสุขาในค่ายทานฟอรันที่เธออาศัยอยู่มีสภาพเหมือนกับค่ายอื่น ๆ คือเปิดโล่งและไม่มีประตู

The lack of privacy in the latrines and showers was an embarrassing hardship especially for the older women, and many would take newspapers to hold over their faces or squares of cloth to tack up for their own private curtain. The Army, obviously ill-equipped to build living quarters for women and children, had made no attempt to introduce even the most common of life's civilities into these camps for us.⁵⁴

จากตัวอย่างข้างต้นสภาพของห้องสุขาและห้องอาบน้ำที่เปิดโล่งไม่เพียงแต่แสดงให้เห็นถึงการขาดความพร้อมของรัฐบาลในการเตรียมการสร้างค่าย แต่ยังสื่อให้เห็นถึงการขาดความใส่ใจของรัฐที่ไม่สนใจแม้แต่วิถีชีวิตความเป็นอยู่ขั้นพื้นฐานของผู้ถูกกักกัน รัฐได้ปล่อยให้ผู้ถูกกักกันต้องดำเนินชีวิตไปตามยถากรรม ไม่สามารถเรียกร้องอะไรจากรัฐบาลของตนได้ ส่วนความ

⁵⁴ Yoshiko Uchida, *Desert Exile: the Uprooting of a Japanese-American Family*, p. 76.

พยายามของผู้ถูกกักกันในการหากระดาษหนังสือพิมพ์หรือผ้ามาปิดไม่ให้ใครเห็นในเวลาที่ใช้ห้องน้ำหรือห้องสุขานอกจากจะเป็นการหาหนทางที่จะสร้างความเป็นส่วนตัวระหว่างการทำธุระเพื่อปกปิดความอับอายของตนเองแล้ว ยังสะท้อนให้เห็นหนทางที่ผู้ถูกกักกันพยายามดิ้นรนที่จะรับมือกับสภาพแวดล้อมของตนแม้ว่าจะไม่มีทางออกให้มากนักก็ตาม

ในเรื่อง *Farewell to Manzanar* แม่ของวะกะทซูกิซึ่งเป็นผู้หญิงรุ่นอิซเซะอิกิรู้สึกถึงความน่าอับอายในการใช้ห้องน้ำของค่ายด้วยเช่นกัน แต่ถึงเธอจะไม่คุ้นชินกับการใช้ห้องสุขาที่รัฐจัดเตรียมให้แต่เธอก็ไม่รู้จักทำเช่นไรนอกจากจะปรับตัวให้เข้ากับวิถีชีวิตใหม่

Like so many of the women there, Mama never did get used to the latrines. It was a humiliation she just learned to endure: shikata ga nai, this cannot be helped. She would quickly subordinate her own desires to those of the family or the community, because she knew cooperation was the only way to survive.⁵⁵

จากท่าทีของแม่วะกะทซูกิแสดงให้เห็นความรู้สึกของผู้ถูกกักกันในเมื่อไม่มีทางเลือกใดทางเดียวที่พวกเขาจะทำได้คือต้องอดทนต่อสิ่งที่ตนต้องเผชิญ การต่อต้านรัฐบาลหรือเรียกร้องสิทธิที่พึงมีของตนเองไม่ใช่ทางออกสำหรับผู้ถูกกักกัน หนทางที่จะดำรงอยู่ในค่ายได้นั้นคือการให้ความร่วมมือกับรัฐบาลไม่ว่าจะต้องเผชิญหน้ากับอะไรก็ตาม

นอกจากสภาพของห้องน้ำและห้องสุขาที่สร้างความอึดอัดใจแล้ว สภาพภูมิอากาศโดยเฉพาะความหนาวเย็นก็ทำให้พวกเขาต้องต่อสู้กับธรรมชาติให้ได้ เสื้อผ้าของทหารกลายเป็นสิ่งมีค่าที่ผู้ถูกกักกันต่างอยากได้ไว้สวมใส่เพื่อความอบอุ่นโดยไม่สนใจว่าสภาพของตนในชุดนั้นจะเป็นอย่างไร ในเรื่อง *Farewell to Manzanar* วะกะทซูกิกล่าวถึงเสื้อผ้าของกองทัพซึ่งรัฐบาลได้แจกให้ผู้ถูกกักกันได้สวมใส่ เสื้อผ้าเหล่านี้ต่างมีขนาดใหญ่กว่าผู้ถูกกักกัน โดยเฉพาะผู้หญิงซึ่งมีเชื้อสายญี่ปุ่นจะมีรูปร่างเล็ก ดังนั้นพอใส่ชุดทหารเดินอยู่ในค่ายจึงดูตลกเพราะเดินได้ไม่ถนัดนัก

⁵⁵ Jeanne Wakatsuki Houston and James D. Houston, *Farewell to Manzanar*, p. 33.

But until that factory got going and packages from friends outside began to fill out our wardrobes, warmth was more important than style. I couldn't help laughing at Mama walking around in Army earmuffs and a pair of wide-cuffed, khaki-colored wood trousers several sizes too big for her. Japanese are generally smaller than Caucasians, and almost all these clothes were oversize. They flopped, they dangled, they hung. It seems comical, looking back; we were a band of Charlie Chaplins marooned in the California desert.⁵⁶

จากข้อความข้างต้น แม้ว่าน้ำเสียงของวาระที่ซุกิจะเล่าถึงอดีตด้วยความตลก แต่สิ่งที่แฝงอยู่ในถ้อยคำที่เธอเล่า นั้นสะท้อนให้เห็นวิถีชีวิตของกลุ่มชายเชื้อสายญี่ปุ่นที่ต้องพยายามปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมภายในค่าย รัฐมิได้ให้ความช่วยเหลือหรือเอาใจใส่ผู้ถูกกักกันอย่างจริงจัง เสื้อผ้าหรือชุดทหารที่รัฐมิให้นั้นจึงไม่ต่างไปจากโยนของให้กับผู้ถูกกักกันโดยไม่สนใจว่าคนเหล่านี้จะสามารถใส่ได้หรือไม่ ดังนั้นเมื่อผู้ถูกกักกันไม่สามารถร้องขออะไรได้นอกเหนือจากสิ่งของที่รัฐมิไว้ให้ พวกเขาก็ต้องรับเสื้อผ้าเหล่านี้มาสวมใส่โดยปริยาย ในเรื่อง *Nisei Daughter* คะสุโกะได้กล่าวถึงเครื่องแต่งกายที่ผู้ถูกกักกันต้องสวมใส่เพื่อปกปิดร่างกายในสภาพอากาศที่หนาวเย็นด้วยเช่นกันว่าแม้ในตอนแรกเธอจะไม่ยอมใส่ชุดทหารเพราะรู้สึกอับอายกับสภาพของตัวเองที่ต้องมาใส่เสื้อผ้าที่ไม่ใช่ขนาดเสื้อผ้าปกติที่เธอใส่ แต่ด้วยภาวะที่ขาดทางเลือกหรือการต่อรอง เธอจึงต้องใส่ชุดที่ได้มาและเรียนรู้ว่าการมีชีวิตอยู่นั้นไม่สามารถดำรงได้ด้วยความทรวงเพียงอย่างเดียว "It had also taught us a lesson that man, or at any rate women, can not live on pride alone."⁵⁷

ในวรรณกรรมการกักกันไม่เพียงแต่แสดงให้เห็นถึงความยากลำบากในการดำเนินชีวิตในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 เพียงอย่างเดียว แต่ยังแสดงให้เห็นถึงผลกระทบจากการใช้ชีวิตภายในค่ายด้วย จะเห็นได้ว่าการที่คนหนุ่มมากต้องมาอยู่รวมตัวกันเช่นนี้ทำให้เกิดปัญหาเกี่ยวกับเรื่องของการขาดความเป็นส่วนตัว ในเรื่อง *Desert Exile: the Uprooting of a Japanese-American Family* อุซิดะได้กล่าวถึงผลกระทบนี้ โดยเธอต้องใช้ชีวิตอยู่ในค่าย ไม่สามารถเดิน

⁵⁶ Ibid., pp.29-30.

⁵⁷ Monica Sone, *Nisei Daughter*, p.197.

ออกไปนอกห้องโดยไม่ต้องพบเจอกับคนที่รู้จักได้ อีกทั้งสภาพห้องพักที่ติดกันและผนังห้องที่ไม่สามารถเก็บเสียงได้ยังทำให้คนที่อยู่บ้านใกล้เคียงสามารถรู้ความเป็นไปของเพื่อนบ้านสำหรับครอบครัวของอุซิดะซึ่งใกล้ชิดและสนิทกันอยู่แล้วจึงไม่ประสบปัญหามากนัก แต่การต้องอยู่ร่วมกันในพื้นที่เล็ก ๆ ก็ยังสร้างความอึดอัดใจและต้องการพื้นที่ส่วนตัวบ้างเช่นกัน ขณะเดียวกันก็ต้องคอยระมัดระวังบทสนทนาที่พูดกับคนในครอบครัวหากไม่ยอมให้คนที่อยู่ห้องติดกันได้ยินสิ่งที่ถกเถียงกัน

After three months of communal living, the lack of privacy began to grate on my nerves. There was no place I could go to be completely alone—not in the wash room, the latrine, the shower, or my stall. [...] There was no place to cry or no place to hide. [...] I felt stifled and suffocated and sometimes wanted to scream. But in my family we didn't scream or cry or fight or even have a major argument, because we knew the neighbors were always only inches away.⁵⁸

จากการขาดความเป็นส่วนตัวนี้ไม่เพียงแต่สร้างความอึดอัดใจให้กับผู้ถูกกักกันที่ไม่สามารถมีเวลาส่วนตัวเป็นของตนเอง แต่สภาพที่บีบบังคับให้ต้องอยู่ร่วมกันในพื้นที่ที่คับแคบยังมีส่วนทำให้สัมพันธ์ภาพของสมาชิกในครอบครัวของกลุ่มชนเชื้อสายญี่ปุ่นต้องห่างเหินกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งกลุ่มชนเชื้อสายญี่ปุ่นในสหรัฐอเมริกาแม้ว่าโดยส่วนใหญ่แต่ละครอบครัวจะรวมตัวกันอยู่ในค่ายเดียวกัน ทว่าสภาพของห้องพักตลอดจนวิถีชีวิตภายในค่ายมีส่วนทำให้สมาชิกในครอบครัวต้องแยกจากกัน ในเรื่อง *Farewell to Manzanar* กระจกที่ซุกได้กล่าวถึงห้องพักที่เธอและครอบครัวพักอยู่ในค่ายมานซันาร์ว่าเล็กเกินกว่าที่จำนวนสมาชิกในครอบครัวของเธอซึ่งมีเป็นจำนวนมากจะแออัดอยู่ด้วยกันได้ ด้วยสภาพของห้องพักดังกล่าวจึงมีส่วนทำให้สมาชิกในครอบครัวของเธอเลือกที่จะใช้ชีวิตอยู่ภายนอกห้องพักในช่วงเวลากลางวัน และจะกลับมาที่ห้องในเวลากลางคืนเมื่อถึงเวลานอน

⁵⁸ Yoshiko Uchida, *Desert Exile: the Uprooting of a Japanese-American Family*, p. 96.

The cubicles we had were too small for anything you might call "living". Mama couldn't look meals there. It was impossible to find any privacy there. We slept there and spent most of our waking hours elsewhere.⁵⁹

จากคำกล่าวของวะกะทซุกิชี้ให้เห็นว่านอกจากความคับแคบของห้องที่พักอาศัยแล้ว สิ่งหนึ่งที่ทำให้ห้องที่เธออยู่ไม่เหมือนบ้านคือการขาดความเป็นส่วนตัว ปัญหาดังกล่าวนับว่าเป็นผลกระทบสำคัญประการหนึ่งสำหรับกลุ่มชนเชื้อสายญี่ปุ่นที่ต้องใช้ชีวิตอยู่ในค่ายในสหรัฐอเมริกา เพราะแม้ว่านโยบายของรัฐจะทำให้สมาชิกในครอบครัวสามารถรวมตัวกันได้ แต่ในความเป็นจริง สภาพความเป็นอยู่ในค่ายที่ทำให้ผู้ถูกกักกันไม่มีโลกส่วนตัวทำให้พวกเขาต้องแสวงหาอิสรภาพภายนอกห้องเล็กๆ จากผลกระทบดังกล่าวจึงส่งผลกระทบต่อสัมพันธภาพของสมาชิกในครอบครัว กล่าวคือความแน่นแฟ้นและความเป็นปึกแผ่นของครอบครัวได้ถูกทำลายลงเพราะสมาชิกในครอบครัวแทบจะไม่ได้เจอหน้ากันยกเว้นในช่วงเวลากลางคืนที่สมาชิกในครอบครัวจะกลับมา รวมตัวที่ห้องพักอีกครั้ง แต่การกลับมาที่ห้องพักก็เป็นไปเพียงเพื่อจะนอนหลับพักผ่อน พอเช้าวันใหม่แต่ละคนก็ต่างออกไปใช้ชีวิตนอกห้องเหมือนเดิม ความสัมพันธ์ในครอบครัวจึงมีลักษณะ เหมือนกับต่างคนต่างอยู่มากกว่าจะอยู่กันอย่างเป็นครอบครัวจริง

การอพยพกลุ่มชนเชื้อสายญี่ปุ่นออกจากบ้านเรือนของตนนอกเหนือจากผลกระทบดังกล่าวข้างต้น พวกเขายังต้องประสบปัญหาทางด้านความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในครอบครัวที่เกิดจากการรับประทานอาหารรวมที่ห้องโถงกลาง การรับประทานอาหารในรูปแบบดังกล่าวมีส่วนทำลายความสัมพันธ์ของครอบครัวในเวลาต่อมาเพราะการต้องรวมตัวกัน รับประทานอาหารพร้อมกับคนหมู่มากทำให้สมาชิกในครอบครัวกระจัดกระจายไปนั่งคนละที่ พ่อหรือหัวหน้าครอบครัวมักจะนั่งกับผู้ชายด้วยกัน เด็กวัยรุ่นนิยมจับกลุ่มกับคนรุ่นราวคราวเดียวกัน ส่วนแม่ที่ต้องดูแลลูกเล็ก ๆ จะนั่งรวมกันอีกมุมหนึ่ง การแยกโต๊ะเช่นนี้มีส่วนทำให้เกิดช่องว่างในการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกครอบครัว อีกทั้งพ่อแม่ไม่สามารถดูแลเอาใจใส่และสั่งสอนลูกคนตนระหว่างมื้ออาหารได้อย่างที่เคย โดยเฉพาะเด็กเล็กมักจะซุกซน เมื่อได้รวมตัวกับเด็กที่มีอายุใกล้เคียงกันก็พาเลียนแบบพฤติกรรมกัน มีทั้งชวนกันวิ่งเล่นระหว่างรับประทานอาหาร ตะโกนเสียงดัง เคาะถาดอาหาร ฯลฯ เมื่อผู้ปกครองไม่สามารถจัดระเบียบระหว่างรับประทานอาหาร

⁵⁹ Jeanne Wakatsuki Houston and James D. Houston, *Farewell to Manzanar*, pp.38-39.

อาหารจึงจำเป็นต้องปล่อยให้เด็กทำทุกอย่างตามที่ต้องการแม้ว่าจะไม่เหมาะสมก็ตาม ซึ่งปัญหาเหล่านี้จะไม่เกิดขึ้นหากนั่งรับประทานอาหารกันเป็นครอบครัวโดยมีทั้งพ่อและแม่ดูแลอบรมอย่างใกล้ชิด

ในเรื่อง *Farewell to Manzanar* ครอบครัวของวะกะทซูกิได้รับผลกระทบจากการรับประทานอาหารในห้องโรงรวมเหมือนกับอีกหลายครอบครัว แม้ว่าในตอนแรกแม่ของเธอจะพยายามให้ทุกคนได้มานั่งโต๊ะเดียวกันแต่ก็เป็นไปได้ยากจนสุดท้ายต้องล้มเลิกความตั้งใจนั้นและปล่อยให้ลูก ๆ ไปนั่งทานอาหารกับเพื่อนแทน วะกะทซูกิซึ่งยังเป็นเด็กเล็กในช่วงเวลาที่ถูกกักกันได้กล่าวถึงบรรยายภาศในการนั่งรับประทานอาหารในห้องโรงกลางกับเพื่อนซึ่งเป็นเด็ก ๆ เหมือนกันว่าเป็นช่วงเวลาที่เขารู้สึกสนุกที่สุด อย่างไรก็ตาม การรับประทานอาหารดังกล่าวได้มีผลทำให้เธอและครอบครัวไม่สามารถรวมตัวกันได้แม้ว่าจะอยู่ค่ายเดียวกันก็ตาม และผลกระทบนี้ยังคงส่งผลต่อเนื่องแม้ว่าค่ายจะปิดตัวลง

My own family, after three years of mess hall living, collapsed as an integrated unit. Whatever dignity or feeling of filial strength we may have known before December 1941 was lost, and we did not cover it many years after the war, not until after Papa died and we began to come together, trying to fill the vacuum his passing left in all our lives.⁶⁰

กล่าวได้ว่าวิถีชีวิตภายในค่ายอย่างการรับประทานอาหารที่ห้องโรงกลางไม่เพียงแต่นำความล่มสลายมาสู่ครอบครัวของผู้ถูกกักกัน การใช้ชีวิตในรูปแบบนั้นเป็นเวลานานนับปียังส่งผลให้เด็กเล็ก ๆ ที่อยู่ในค่ายไม่รู้ว่าการดำเนินชีวิตอย่างคนทั่วไปภายนอกค่ายนั้นมีวิถีชีวิตในรูปแบบใด จากเรื่อง *Desert Exile: the Uprooting of a Japanese-American Family* อุซิดะได้กล่าวไว้ว่าเด็กในห้องเรียนของเธอนั้นเวลาเล่นกันจะเลียนแบบการรับประทานอาหารในห้องโรงกลางโดยที่ไม่ได้คิดเลยว่าตามปกติแล้วคนทั่วไปจะนั่งรับประทานอาหารพร้อมหน้าพร้อมตากับคนในครอบครัวที่โต๊ะอาหาร

Whenever the children played house, they always stood in the line to eat at make-believe mess halls rather than cooking and setting tables as

⁶⁰ Ibid., p. 37.

they would have done at home. It was sad to see how quickly the concept of home had changed for them.⁶¹

จากตัวอย่างข้างต้นแสดงให้เห็นถึงความเปลี่ยนแปลงในชีวิตของกลุ่มชนเชื้อสายญี่ปุ่นเมื่อต้องมาใช้ชีวิตอยู่ในค่ายตามที่รัฐบาลกำหนด ผลกระทบดังกล่าวไม่เพียงแต่ส่งผลในระดับปัจเจกบุคคล เมื่อต้องตกอยู่ในฐานะผู้ถูกกักกันหากแต่ยังมีส่วนทำให้ครอบครัวต้องเข้าสู่ภาวะล่มสลาย ปัญหาดังกล่าวยังคงส่งผลอย่างต่อเนื่องแม้ว่าสงครามจะสิ้นสุดลงแล้วก็ตาม ดังนั้นสิ่งที่กลุ่มชนเชื้อสายญี่ปุ่นต้องพยายามทำคือหาหนทางที่จะฟื้นฟูชีวิตความเป็นอยู่ของครอบครัวที่มีมาแต่เดิมให้กลับคืนมาอีกครั้ง

ไม่เพียงแต่ปัญหาในระดับปัจเจกบุคคล และระดับครอบครัว การถูกบังคับให้อพยพยังมีส่งผลต่อความเป็นชุมชนของกลุ่มชนเชื้อสายญี่ปุ่นในช่วงก่อนสงครามโลกครั้งที่ 2 ดังนั้นในวรรณกรรมการกักกันผู้เขียนไม่เพียงแต่พยายามแสดงให้เห็นว่ากลุ่มชนเชื้อสายญี่ปุ่นมีวิถีชีวิตภายใต้นโยบายของรัฐอย่างไร หากแต่ยังให้ความสำคัญกับการพยายามสร้างชุมชนของกลุ่มชนเชื้อสายญี่ปุ่นหลังจากที่ถูกรัฐทำลายลงในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 ด้วย จากวรรณกรรมการกักกันพบว่านโยบายของรัฐมีส่วนทำให้ชุมชนของกลุ่มชนเชื้อสายญี่ปุ่นต้องล่มสลายไป ชุมชนที่เคยมีอยู่ก่อนสงครามโลกจะเกิดขึ้นได้ถูกทำให้หายไปราวกับว่ากลุ่มชนเชื้อสายญี่ปุ่นไม่ได้อยู่หรือเป็นส่วนหนึ่งของสหรัฐอเมริกาและแคนาดา ในสหรัฐอเมริกาพวกเขาถูกอพยพให้เข้าไปอยู่ตามค่ายกลางทะเลทรายที่ห่างไกลผู้คนโดยแทบจะตัดขาดจากโลกภายนอกอย่างสิ้นเชิง ส่วนในแคนาดาการอพยพเกิดขึ้นเพียงชั่วข้ามคืนดังเช่นที่เอมิลีได้กล่าวไว้ในสมุดบันทึกของเธอ

There's no sadness when friends of long standing disappear overnight--- either to Camp or somewhere in the Interior. No farewells---no promise at all of future meetings or correspondence---or anything. We just disperse. It's as if we never existed.⁶²

⁶¹ Yoshiko Uchida, *Desert Exile: the Uprooting of a Japanese-American Family*, p. 88.

⁶² Joy Kogawa. *Obasan*, p.105.

กล่าวได้ว่าการอพยพกลุ่มชนเชื้อสายญี่ปุ่นด้วยความรวดเร็วเช่นนี้โดยไม่ให้ผู้ถูกกักกันได้มีโอกาสบอกเล่าใคร กลุ่มชนเชื้อสายญี่ปุ่นในแคนาดาจึงดูเหมือนถูกให้หายไปภายในพริบตา การอพยพอย่างในระยะเวลาที่กระชั้นชิดทำให้ผู้ถูกกักกันไม่มีแม้แต่โอกาสจะแสดงความรู้สึกเสียใจในยามรำลาคคนรู้จักหรือจะวางแผนอนาคตข้างหน้าร่วมกันเพราะพวกเขาต้องเดินทางตามคำสั่งของรัฐบาลโดยทันทีทันใดและไม่มีข้อต่อรอง

แม้กระทั่งสงครามสงบแล้ว ร่องรอยของกลุ่มชนเชื้อสายญี่ปุ่นในแคนาดาตามเมืองร้างต่าง ๆ ที่พวกเขาเคยอยู่ในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 ก็กลายมาเป็นพื้นที่ที่รกร้างว่างเปล่าราวกับว่าไม่เคยมีคนอาศัยอยู่มาก่อน ร่องรอยที่ไม่อาจสืบค้นที่มาที่ไปของกลุ่มชนเชื้อสายญี่ปุ่นในช่วงเวลาดังกล่าวเน้นย้ำให้เห็นถึงความรู้ตัวตนของคนเหล่านี้ในประวัติศาสตร์ของแคนาดา สอดคล้องกับความพยายามของรัฐบาลแคนาดาที่จะลบล้างชุมชนของกลุ่มชนเชื้อสายญี่ปุ่นหายไปนับตั้งแต่สงครามปะทุขึ้น แม้กระทั่งสงครามสิ้นสุดลงแล้วรัฐก็ยังคงยังขับไล่กลุ่มคนเหล่านี้ให้อพยพไปอยู่ญี่ปุ่นหรือย้ายไปอยู่ทางตอนในของประเทศเพื่อไม่ให้กลับมาสร้างชุมชนเดิมในแวนคูเวอร์ซึ่งครั้งหนึ่งเคยเป็นชุมชนใหญ่ที่มีการรวมตัวของกลุ่มชนเชื้อสายญี่ปุ่นอยู่อย่างหนาแน่น ในเรื่อง *Obasan* เมื่อนะโอะมิ เอมิลี ลุง และโอะบะซังได้เดินทางไปยังเมืองที่อยู่ตอนในของรัฐบริติช โคลัมเบีย พวกเขาไม่พบหลักฐานใด ๆ ตามเมืองต่าง ๆ ที่กลุ่มชนเชื้อสายญี่ปุ่นเคยอยู่ในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 เลย ไม่ว่าจะเป็ "road camp" ที่ลุงเคยทำงาน หรือเมืองร้างต่าง ๆ

We looked for the evidence of our having been in Bayfarm, in Lemon Creek, in Popoff. Bayfarm and Popoff were farmlands in Slocan before the tar-paper huts sprang up. [...] Where on the map or on the road was there any sign? Not a mark was left. All our huts had been removed long before and the forest had returned to take over the clearings.⁶³

กล่าวได้ว่าสิ่งที่หลงเหลืออยู่มีแต่ชุมชนเดิมของชาวแคนาดาผิวขาวราวกับว่าตามเมืองต่าง ๆ นั้นไม่เคยมีกลุ่มชนเชื้อสายญี่ปุ่นอาศัยอยู่เลย สะท้อนให้เห็นผลลัพธ์ของนโยบายของรัฐในการ

⁶³ Ibid., p.139.

พยายามสลายชุมชนของกลุ่มชนเชื้อสายญี่ปุ่น กลุ่มชนเชื้อสายญี่ปุ่นซึ่งเป็นชนกลุ่มน้อยจึงถูกทำให้เสมือนไร้ตัวตน ไม่มีผู้ใดได้รับรู้ว่าเกิดอะไรขึ้นกับคนเหล่านี้ในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2

อย่างไรก็ดี ในวรรณกรรมการกักกันได้สะท้อนให้เห็นว่าถึงแม้ว่าชุมชนจะล่มสลายไป แต่ความสำคัญของชุมชนไม่ได้จำเป็นว่าจะต้องมีการอยู่รวมตัวกันเป็นชุมชนเสมอไป เพราะความมีอยู่ของชุมชนนั้นยังคงได้รับการรักษาเอาไว้ได้ตราบโศกที่จิตวิญญาณของความเป็นชุมชนยังคงอยู่ จากวรรณกรรมการกักกันจะพบว่าแม้ว่ารัฐบาลจะพยายามกำจัดชุมชนของกลุ่มชนเชื้อสายญี่ปุ่นให้ออกไปจากกระแสหลัก แต่จิตวิญญาณของชุมชนกลับไม่ถูกทำให้หายไปตามไปด้วย การยึดโยงคนในชุมชนที่ล่มสลายไปแล้วให้ยังคงมีความรู้สึกเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันหรือผูกพันเป็นพวกพ้องเดียวกันแสดงออกผ่านการช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน ดังจะเห็นได้จากเรื่อง *Obasan* หลังจากนะโอะมิ โอะบะซัง และสตีเฟนต้องขึ้นรถไฟไปยังสโกลด์ันเพื่อไปอยู่ในเหมืองร้างตามที่รัฐบาลกำหนด นะโอะมิได้บรรยายถึงบรรยากาศบนรถไฟไว้ว่าถึงแม้ผู้ถูกกักกันเหล่านี้ต่างไม่เคยรู้จักกันมาก่อน แต่สรรพนามที่ใช้เรียกขานกันกลับใช้สรรพนามสำหรับเครือญาติ เช่น ลุง ป้า น้า อา

The train is full of strangers. But even strangers are addressed as "Ojisan" or "Obasan", meaning Uncle or Aunt. Not one uncle or aunt, grandfather or grandmother, brother or sister, not one of us on this journey returns home again.⁶⁴

การใช้สรรพนามที่ใช้เรียกคนใกล้ชิดในครอบครัวนี้สะท้อนให้เห็นความสัมพันธ์อันแน่นแฟ้น ของกลุ่มชนเชื้อสายญี่ปุ่นซึ่งแม้จะมีที่มาที่แตกต่างกัน แต่สำหรับพวกเขาแล้วมิได้ถือว่าคุณที่อยู่บนรถไฟขบวนเดียวกันเป็นแค่กลุ่มชนเชื้อสายญี่ปุ่นในแคนาดาที่ประสบกับชะตากรรมเดียวกันคือต้องพลัดพรากจากบ้านของตนเองและไม่มีโอกาสได้กลับไปอีกเพราะนโยบายของรัฐ กลุ่มชนเชื้อสายญี่ปุ่นที่โดยสารบนรถไฟขบวนเดียวกันนี้ยังเป็นปฏิบัติต่อกันเสมือนคนที่มาจากครอบครัวเดียวกันด้วย

กล่าวได้ว่าถึงแม้คนเหล่านี้จะต้องประสบกับความยากลำบากไม่แตกต่างกันเท่าใดนัก แต่อะไรที่พอจะช่วยเหลือกันและกันได้ก็ยินดีที่จะทำ ในเรื่อง *Obasan* ระหว่างการ

⁶⁴ Ibid., p. 133.

เดินทางไปสโลคัน ถึงแม้ว่ากลุ่มชนเชื้อสายญี่ปุ่นบนรถไฟต่างเป็นคนแปลกหน้าซึ่งกันและกัน แต่ไมตรีจิตก็ยังไม่เหือดแห้งหายไป ความเชื่อเพื่อเผื่อแผ่ปรากฏให้เห็นในตอนที่โอะบะซังเห็นหญิงสาวพร้อมทารกแรกเกิดซึ่งแทบจะไม่มีสัมภาระติดตัวมาแม้แต่ผ้าอ้อมเด็ก แม้ว่าในตอนนั้นโอะบะซังจะไม่มีของกำนัลใด ๆ ที่จะแสดงน้ำใจได้ แต่ก็ยังให้หะโอะมิแบ่งส้มไปให้แม่ลูกคู่นั้น และโอบาซังยังมอบผ้าห่อของให้ด้วย ส่วนหญิงชราที่นั่งถัดไปก็ยังเสียดสีผ้าซับในเพื่อนำไปใช้เป็นผ้าอ้อมสำหรับทารก การกระทำดังกล่าวทั้งของหญิงชราและโอะบะซังยอมทำให้ผู้รับรู้สีกดีและซาบซึ้งในน้ำใจที่ผู้อื่นมีให้ แม้ว่าเธอจะต้องเดินทางตามลำพังพร้อมกับลูกน้อยแต่คนอื่น ๆ ที่อยู่รอบตัวก็ไม่ได้ทำให้เธอรู้สึกว่ตนเองโดดเดี่ยวหรือไม่อาจจะหันหน้าไปพึ่งใครได้

ในวรรณกรรมการกักกันยังแสดงให้เห็นว่าเมื่อกลุ่มชนเชื้อสายญี่ปุ่นจำต้องอพยพโยกย้ายไปยังสถานที่ใหม่ตามแต่รัฐจะกำหนด สิ่งที่พวกเขาพยายามทำเพื่อชดเชยสิ่งที่สูญหายไปคือการรื้อฟื้นชุมชนขึ้นมาในถิ่นที่อยู่ใหม่ ในเรื่อง *Nisei Daughter Farewell to Manzanar* และ *Desert Exile: the Uprooting of a Japanese-American Family* ผู้เขียนต่างได้บรรยายถึงค่ายที่ตนเองอยู่ว่าไม่ต่างอะไรกับเมืองเมืองหนึ่ง ค่ายต่างๆที่ถูกบอกเล่าผ่านวรรณกรรมการกักกันจึงมีทุกสิ่งทุกอย่างอย่างที่ชุมชนทั่วไปมี ไม่ว่าจะเป็นโรงเรียน โรงพยาบาล ห้องสมุด กลุ่มองค์กร ศาสนาทั้งพุทธและคริสต์นิกายต่าง ๆ สถานีดับเพลิง สถานีตำรวจ ฯลฯ แม้ว่าสภาพของค่ายจะอยู่กลางทะเลทรายที่ตัดขาดจากโลกภายนอก แต่ภายในชุมชนเล็ก ๆ อย่างนี้วิถีชีวิตของผู้กลุ่มชนเชื้อสายญี่ปุ่นก็ยังคงดำเนินต่อไปเฉกเช่นเดียวกับที่เคยเป็นอยู่ เพียงแต่เปลี่ยนพื้นที่ของชุมชนมาเป็นสถานที่ใหม่ ค่ายกลางทะเลทรายที่แห้งแล้งให้ความรู้สึกหดหู่ได้ถูกพลิกฟื้นให้กลายเป็นสถานที่ที่น่าอยู่โดยผู้ถูกกักกันเอง สำหรับผู้ถูกกักกันในสหรัฐอเมริกา การจะหนีออกจากสภาพความแห้งแล้งของค่ายกลางทะเลทรายย่อมเป็นเรื่องที่เป็นไปไม่ได้เพราะต้องอยู่ภายใต้การควบคุมของรัฐบาล ดังนั้นพวกเขาจึงไม่มีทางเลือกอื่นใดนอกจากจะต้องดำเนินชีวิตต่อไป สิ่งที่พวกเขาพอจะทำได้ในสภาวะเช่นนี้คือสร้างความรื่นรมย์ให้กับตนเองด้วยการเปลี่ยนสภาพแวดล้อมที่น่าอยู่และพลอยให้รู้สึกเหี่ยวเฉามาเป็นทัศนียภาพที่งดงามเพื่อเพิ่มความมีชีวิตชีวาให้กับพื้นที่ที่ถูกล้อมด้วยรั้วลวดหนามและลาดตระเวนไปด้วยทหารที่ถือปืนคอยควบคุม ในเรื่อง *Desert Exile: the Uprooting of a Japanese-American Family* อุชิตะได้บรรยายถึงสภาพแวดล้อมภายในค่ายทานฟอรั่นว่าเมื่อผู้ถูกกักกันเริ่มปรับตัวให้เข้ากับสถานที่และวิถีชีวิตใหม่ได้แล้ว พวกเขาก็ใช้เวลาว่างในการปรับปรุงสภาพค่ายขึ้นมาใหม่ ผลที่เกิดขึ้นจากความช่างคิดช่างประดิษฐ์ของผู้ถูกกักกันคือค่ายทานฟอรั่นเต็มได้กลายเป็นค่ายที่เต็มไปด้วยสวนดอกไม้เล็ก ๆ และแปลงพืชผักสวนครัว

ซึ่งกระจายอยู่ตามเรือนนอนของอาคารต่าง ๆ ค่ายจึงมีสีสันเพราะดอกไม้มานานาชนิด ส่วนคนที่มีความสามารถทางด้านการจัดแต่งสวนยังเนรมิตให้สวนเหล่านี้งดงามมากขึ้นด้วยการจำลองน้ำตก ทะเลสาบพร้อมสะพานไม้ ท่าเรือ สวนที่ตกแต่งอยู่ตามอาคารต่าง ๆ จึงไม่เพียงแต่สร้างความงดงามให้กับผู้พบเห็นแต่ยังมีส่วนช่วยปลอบประโลมจิตใจให้กับผู้อยู่ในค่ายอีกด้วย

Dozens of small vegetable and flower gardens flourished along the barracks and stables, and a corner of camp that once housed a junk pile was transformed into a colorful camp garden of stocks sweetpeas, irises zinnias, and marigolds. A group of talented men also made a miniature park with trees and a waterfall, creating a small lake complete with a wooden bridge, a pier, and an island. It wasn't much, but it is was one of the many efforts made to comfort the eye and heart.⁶⁵

ไม่เพียงแต่ค่ายทานฟอรันเท่านั้นที่มีการจัดแต่งสวน ในเรื่อง *Farewell to Manzanar* กระจกทซูกิก็ได้กล่าวถึงสวนญี่ปุ่นที่ถูกกักกันในค่ายแมนซานาร์ได้ช่วยกันตกแต่งตามอาคารต่าง ๆ ด้วยเช่นกัน สวนเหล่านี้มีส่วนทำให้บรรยากาศภายในค่ายน่าอยู่มากขึ้น ยามเย็นผู้ถูกกักกันสามารถเดินชมความงามของสวน อีกทั้งทัศนียภาพที่โอบล้อมค่ายด้วยภูเขาด้านนอกก็ยังช่วยจรรโลงจิตใจมากยิ่งขึ้น ในช่วงขณะนั้นผู้ถูกกักกันจะรู้สึกราวกับว่าตนเองมิได้เป็นนักโทษที่อยู่ภายในค่าย กระนั้น ความงดงามที่ได้รับการตกแต่งใหม่มิได้ทำให้ผู้ถูกกักกันหลงลืมสถานภาพของตนเองไปได้อย่างสิ้นเชิง กระจกทซูกิได้กล่าวไว้ว่าถึงแมนซานาร์จะกลายมาเป็นสถานที่ที่ดูเหมือนจะน่าอภิรมย์เพียงใด แต่เธอก็รู้ว่าพื้นที่ที่เธออยู่นั้นคือบริเวณที่เธอไม่สามารถจะหนีออกไปเพื่อหาอิสรภาพได้

Gardens had sprung up everywhere, in the firebreaks, between the rows of barracks---rock gardens, vegetable gardens, cactus and flower gardens. [...] Near Block 28 some of the men who had been professional gardeners built a small park, with mossy nooks, ponds waterfalls and curved wooden bridges. Sometimes in the evenings we could walk down

⁶⁵ Yoshiko Uchida, *Desert Exile: the Uprooting of a Japanese-American Family*, pp. 93-94.

the raked gravel paths. You could face away from the barracks, look past a tiny rapids toward the darkening mountains, and for a while not be a prisoner at all. You could hang suspended in some odd, almost lovely land you could not escape from yet almost didn't want to leave.⁶⁶

กล่าวได้ว่าการพยายามสร้างชุมชนใหม่ซึ่งสะท้อนผ่านการจัดสวนญี่ปุ่นของผู้ถูกกักกันในค่ายต่าง ๆ นอกจากจะแสดงให้เห็นความเป็นอยู่ภายในค่ายที่ดูมีชีวิตมากขึ้นแล้ว สวนญี่ปุ่นเหล่านี้ยังเป็นการเน้นย้ำให้เห็นรากเหง้าที่เป็นวัฒนธรรมเดิมของกลุ่มชนเชื้อสายญี่ปุ่นที่ไม่อาจตัดขาดหรือละทิ้งไปได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อสวนที่ได้รับการตกแต่งนี้เป็นผลงานของคนรุ่นนิเซอิหรือสวนญี่ปุ่นที่มีอยู่ภายในค่ายจึงเปรียบได้กับความผูกพันของคนรุ่นนิเซอิที่ยังคงมีต่อบ้านเกิดเมืองนอน กระนั้นสวนญี่ปุ่นในค่ายได้ถูกจำลองไว้ในบรรยากาศของค่ายที่มีกระแสวัฒนธรรมตะวันตกที่ยังคงไหลบ่าเข้ามา ค่ายต่าง ๆ ที่รัฐบาลสหรัฐจัดเตรียมไว้เพื่อรองรับกลุ่มชนเชื้อสายญี่ปุ่นไม่ได้เป็นแค่เพียงสถานที่ที่ใช้กักกันคนเหล่านี้เท่านั้น แต่ยังเป็นพื้นที่ที่ความเป็นตะวันตกและความเป็นตะวันออกได้มีการปะทะผสมผสานกันซึ่งแสดงผ่านวิถีชีวิตของคนในค่ายที่ไม่แตกต่างจากชุมชนของชาวอเมริกันทั่วไป ในเรื่อง *Farewell to Manzanar* วะกะทซูกิได้บอกเล่าวิถีชีวิตของกลุ่มชนเชื้อสายญี่ปุ่นในค่ายแมนซานาร์ที่เต็มไปด้วยอิทธิพลของวัฒนธรรมอเมริกันต่อวิถีชีวิตของผู้ถูกกักกัน ในค่ายแห่งนี้พวกเขาดำเนินชีวิตเฉกเช่นอเมริกันชนทั่วไป ถึงแม้พวกเขาจะไม่สามารถอยู่อย่างคนที่มีอิสรภาพได้ แต่ค่ายแมนซานาร์ได้กลายมาเป็นพื้นที่ที่เปิดโอกาสให้พวกเขา โดยเฉพาะคนรุ่นนิเซอิได้ทำในสิ่งที่ไม่อาจทำได้หากยังอยู่ในโลกภายนอกเพราะความเป็นชนกลุ่มน้อยได้ปิดกั้นหนทางในการแสดงออกเหมือนกับคนในกระแสหลักทั่วไป เช่น การเล่นละครเวทีที่ต้องสวมบทบาทเป็นคนอเมริกันในเรื่อง *Growing Pain* ซึ่งแสดงโดยผู้ถูกกักกัน ส่วนพี่ชายของวะกะทซูกิทั้งเรย์และคิโยะต่างเป็นนักกีฬาของค่าย ลิเลียนพี่สาวเป็นหนึ่งในสมาชิกวง The Sierra Stars ขึ้นเวทีการแสดงด้วยชุดควาบอย ส่วนบิลล์พี่ชายอีกคนหนึ่งได้ตั้งวงดนตรี The Jive Bombers เปิดการแสดงด้วยการร้องเพลงตามสมัยนิยม โดยหนึ่งในเพลงที่นำมาขับร้องคือ Don't Fence Me In ของเกลนน์ มิลเลอร์ (Glenn Miller)

Oh, give me land, lots of land,
Under starry skies above,

⁶⁶ Jeanne Wakatsuki Houston and James D. Houston, *Farewell to Manzanar*, p. 99.

Don't fence me in.
 Let me ride through the wide
 Open country that I love...⁶⁷

แม้ว่าวะกะทซูกิจะได้กล่าวไว้ว่าการนำเพลงนี้มาขับร้องเป็นเพราะทางวงดนตรีต้องการเล่นเพลงใหม่ ๆ และไม่ยากตกยุค ไม่ได้เลือกเพลงนี้มาเพื่อต้องการล้อเลียนเจ้าหน้าที่ของค่ายที่ทำการกักกันกลุ่มชนเชื้อสายญี่ปุ่น กระนั้นจะตั้งใจหรือไม่ตั้งใจ แต่เนื้อหาของเพลงเกี่ยวกับการวิพากษ์การลิดรอนอิสรภาพซึ่งตรงกับชีวิตจริงของผู้ถูกกักกันได้ถูกนำมาร้องในค่ายที่กักบริเวณพวกเขานั้นทำให้เหมือนกับเป็นการยั่วล้อสถานภาพของตนเองอยู่ในที่ ขณะเดียวกันก็เสียดสีรัฐบาลไปด้วยในตัว

กล่าวได้ว่ากิจกรรมที่จัดขึ้นภายในค่ายไม่ได้เพียงแค่สร้างความบันเทิงใจให้กับผู้ถูกกักกันเท่านั้น แต่ยังทำให้ผู้อยู่ภายในค่ายรู้สึกถึงความ เป็นชุมชนผ่านกิจกรรมที่มีร่วมกัน ดังที่อุชิตะได้กล่าวถึงความรู้สึกนี้หลังจากที่เธอและครอบครัวเข้าร่วมกิจกรรมที่จัดขึ้นในช่วงที่เธออยู่ในค่ายโทปาซ “When the entertainment was over, we walked back to our barrack feeling a warmth and sense of community we had not known since coming to Topaz.”⁶⁸ อย่างไรก็ตาม แม้ว่าการจัดกิจกรรมหรือการจัดสวนจะช่วยสร้างความผ่อนคลายให้กับผู้ถูกกักกันมากขึ้น แต่การหาวิธีพักผ่อนหย่อนใจเช่นนั้นนอกเหนือจะเป็นการพยายามรื้อฟื้นชุมชนขึ้นมาใหม่แล้ว ยังเป็นอีกหนทางหนึ่งที่จะช่วยให้พวกเขาสามารถดำเนินชีวิตต่อไปได้แม้ว่าจะต้องเผชิญหน้ากับความขมขื่นกับสถานภาพของตนเองมากเพียงใดก็ตาม ในเรื่อง *Farewell to Manzanar* วะกะทซูกิได้กล่าวไว้ว่าในโลกแคบ ๆ ของค่ายแมนฮานาร์ การจะมีชีวิตอยู่ต่อไปได้นั้นสิ่งสำคัญสำหรับผู้ถูกกักกันก็คือ การเรียนรู้ที่จะระงับความโกรธและความสิ้นหวัง ตลอดจนพยายามที่จะสร้างสิ่งที่ถูกทำลายลงไปแล้วให้กลับฟื้นคืนขึ้นมาใหม่เพื่อให้ชีวิตเป็นปกติสุขและดำเนินต่อไป ความรู้สึกของวะกะทซูกิที่มีต่อชุมชนคือ ต้องการอยู่ในชุมชนที่มีได้แปลกแยกจากชุมชนของชาวอเมริกันทั่วไป ชุมชนที่ถูกสร้างขึ้นใหม่ในค่ายแมนฮานาร์ผ่านการจัดสวนแบบญี่ปุ่นจึงเป็นแค่เพียงสิ่งที่สะท้อนให้เห็นความเป็นญี่ปุ่นที่เป็นรากเหง้าเดิม แต่เหนือสิ่งอื่นใด ๆ ความเป็นอยู่ของคนในชุมชนก็ยังคงมีชีวิตชีวิตเหมือนกับชาวอเมริกันอยู่ดีเพราะสำหรับพวกเขาแล้วไม่ได้ถือว่าตนเองเป็นคนอื่นนอกจาก

⁶⁷ Ibid., p. 102.

⁶⁸ Yoshiko Uchida, *Desert Exile: the Uprooting of a Japanese-American Family*, p. 126.

ชาวอเมริกัน แม้ว่าพวกเขาจะถูกรัฐบาลยึดเยียดข้อหา ก็ดกกัน กักขังหรืออะไรก็ตามแต่ แต่ทั้งหมดนี้ก็ไม่ได้ทำให้ความปรารถนาที่จะเป็นส่วนหนึ่งของสังคมอเมริกันได้ถูกสั่นคลอนไป

In such a narrowed world, in order to survive, you learn to contain your rage and your despair, and you try to re-create, as well as you can, your normality, some sense of things continuing. The fact that America had accused us, or excluded us, or imprisoned us, or whatever it might be called, did not change the kind of world we wanted. Most of us were born in this country; we had no other models. Those parks and gardens lent it an oriental character, but in most ways it was a totally equipped American small town, [...] ⁶⁹

ความคิดดังกล่าวของวาระกะทึซึกิแสดงให้เห็นว่าสำหรับเธอแล้วชุมชนที่เธอเป็นส่วนหนึ่งนั้นไม่ได้เป็นชุมชนญี่ปุ่นที่ต่างไปจากชุมชนในกระแสหลัก เพราะในค่ายแมนซานาร์ซึ่งเปรียบเหมือนกับเมืองเล็ก ๆ นี้เป็นเมืองที่มีลักษณะความเป็นอเมริกันอยู่มากแม้ว่าสมาชิกในชุมชนจะมีลักษณะทางกายภาพเป็นชาวญี่ปุ่นก็ตาม

ในเรื่อง *Obasan* ก็เช่นกัน เมื่อครอบครัวของนะโอะมิต้องย้ายไปอยู่สโลคัน ลุงและสตีเฟนได้ช่วยกันพลิกฟื้นความมีชีวิตชีวาให้กับกระท่อมที่ทรุดโทรมด้วยการจัดตกแต่งสวนซึ่งมองอีกนัยหนึ่งก็คือการพยายามรื้อฟื้นชุมชนขึ้นมาอีกครั้ง หลังจากที่โดนขับไล่ออกจากสโลคัน การจัดสวนแบบญี่ปุ่นโดยลุงซึ่งเป็นคนรุ่นอิชเซอิเปรียบได้กับการพยายามอ้างความเป็นญี่ปุ่นให้กับชุมชนที่ถูกสร้างขึ้นใหม่ ขณะที่สตีเฟนซึ่งเป็นเหมือนตัวแทนของคนรุ่นซันเซอิและเป็นพลเมืองแคนาดาได้ปักธงยูเนียนแจ็กลงไปในสวนญี่ปุ่นนี้สะท้อนถึงจิตสำนึกในความเป็นแคนาดาที่เขาได้อยู่อย่างเปี่ยมล้น ไม่ว่ารัฐบาลจะกระทำต่อชาวแคนาดาเชื้อสายญี่ปุ่นราวกับพวกเขาไม่ใช่พลเมืองของประเทศก็ตาม ชุมชนที่ถูกสร้างขึ้นใหม่นี้จึงเป็นชุมชนที่มีทั้งความเป็นตะวันตกและความเป็นตะวันออกผสมผสานกัน ความเป็นญี่ปุ่นซึ่งเป็นรากเหง้าเดิมมิได้ถูกแทนที่

⁶⁹ Jeanne Wakatsuki Houston and James D. Houston, *Farewell to Manzanar*, p. 100.

ด้วยความเป็นตะวันตกซึ่งเป็นวัฒนธรรมใหม่อย่างสิ้นเชิง ขณะเดียวกันความเป็นแคนาดาก็มีอิทธิพลต่อกลุ่มชนเชื้อสายญี่ปุ่นอยู่ไม่น้อยโดยเฉพาะกับคนรุ่นหลัง

Slovan greening in spring is vulnerable as birth, the bright yellow-green turning steadily deeper into shades of blue. Uncle makes a rock garden in the front yard with a tiny stream and waterfall winding around the base to a small pool. At the top of the garden, Stephen digs a hole and plants a flagpole with an oversized Union Jack.⁷⁰

จากวรรณกรรมการกักกันที่ศึกษาแสดงให้เห็นว่าความเป็นชุมชนไม่จำเป็นต้องยึดติดกับพื้นที่ หากชุมชนล่มสลายลงสามารถรื้อฟื้นชุมชนขึ้นมาอีกครั้งในพื้นที่ใหม่โดยสิ่งที่สำคัญที่สุดคือการคงจิตวิญญาณของชุมชนให้คงอยู่ต่อไป อีกทั้งความหมายของชุมชนที่มีต่อคนแต่ละรุ่นก็แตกต่างกันไป สำหรับคนรุ่นอพยพ ชุมชนสำหรับพวกเขาคือชุมชนที่ยังมีความเชื่อมโยงกับความเป็นญี่ปุ่น ส่วนคนรุ่นหลังที่ถือว่าตนเองเป็นคนอเมริกันหรือแคนาดา ชุมชนสำหรับพวกเขาแล้วคือชุมชนที่สัมผัสได้ถึงความเป็นตะวันตก ดังนั้นเมื่อกลุ่มชนเชื้อสายญี่ปุ่นรุ่นต่าง ๆ ยังต้องอยู่ร่วมกันในชุมชนเดียวกันนี้ ชุมชนของกลุ่มชนเชื้อสายญี่ปุ่นที่ถูกสร้างขึ้นใหม่จึงมีกลิ่นอายทั้งความเป็นตะวันตกและความเป็นญี่ปุ่นผสมผสานกัน

3.2.3 การกลับคืนสู่สังคมกระแสหลัก

ในปีค.ศ. 1943 ได้มีการอนุญาตให้คนรุ่นที่สองซึ่งเป็นคนหนุ่มสาวประมาณ 17,000 คน ได้เดินทางจากค่ายไปใช้ชีวิตอยู่ตามรัฐต่าง ๆ ทางตะวันออกของประเทศ⁷¹ ส่วนรัฐทางตะวันตกยังคงเป็นพื้นที่ควบคุม กลุ่มผู้ถูกกักกันส่วนใหญ่ซึ่งเป็นคนรุ่นนิเซอิได้ตัดสินใจรับข้อตกลงจากรัฐ เพราะเบื่อหน่ายชีวิตในศูนย์ที่ขาดอิสรภาพ และมีความกระตือรือร้นที่กลับคืนสู่สังคมที่ถูกตัดขาดในช่วงระยะเวลาที่ผ่านมาแม้ว่าจะต้องจากครอบครัวหรือพ่อแม่ซึ่งไม่ได้รับสิทธินี้ การย้ายไปอยู่ทางชายฝั่งตะวันออกนอกจากจะมีโอกาสได้เริ่มต้นชีวิตใหม่ด้วยการศึกษาต่อ

⁷⁰ Joy Kogawa, *Obasan*, p.164.

⁷¹ Dale S. McLemore, *Racial and Ethnic Relations in America* (Boston: Allyn and Bacon, 1980), p.182.

หรือหางานทำแล้ว รัฐทางแถบนี้ยังไม่มีปัญหาทางเชื้อชาติรุนแรงมากเท่ากับรัฐทางชายฝั่งตะวันตก อย่างไรก็ตาม ยังมีผู้ถูกกักกันบางส่วนไม่กล้าจะออกไปเผชิญโลกภายนอกอีกครั้ง โดยเฉพาะคนรุ่นอพยพหรือคนรุ่นพ่อแม่ การปลดปล่อยของรัฐบาลก่อให้เกิดปัญหาแก่พวกเขาเป็นอย่างมาก บางคนเคยชินกับวิถีชีวิตในค่ายที่ต้องพึ่งพิงการอุปถัมภ์จากรัฐ เมื่อต้องออกไปเผชิญกับโลกภายนอกอีกครั้งจึงไม่อาจปรับตัวเข้ากับสังคมที่เปลี่ยนไป หลายคนหมดความหวังที่จะก่อร่างสร้างตัวใหม่เพราะประสบกับภาวะล้มละลาย กิจการ ธุรกิจ ร้านค้า ทรัพย์สินถูกยึดและถูกโกง ประกอบกับยังคงหวาดหวั่นกับทัศนคติของคนขาวที่แสดงความเกลียดชังพวกเขามาโดยตลอด และเพิ่มขึ้นเป็นทวีคูณในช่วงสงคราม

ในเรื่อง *Farewell to Manzanar* พ่อของวาระทซ์ซุกิต้องเผชิญหน้ากับปัญหาดังกล่าว วาระทซ์ซุกิได้เปรียบเทียบสภาพของพ่อหลังจากได้รับอิสระจากรัฐบาลแล้วว่าไม่ต่างไปจากทาสผิวดำที่ได้รับอนุญาตให้เดินทางออกจากไร่ฝ้าย เพราะไม่รู้ว่าหนทางข้างหน้าตนเองจะต้องเผชิญกับอะไร และหวาดกลัวเกินกับสิ่งที่จะต้องพบเจอต่อไป

The truth was, at this point Papa did not know which way to turn. In the government's eyes a free man now, he sat, like those black slaves you hear about who, when they got word of their freedom at the end of the Civil War, just did not know where else to go or what else to do and ended up back on the plantation, rooted there out of habit or lethargy or fear.⁷²

สำหรับพ่อของวาระทซ์ซุกิได้เลือกทางเดินที่ต่างจากลูก ๆ ซึ่งเป็นคนรุ่นนิเซอคือพ่อพร้อมลูกที่ยังเล็ก ได้มุ่งหน้ากลับไปทางฝั่งตะวันตกของประเทศ เพราะพ่อเองไม่อยากจะไปอยู่ในดินแดนที่ตนไม่รู้จักและคุ้นเคย แต่ถึงจะกลับไปฝั่งตะวันตกที่เคยอาศัยอยู่ก็ไม่รู้ว่าจะเริ่มต้นใหม่อย่างไร การอยู่ในค่ายเป็นเวลาหลายปีถึงจะไม่ไ้ช่วงเวลาที่ดีนักแต่ก็คุ้นชินกับวิถีชีวิตในค่ายที่ตัดขาดจากโลกภายนอกและมีรัฐบาลเป็นผู้เลี้ยงดู ดังนั้นเมื่อจู่ ๆ ได้รับคำสั่งจากรัฐบาลให้ออกจากค่ายไปได้ ก็ไม่รู้ว่า จะจัดการกับชีวิตตนเองต่อไปอย่างไร จากท่าทีของพ่อของวาระทซ์ซุกิซึ่งเป็นคนรุ่นนิเซอจะจริงใจหรือไม่แน่ใจต่ออนาคตข้างหน้าของตนเอง กล่าวได้ว่าสำหรับคนรุ่นอพยพซึ่งเข้าสู่ในช่วงวัยชราแล้วนั้นต้อง

⁷² Jeanne Wakatsuki Houston and James D. Houston, *Farewell to Manzanar*, p.132.

ประสบกับปัญหาในการปรับตัวให้เข้ากับการเปลี่ยนแปลงใหม่ เมื่อถูกบังคับให้ออกจากค่ายพวกเขาจึงไม่รู้ว่าตนเองควรจะจัดการกับชีวิตของตนอย่างไรหลังจากที่เคยชินกับการใช้ชีวิตภายในค่าย

สำหรับตัววะกะทซุกิและพี่น้องคนอื่น ๆ เมื่อรู้ว่าจะได้รับอิสรภาพคืนมาอีกครั้งกลับไม่ได้มีความรู้สึกถึงโลดใจแต่อย่างใด สำหรับครอบครัวของเธอการเดินทางออกจากค่ายหลังจากถูกลิดรอนอิสรภาพมากกว่าสามปีครึ่ง พวกเขาหวาดกลัวต่ออนาคตข้างหน้าโดยเฉพาะวะกะทซุกิเพราะย้อนไปนึกถึงป้ายที่เคยเห็นเขียนขับไล่กลุ่มชนเชื้อสายญี่ปุ่นในช่วงสงคราม "JAPS GO BACK WHERE YOU CAME FROM" ข้อความบนป้ายที่แสดงออกถึงความรังเกียจกลุ่มชนเชื้อสายญี่ปุ่นอย่างชัดเจนถึงขนาดขับไล่ให้ออกนอกประเทศทำให้เธอเริ่มไม่แน่ใจว่าแม้ว่าสงครามจะสงบไปแล้ว เธอในฐานะที่เป็นหนึ่งในกลุ่มชนเชื้อสายญี่ปุ่นจะยังได้รับการต้อนรับอยู่หรือไม่ กระนั้นถึงเธอและครอบครัวจะเดินทางมาถึงลอสแอนเจลิสโดยไม่พบกับป้ายขับไล่ตามที่กังวลไว้ แต่เธอก็ไม่สามารถสลัดความรู้สึกว่าตนเองเป็นที่ไม่ต้องการของสังคมออกไปได้ ความรู้สึกดังกล่าวได้ส่งผลต่อเนื่องสืบไปแม้ว่าเธอจะได้กลับสู่สังคมกระแสหลักแล้วก็ตาม

อย่างไรก็ดี สำหรับคนรุ่นหลังโดยเฉพาะคนรุ่นนิเซอิที่เป็นคนหนุ่มสาวส่วนใหญ่จะมีท่าทีต่อนโยบายใหม่ในทางตรงกันข้าม การได้รับอิสรภาพสำหรับคนรุ่นนิเซอิเปรียบได้กับการเริ่มต้นชีวิตใหม่ที่พวกเขาคาดหวังว่าชีวิตในภายภาคหน้าจะดีกว่าเดิม ดังจะเห็นได้จากเรื่อง *Farewell to Manzanar* พี่ ๆ ของวะกะทซุกิบางคนมุ่งหน้าไปทางตะวันออกของประเทศ ซึ่งนอกจากความตึงเครียดทางเชื้อชาติจะลดน้อยลงกว่าทางฝั่งตะวันตกแล้ว พวกเขาก็ยังคงคิดว่ารัฐทางฝั่งตะวันออกจะเปิดโอกาสให้พวกเขามีความก้าวหน้ามากกว่าเดิม คำรำลือที่คนในครอบครัวมีต่อกันจึงเป็นคำพูดที่เปี่ยมไปด้วยความหวังถึงชีวิตที่สุขสบายขึ้น "See you in New Jersey. Find us all the big house there."⁷³ ส่วนในเรื่อง *Nisei Daughter* และ *Desert Exile: the Uprooting of the Japan-American Family* ก็เช่นกัน คะสุโกะและพี่น้องคนอื่น ๆ รวมไปถึง อุซึตะและพี่สาว ต่างพากันมุ่งหน้าไปทางรัฐในฝั่งตะวันออกเพื่อหาเรียนต่อและหางานทำ โดยพ่อแม่ซึ่งเป็นคนรุ่นนิเซอิต่างอยู่ในค่ายตามลำพังรอเวลาที่รัฐจะสั่งให้ย้ายออกอย่างเป็นทางการ

⁷³ Ibid., p.131.

ในเรื่อง *Nisei Daughter* แสดงให้เห็นถึงความปรารถนาของคะสุโกะที่จะเป็นส่วนหนึ่งในสังคมกระแสหลัก เธอจึงพึงพอใจที่คนส่วนใหญ่ให้การต้อนรับเธอแม้ว่าคนอื่นจะเข้าใจผิดว่าเธอเป็นคนเชื้อสายจีนไม่ใช่คนเชื้อสายญี่ปุ่นก็ตาม กล่าวได้ว่าการตกอยู่ในฐานะผู้ถูกกักกันยอมทำให้เธอรู้สึกไม่ดีกับเชื้อสายของตนเอง เมื่อออกสู่โลกภายนอกค่าสิ่งๆ ที่เธอปรารถนาสูงสุดคือการได้รับการยอมรับจากผู้อื่น ดังนั้นเธอจึงยินดีที่จะถูกกลืนไปกับคนในสังคมกระแสหลักมากกว่าจะพยายามแสดงตัวว่ามีเชื้อสายญี่ปุ่น

ทางด้านกลุ่มชนเชื้อสายญี่ปุ่นในแคนาดา กลับยังต้องเผชิญหน้ากับภาวะความกดดันแม้ว่าสงครามสงบลงแล้วก็ตาม พวกเขาไม่ได้กลับบ้านหรือกลับไปยังถิ่นที่อยู่เดิมจนกระทั่งในปี ค.ศ. 1949 จึงจะได้รับอิสรภาพที่จะเดินทางหรือไปตั้งหลักแหล่ง ณ ภูมิลำเนาตามความพึงพอใจของตนเอง หลังสงครามสิ้นสุดลง พวกเขาถูกบังคับให้ต้องเลือกระหว่างการเดินทางไปอยู่ญี่ปุ่นประเทศที่พ่ายแพ้สงครามหรือจะโยกย้ายไปอยู่ทางตะวันออกของเทือกเขาร็อกกี กลุ่มชนเชื้อสายญี่ปุ่นในแคนาดาได้รับโอกาสให้กลับถิ่นพำนักเดิมเนื่องจากในช่วงเวลานั้นชายฝั่งทางด้านตะวันตกของประเทศยังคงเป็นพื้นที่ที่ต้องห้ามสำหรับพวกเขา ผลจากการบีบคั้นของรัฐบาลทำให้กลุ่มชนเชื้อสายญี่ปุ่นประมาณ 4,000 คน ยื่นความประสงค์ขอเดินทางไปอยู่ญี่ปุ่น โดยในจำนวนนี้มีชาวแคนาดาโดยกำเนิดถึง 2,000 คน ซึ่งหนึ่งในสามมีอายุน้อยกว่า 16 ปี⁷⁴ ในเรื่อง *Obasan* โคะงะวะได้หยิบยกนโยบายของรัฐที่ยังคงพยายามผลักดันกลุ่มชนเชื้อสายญี่ปุ่นในแคนาดาอย่างไม่มีที่สิ้นสุดโดยใช้วิธีการวิพากษ์สองรูปแบบคือ ให้ตัวละครอย่างเอมิสึวิจารณ์นโยบายของรัฐตรงไปตรงมาพร้อมกับประณามสื่อที่ยังคงพยายามชักจูงให้ผู้อ่านคล้อยตามนโยบายดังกล่าวว่าเป็นไปเพื่อประโยชน์ของกลุ่มชนเชื้อสายญี่ปุ่นเองในการที่จะดำรงวัฒนธรรมดั้งเดิมของกลุ่มชาติพันธุ์ตนเองไว้หากกลับไปอยู่ที่ญี่ปุ่นตามเดิม ขณะเดียวกันด้วยลักษณะงานเขียนที่เป็นวรรณกรรม โคะงะวะก็เลือกใช้วิธีการให้ผู้อ่านรับรู้ถึงสิ่งที่เกิดขึ้นผ่านมุมมองของตัวละครอย่างนะโอะมิซึ่งในช่วงเวลาตามท้องเรื่องของนวนิยายยังเด็กเกินกว่าจะเข้าใจถึงสถานการณ์รอบตัว ในตอนนั้นนะโอะมิจึงไม่รู้ว่าพ่อแม่ไม่สามารถย้ายไปอยู่แอลเบอร์ตาได้ด้วย นอกจากนี่ระหว่างที่เธอเดินทางไปยังแอลเบอร์ตามนโยบายของรัฐเธอก็ไม่รู้ว่าทำไมเค็นจิเพื่อนถึงหายตัวไปและไม่ได้เดินทางไปพร้อมกับเธอและพี่ชายของเขา การพูดคุยกับเอมิสึหลังจาก

⁷⁴ *From Racism to Redress: The Japanese Canadian Experience* [Online]. Available from: http://www.crr.ca/en/MediaCentre/FactSheets/eMedCen_FacShtFromRacismToRedress.htm [2003, November 15]

สงครามโลกครั้งที่ 2 สิ้นสุดลงนานนับปีได้ทำให้นะโอะมิในวัยผู้ใหญ่เริ่มเข้าใจถึงสถานการณ์ในอดีต ผู้อ่านจึงเหมือนกับนะโอะมิที่ต้องนำนโยบายของรัฐมาปะติดปะต่อกับเหตุการณ์ต่าง ๆ เพื่อให้ที่ที่รับรู้ว่าจะเกิดอะไรขึ้นกับครอบครัวและชุมชนของกลุ่มชนชาวญี่ปุ่นในแคนาดาหลังสงครามสงบ

ในความเป็นจริงการโน้มน้าวใจให้กลุ่มชนเชื้อสายญี่ปุ่นในแคนาดาไปอยู่ญี่ปุ่นนั้นไม่ต่างไปจากความพยายามของรัฐบาลในการที่จะเพิกถอนสิทธิความเป็นพลเมืองแคนาดาจากประชาชนที่ไม่ใช่คนแคนาดาผิวขาว ทางเลือกทั้งสองทางที่รัฐบาลมีให้กับคนเหล่านั้นนับว่าเลวร้ายไม่ยิ่งหย่อนไปกว่ากัน เพราะถึงจะเลือกอยู่แคนาดาตามเดิมการขับไล่ให้ไปอยู่ทางตะวันออกของเทือกเขาร็อกกี้ (Rockie Mountains) นั้นนับเป็นการบีบบังคับทางอ้อมให้กลุ่มชนเชื้อสายญี่ปุ่นให้ไปใช้ชีวิตที่ยากลำบากในพื้นที่ที่ที่ทุกคนดรามากว่าเดิม ส่วนการผลักดันให้ย้ายไปอยู่ญี่ปุ่นนั้นก็นับว่าเป็นนโยบายที่ปราศจากมนุษยธรรมเพราะรัฐบาลย่อมรู้ว่าสภาพบ้านเมืองของญี่ปุ่นภายหลังจากที่แพ้สงครามนั้นถูกทำลายมากเพียงใด เค็นจิและครอบครัวของเขาจึงเปรียบเหมือนกับตัวแทน ของกลุ่มชนเชื้อสายแคนาดาบางส่วนที่เลือกย้ายไปอยู่ญี่ปุ่นตามข้อเสนอของรัฐแม้ว่าจะต้องเผชิญหน้ากับความอดอยาก ความยากไร้ในประเทศที่แพ้สงครามก็ตาม ส่วนพ่อของนะโอะมิที่ไม่ได้ย้ายไปแอลเบอร์กับเธอก็เพราะได้รับคำสั่งให้ไปอยู่นิวยอร์ก พ่อจึงไม่เคยได้กลับใช้ชีวิตกับครอบครัวอีกเลย ชาวครราวสุดท้ายที่เธอรู้เกี่ยวกับพ่อในภายหลังคือการเสียชีวิตของเขาที่นิวยอร์ก ส่วนแม่ของนะโอะมิซึ่งอยู่ที่ญี่ปุ่นก็ไม่อาจเดินทางกลับประเทศได้เพราะรัฐบาลไม่อนุญาตให้เธอเข้าประเทศ เธอจึงต้องใช้ชีวิตที่เหลืออยู่ในญี่ปุ่นตราบนานจนกระทั่งสุดท้ายของชีวิต ครอบครัวของนะโอะมิจึงล่มสลายลงเพราะผลกระทบจากนโยบายของรัฐบาลโดยตรงเพราะไม่ว่าพ่อและแม่ของเธอก็ไม่มีใครได้กลับมาอยู่กับลูกเหมือนเคย เธอเองก็ไม่เคยได้กลับไปบ้านที่แวนคูเวอร์ ถึงนะโอะมิจะเดินทางหลายต่อหลายครั้งในช่วงที่ต้องโยกย้ายตามคำสั่งของรัฐบาลแต่ไม่มีครั้งใดที่เธอเคยได้กลับบ้าน แต่การจะวิพากษ์รัฐให้มีการเปลี่ยนแปลงนโยบายดังกล่าวย่อมเป็นเรื่องยากเพราะสำหรับกลุ่มชนเชื้อสายญี่ปุ่นเมื่อต้องอยู่ในสถานะที่ไร้อำนาจซึ่งทำให้พวกเขาถูกครอบงำจากคนที่อยู่เหนือกว่าทั้งจากชาวแคนาดาผิวขาวและรัฐบาล คำพูดของพวกเขาจึงไร้อำนาจตามไปด้วย ไม่ว่าจะเปล่งเสียงเท่าใดก็ไม่ก่อให้เกิดฝ่ายกระทำกรอย่างที่ร้องขอหรือพูดออกไปก็เหมือนกับคำอ้อนวอนที่เจียบหายไปสู่อากาศ

They do not touch us where we are planted here in Alberta, our roots clawing the sudden prairie air. The words are not made flesh. Trains do not carry us home. Ships do not return again. All my prayers disappear into space.⁷⁵

กล่าวได้ว่าในเรื่อง *Obasan* โคจระวะแสดงให้เห็นถึงสถานะของกลุ่มชนเชื้อสายญี่ปุ่นในแคนาดา เมื่อตกเป็นชนกลุ่มน้อยต้องถูกกดทับโดยชนกลุ่มใหญ่ในการปิดกั้นโอกาสไม่ให้เห็นแสดงตนให้ผู้อื่นได้รับรู้ ในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 พวกเขาจึงเหมือนกับบุคคลที่ปราศจากตัวตน สูญหายไปจากประวัติศาสตร์ของแคนาดาไม่ใช่เพียงเพราะการถูกบังคับให้ต้องไปย้ายออกจากบ้านของตนไปยังพื้นที่ที่ห่างไกลเท่านั้น แต่เสียงที่พวกเขาจะเล่าเรื่องราวเกี่ยวกับตนเองยังถูกทำให้กลายเป็นเสียงเงียบด้วย

จากวรรณกรรมที่ศึกษาพบว่าแม้ว่าในภายหลังกลุ่มชนเชื้อสายญี่ปุ่นจะได้รับอิสรภาพ กระนั้นการกลับคืนสู่สังคมกระแสหลักของพวกเขาไม่เพียงแต่แสดงให้เห็นว่ากลุ่มชนเชื้อสายญี่ปุ่นได้ถูกกลืนไปกับสังคมกระแสหลักเท่านั้น แต่ยังสะท้อนให้เห็นว่าความเป็นปึกแผ่นของชุมชนได้ถูกทำลายลง กล่าวคือการกลับสู่สังคมกระแสหลักได้ส่งผลทางอ้อมให้คนในครอบครัวไม่สามารถรวมตัวกันได้ เมื่อสงครามสิ้นสุดลงสมาชิกในครอบครัวต่างแยกย้ายกระจัดกระจายไปอยู่คนละทาง กล่าวได้ว่า การกลับคืนสู่สังคมกระแสหลักของกลุ่มชนเชื้อสายญี่ปุ่นอาจทำให้พวกเขาได้หลอมรวมเข้ากับสังคมอเมริกันและแคนาดา แต่วิถีชีวิตเช่นนั้นก็สร้างความรู้สึกโดดเดี่ยวให้ด้วย เพราะไม่มีชุมชนของตนเอง

กล่าวโดยสรุป การกวาดต้อนกลุ่มชนเชื้อสายญี่ปุ่นในสหรัฐอเมริกาและแคนาดา แม้จะเกิดขึ้นมานานหลายทศวรรษ แต่ยังคงส่งผลต่อชีวิตของผู้ถูกกักกันโดยตรงเพราะอดีตของเหตุการณ์กลายมาเป็นความฝังใจที่ผู้ถูกกักกันในฐานะเหยื่อของอคติทางเชื้อชาติไม่อาจสลัดพ้น นอกเหนือไปจากนี้ เหตุการณ์ดังกล่าวยังได้ส่งอิทธิพลต่อนักเขียนในการสร้างสรรค์วรรณกรรมเพื่อบอกเล่าเรื่องราวและวิถีชีวิตของกลุ่มชนเชื้อสายญี่ปุ่นในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 ต่อบทวรรณกรรมจึงเสนอมุมมองต่อประวัติศาสตร์จากทัศนะชนกลุ่มน้อยด้วย สำหรับวรรณกรรมการกักกันซึ่งอยู่ภายใต้บริบทหลังถินนี้ ได้แสดงให้เห็นถึงความสำคัญของชุมชนที่มีผลต่อการยึดโยง

⁷⁵ Joy Kogawa, *Obasan*, p. 226.

กลุ่มชนเชื้อสายญี่ปุ่นเข้าด้วยกัน การล่มสลายของชุมชนจึงมีส่วนทำให้คนในชุมชนไม่สามารถรวมตัวกันได้ นอกจากนี้วีรกรรมการกักกันยังแสดงให้เห็นถึงความหมายของบ้านที่ถูกปรับเปลี่ยนไปตามนโยบายของรัฐบาล กระนั้นผู้ถูกกักกันก็ยังคงให้ความสำคัญกับบ้านเดิมที่ตนจากมา กล่าวได้ว่าการรำลึกถึงบ้านผ่านวีรกรรมไม่ได้หมายถึงการรื้อฟื้นความทรงจำถึงบ้านที่เคยอยู่อาศัยอย่างเดียว ในอีกมิติหนึ่งบ้านในเรื่องเล่าหากมองในเชิงสัญลักษณ์เปรียบเทียบกับสหรัฐอเมริกาและแคนาดา ดังนั้นการถูกผลักไสของออกจากบ้านของตนหากกล่าวในเชิงเปรียบเทียบจึงไม่ต่างไปจากการถูกขับไล่ออกไม่ให้เป็นส่วนหนึ่งของสังคมอเมริกันและแคนาดา การแสวงหาบ้านในอีกแง่มุมหนึ่งจึงเปรียบได้กับการแสวงหาพื้นที่ในสังคมอเมริกันและแคนาดา ซึ่งนักเขียนเหล่านี้มองว่าประเทศที่ตนอาศัยอยู่นั้นก็คือบ้านเกิดของตนนั่นเอง

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย